

KENDİLİĞİNDEN HALK MUHALEFETİ	130	TEKİN SÖNMEZ
KARİKATÜR	135	K. Ö. OYKUT
AYDINLIK VE KARANLIK	136	TAN ORAL
ÇERNİŞEVSKİ VE ÇAĞININ İDEOLOJİ KAVGASI	137	Dr. ZİYA OYKUT
DER MAKAM-I MUALLİN NACİ/ŞİİR	147	ERCÜMEND BEHZAT
ARKADAN VURAN BİÇAK : 2/ŞİİR	148	ARİF DAMAR
ŞİİRLER	153	METİN DEMİRTAŞ
EY İNSAN/ŞİİR	154	ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU
GÜNLER PERİŞAN/ŞİİR	155	ARKADAŞ Z. ÖZGER
ÜZMESİN AY IŞIĞI SENİ/ŞİİR	157	ÜNSAL AKPAK
KELEPÇE/ŞİİR	158	İSMAIL GENÇTÜRK
SEVDANIN ŞİİRİ/ŞİİR	159	MÜCAHİT GÜLTEKİN
YAŞAMAK/ŞİİR	160	OĞUZ MAKAL
EVRENE AÇILAN KUCAK/ŞİİR	161	AHMET ÖZER
KARİKATÜR	162	ALAZAN
AYŞE/HİKÂYE	163	ÖMER FARUK TOPRAK
FOTOĞRAF	169	ALİ ÜNÜVAR
«AĞA REİS»LE SAVAŞ/HİKÂYE	169	NECATİ MERT
NESNEL ELEŞTİRİ İÇİN BİR TASLAK ÇALIŞMA	173	M. S. ASLANKARA
EKONOMİK BAĞIMSIZLIK SAVAŞI VE «ALTIN TİFTİK» İDEOLOJİSİ	176	MUSTAFA BALEL
ORHAN VELİ	179	ARİF DAMAR
KÜÇÜK MEMURUN YAŞANTISI	179	MEHMET AYDIN
«ÖLMEYE YATMAK»	181	A. HATİPOĞLU
«ASILMIŞLAR ORMANI»	182	M. GÜLTEKİN
MATERYALİST FELSEFE SÖZLÜĞÜ	183	OSMAN YAZICI
«SİS İÇİNDE»	185	YAŞAR YÖRÜK
«HARRAN»	186	SALİH YURTTAŞ
NOTLAR : 2	189	ÜNSAL AKPAK
İLHAMİ SOYSAL'IN SEÇTİKLERİ	190	ALİ YILDIRIM
GENÇ KARİKATÜRCÜLER YARIŞMASI	191	

sahibi ve yayın yönetmeni; tekin sönmez/sorumlusu; mehmet ş. yardım / teknik sorumlu; selim uluak/yazışma ve havale adresi; p.k. 118 sirkeci-ist / yönetim yeri; çatalçeşme sokak üretmen iş hanı, kat 3, no: 322 - cağaloğlu / dizgi ve baskı; murat matbaacılık koll şti. / yıllığı; 50 lira / asya, avrupa, ortadoğu ülkeleri için yıllık; 80, denizasıırı ülkeler için 125 liradır. / üstünde imza ve açık adres bulunmayan ürünler yayımlanmaz. / yayımlanmayan yazılar 2 liralık pul karşılığı (4 ay içinde) geri gönderilir; özel yanıt verilmez. Son baskı tarihi ; 27. Ağustos. 1973

kendiliğinden halk muhalefeti ve genel grev

DİRENÇ BİRLİĞİ - SINIFSAK BİLİNÇ

İşçi sınıfımız, 1870'lerden 1973'lere değin sürdürdüğü toplumsal mücadelede, bugün daha geniş boyutlarla, daha destekli bir **direnç birliği** içinde ve sağlıklı bir **bilinç**'le sürdürmektedir. Kapitalizmin evrensel çelişkisi (emek-sermaye çelişkisi) içinde, ama Türkiye İşçi Sınıfının özgül gelişimini dikkate alarak ve bugünkü özgül çelişkiyi gözden kaçırmayarak, konuya yaklaşmak gerekiyor. Üretici tabakaların, «kendisi için sınıf» olma bilincine ulaşma aşamasına yöneldiği son yıllarda, bilinç düzeyinin de geliştiği doğaldır.

Kesintisiz ekonomi - politik mücadele içinde maddi varlığına yararlık sağlayabilen, bu mücadele içinde sürekli bir dirençle kendisini söz sahibi yapabileceğini taşıyan geniş halk tabakaları, her baskı dönemine karşı «Kendiliğinden halk muhalefetine» sahiptirler. Bu halk muhalefetine güncel olaylar (özgül koşullar) karşısında kendiliğinden belirmesi ve bunun giderek etkin bir tepkiye dönüşmesi, ancak, kendisi için sınıf bilincine ulaşmış bir **direnç birliği** içinde mümkündür. Başlangıçta bir halk muhalefeti biçiminde ortaya çıkan tepki, direnç birliğinin sağlanması sonucu, sınıfsal bir yatağa bağlanacak ve ancak bundan sonra üretici sınıf lehine bir çözümden söz edilebilecektir. Hangi dönem, hangi siyasal iktidar olursa olsun (Burada işçi sınıfının siyasal ve yasal iktidarı söz konusu değil) kendiliğinden başlayan halk muhalefeti; bilinçli bir yatağa bağlanmadıkça, bir sabun köpüğü gibi (ki bir takım deneylerin olacağı doğal elbet) geçip gitmeğe mahkumdur. Bunun sonucu yine sermayenin genel güçlenmesine ve genişlemesine yarayacaktır. İşte ağırlaşan ekonomi-politik baskılarla **dışavuran** kendiliğinden halk muhalefeti; üretici sınıfın, kendisi için sınıf olma bilinciyle, daha yetkin bir düzleme ulaştırıldığı zaman; beliren tepkinin, sınıfsal omurgası da kemiklenip canlanacaktır. Böylece, **direnç birliği - sınıfsal bilinç** ikilemi içinde, hareket sağlıklı boyutlara oturacaktır.

Güncelden tarihsel'e geçerken üstünde duracağımız (direnç birliği-sınıfsal bilinç) önemli iki noktanın yanına şunu da ekleyebiliriz: **Disiplin**. Her türlü küçükburjuva hastalığından, laubaliliğinden ve küçükburjuva tatminlerinden ötede; işi ciddi bir tavırla ele alan, gerçek üretici sınıfın temsilcisi; bunu bir özentî bir övüntü payı için yapmayan tabandan gelme gerçek bir üreticiliğin ürünü olan bir disiplinden söz ediyoruz burada. «Keskin sol gevezelik» pratikte geçerli olmayan, eksik teori bilgiçliği, ekonomik karakterli hareketleri her an baltalayabilir.

TARİHSEL OLAN -GÜNCEL OLAN

Her iki kavram içinde (yani tarihsel olanla, güncel olan) özgül ve evrensel koşulların getirdiği somut verileri göz önünden ayırmadan, gündemde tutacağımız en öncelikli sorun: **temel** sorundur. Temel sorun'u odak noktası alarak, ayrıntılara tutuklu olmadan, sığ ve «küçük burjuva tatmini» davranışlarının boyunduruğu altında zaman yitirmeden, en küçük olanakları bile taktik de-

ğerlendirmelerle direnç birliğine dönüştürmek, bugün için de işçi sınıfımızın hayatı sorunu olarak gündemde duruyor.

Tarihsel olanla, güncel olan; yoğun ve karmaşık bir yapıya büründüğünden: **Tarihsel olanı gözden kaçınmayarak, güncel olana yerinde müdahale ile yetişmek** ve çözüme sürmek gerekmektedir. Güncel nitelediğimiz olaylar aslında tarihsel sürecin birer halkalarıdır. Ne ki bizi, yaşadığımız günlerin tanığı olarak, kesin ve uzlaşmaz bir tavır almaya zorlayan, sınıfsal yatağa bağlı, ekonomi-politik oluşumlar; güncel olana sağlıklı teşhisler koyarak, tarihsel olana karşı görevimizi yapmamızı gerekli kılıyor. Güncel olan, tarihsel akışı etkileyeceği gibi, **geçmişin yanlış davranış ve değerlendiriş** izlerini de taşıyabilir. Bu nedenle temel sorun'un **rehberliğini** bir an olsun unutmadan, güncel olaylara sağlıklı bir tavırla yaklaşmak gerekiyor.

İŞÇİ SINIFIMIZIN GELİŞİMİ

«1870'lere kadar doğuş halinde olan» Türkiye işçi kitleleri, 1870 sonrasında çekirdek halinde bir sınıf özelliği kazanmış ve geliştiği eylemlerle bu özelliğini ortaya «koymuştur.»

«1870'den sonra imparatorluk toprakları üzerinde pek çok fabrika ve çeşitli endüstri kurulmuştur. Endüstri hayatında, o döneme kadar gerçekleşmemiş bir hareketlilik ve gelişme görülür. Yalnız, her yeni maden ocağı, her işyeri, her fabrika yabancı kapitalistlerin malıdır. Devletin-o da çoğunlukla yabancı teknisyen ve uzmanların yönettiği - fabrikaları hariç, ulaşım, yapı, maden, dokuma, gıda, tütün, pamuk ve diğer endüstriye yabancı sermaye el koymuştur. Böylece sözünü ettiğimiz endüstriyel gelişme sistemin kendi iç gelişmesinin bir sonucu değildir, dışardan ithal edilmiştir ve emperyalizmin damgasını taşımaktadır.

İşte bu durum, bizce Türkiye işçi sınıfının temel özelliklerinden birini meydana getirecektir.

1870 - 1908 döneminde ekonomik yönlü işçi hareketlerinin ve gerçek anlamda grev olaylarının patlak verdiğini görürüz. Grev için o dönemde kullanılan terim «tatil-i eşgal»dir. 1870 sonrasında artık grev ve işçi haberleri gazetelerde yer bulmaya başlamıştır. 1872 yılında ilk grevler ve olaylar telgrafhane, demiryolu yapımı ve nihayet önemli tersane grevleridir. Tersane grevleri 1873'de de devam etmiştir. Temel nedeni bu devlete bağlı işyerinde çalışan işçilerin, devletin mali durumunun çok bozuk olması yüzünden aylarca ücret alamamalarıdır. Grevlere 500-600 işçi katılmıştır. Kendiliğinden doğan, olaylara ve yankılara yol açan bu grevler ekonomik karakterlidir ve buhran dönemi grevleridir. İşçinin bilinç düzeyinin çok düşük olduğu ve isteklerin sadece ücret sorununa yöneldiği görülmektedir. 1876, 1879 yıllarında, gittikçe artan mali buhrana paralel olarak işçi hareketlerinin ve grevlerin de arttığı görülmektedir. Abdülhamit'in istibdat yönetimi altında ise, 1880'lerden sonra grev haberleri seyrekleşir hatta, hiç görülmez.» (Oya Sencer Türkiye'de İşçi Sınıfı)

1908 HAREKETLERİNİ UNUTMAYALIM

«II. Meşrutiyetin ilanından hemen sonra, ülkenin bütün endüstri bölgelerinde, 1880'lerden beri baskı altında kalan işçi hareketi patlamayla kendisi göstermiş, işçiler ittihat ve Terakki'nin vaad ettiği «hürriyet, adalet ve müsavât» istemek üzere ayaklanmışlardır. 1908 Ağustos ve Eylül ayları bir

grev dalgasının Osmanlı ülkesini kapladığı, hemen hemen her alana yayıldığı ve kamuoyunu olduğu kadar yöneticileri de kuşkuyla düşürdüğü aylardır. 30 yıla yakın bir süreden beri durmuş olan ve ancak 1906 Reji grevi gibi tek tük olaylarda kendini gösteren işçi hareketlerinin 1908 Meşrutiyetinden sonra ilk belirtisi 31 Temmuzda görülür. Bu hareket idarei Mahsusa Vapurlarının kaptan ve mürettebatının hareketidir. 13 Ağustos 1908'den başlayarak ülkenin her yönünden grev haberleri gelmeye başlar. Adeta bir genel grev havasına girilir. Ağustos ayı boyunca binlerce işçi işi bırakır, bütün iş kollarında grevler durmadan yenilenir./../ İttihat ve Terakki yönetimi hareketlere tavır almakta gecikmeyecektir ve alınan tavırda emperyalist güçlerin büyük payı ve baskısı bulunacaktır.

1908 Ağustos ve Eylül grevleri - bütün büyük şirket ve işyerleri yabancı sermayenin olduğundan - zorunlu ve doğal olarak yabancı sermayeye karşı oluşmuş hareketlerdir. Yabancı sermayenin, hem sermaye sahibi hem de emperyalizmin temsilcisi olarak, hükümetten bu hareketlerin bastırılmasını istemesi doğaldır. Emperyalist güçlerin temsilcileri, elçileri ve büyük sermaye sahipleri kendi istedikleri yönde bir yasaklama kararı çıkartmak üzere İttihat ve Terakki üzerinde baskıda bulunacaklar ve bu baskının sonucu 15 Ekim 1908 tarihli Tatil-i Eşgal Kanun-u Muvakkati olacaktır.» Oya Sencer, a.g.y.

GÜNCEL OLAN

Tarihsel olan; işçi sınıfımızın, ilkin yabancı sermayeye sonra işbirlikçi sermayeye karşı sürdürdüğü, kökü 1870'lerden başlayan, gelip 1973'lere dayanan kesintisiz bir mücadeledir.

Güncel olan; «Partiler üstü politika» anlayışına kucak açarak, iflas etmiş bir tarih anlayışının sözcüleri olmaktan kendilerini kurtaramayan sendika yöneticilerinin bugün alacakları kesin tavidir. Çıkış kökeni ister kır emekçisi olsun, isterse sanayi emekçisi olsun; bugün sendika liderliğine ulaşmış kişilerin alacakları tavır, ileride güncel olanla tarihsel olanın da nasıl bir pratik birliği içinde olduğunu belgeleyecektir. İşte bu belgeleniş, bugün işçi sınıfı adına söz söyleyen kişilerin gerçek niteliklerini de ortaya koyarak tarih sahnesinde damgasını vurmaktan çekinmeyecektir.

Son iki yıl içinde, palazlanan tekelci sermayenin de etkisiyle emek-sermaye çelişkinin, işçi sınıfımızın aleyhine işlerlik bulduğunu bilerek, birikimin son noktalara doğru yaklaştığını gözlemek gerekiyor. Son aylar içinde ekonomik karakterli toplumsal hareketlerle kendiliğinden gelme halk muhalefeti'ni çok iyi değerlendirmeliyiz. «Solcular baskı altına alındı; sosyalistler tutuklandı, susturuldu; işçiden, emekten yana örgütler kapatıldı.» Gerçeğinin yadsınmaz olduğu günlerde, önemli sınıfsal olayların yoğunluğu, kendi sorunlarına sahip çıkışıyla; üretici güçlerin **siyasal bilinç aşamasına** geçme sürecinde olduğunu gösteriyor.

GÜNCELİ DAHA DA SOMUTLAŞTIRALIM

Son bir ayın gazetelerini tarayınca, işçi sınıfımızın bir hareketlilik içinde olduğu apaçık görülür. Bu nasıl olur? Yukarıdaki kısa alıntıda da belirtildiği gibi bütün yayın organları, işçi sınıfı lehine bir çözüm getiremezken, işçi sınıfının sözcüleri durumunda olan kişiler son iki yıllık dönem içinde konuşamaz bir döngüye sokulurken, küçük burjuva kökenli eylemlerin sin-

dirildiği ve yargılandığı bir sırada: işçi sınıfı kendiliğinden gelme bir halk muhalefeti ile, ekonomik yapılı bir direnişe giriyor. Bu noktada derin derin düşünmek gerek bugün. Gazetelerden yansıdığına göre, OTOMOTIV SANAYİ çok önceden hazırladığı bir planla «destek lokavtlara» bir gerekçe bulmuştur. Bu gerekçe ise, 26 Temmuz 1973 günü, Metal-İş Sendikasının Bursa'daki 8 işyerinde aldığı grev kararının ilkinin Murat otomobillerinin yapıldığı TOFAŞ Otomobil Fabrikasında başlattığı grevdur.

Tekelci sermaye sanki bu grev kararını ve uygulamasını beklemiyormuş gibi, 1800 işçi adına başlatılan grev üzerine işveren de lokavt ilan etmiştir. Bunun hemen ardından, 30 Temmuz günü yine otomobil sanayisini kapsayan 7 işyerinde daha lokavt kararı alınmış ve 5,500 işçi işsizlik ve açlıkla başbaşa bırakılmıştır.

Burada üstünde önemli durulması gereken nokta; Metal-İş'in başlattığı, iş verenlerin planlarının uygulanmasına olanak hazırlayan 26 Temmuz tarihli grev uygulamasıdır. Elbette ki, işverenler lokavt yapacak diye, işçi sınıfımızın, en doğal ve yasal hakkı olan grev uygulamasına girişmemesi düşünülemez. Grev işçi sınıfının maddi varlığını güçlendiren bir olgudur. Türkiye'nin dışında bir otomobil pazarı olmayan bu işyerlerinin, pazarlarını iki yıl içinde kıyasıya kullandıklarını; faytonculara varıncaya dek, bir değişim içinde girildiğini hepimiz biliyoruz. Elde biriken fazla malın, (satış alanlarının dolmuş olması nedeniyle) bir problem olduğunu gören sermaye çevreleri, çok önceden planladıkları düzen gereğince, ilk fırsattan yararlanmışlar; hem ellerindeki biriken malları pazarlarda eritmeğe, hem de bu süre içinde yeni üretimi durdurarak, bu üretimin kendi aleyhlerine oluşacak etkilerini de (şimdilik) savuşturmuşlardır.

YENİ GELİŞMELERE DOĞRU

Son lokavt uygulamalarıyla, işverenlerin, işçi sınıfına karşı bilinçli ve örgütlü bir biçimde hareket ettikleri açık. Bu durum karşısında işçi sendikalarının tek başlarına yapacakları mücadeleden, işçi sınıfı lehine bir sonuç alınamayacağı gerçeği anlaşılmıştır. Bu noktadan sonra tabandan gelen baskıyla, hiç bir konfederasyona bağlı olmayan, bağımsız sendikaların bir kaçı bir araya gelerek «işverenlerin planlı ve örgütlü bu çıkışı, ve giderek işçi haklarına saldırı hareketleri karşısında sendikalarında birbirine kenetlenme zorunluğu açıktır.» diyerek Bağımsız Sendikalar Dayanışma Konseyini kurmuşlar ve basına gerekçeli bildirimlerini vermişlerdir.

«İşverenler tüm ekonomik güçleriyle siyasetin ta göbeğinde olacaklar, kendi sözcülerini ve politik örgütlerini iktidara getirecekler ve hatta sermayenin sultasını meşru kılmak, sömürüye karşı emekçilerin direnişini ve yasal haklarını kısıtlamak amacıyla lokavtlar yapacaklar, bu siyaset olmayacak ama işçilerin en doğal hak arayışları siyaset yapmak olacak, siyasal amaçlı sayılacak. Bu tür suçlamalar işçinin Anayasal haklarına saygısızlıktır. /.../ işçilerin ekonomik, sosyal kültürel çıkarlarını düzenleyip değiştirebilmeleri, siyasetle ilgilenmelerini gerektirir.

İşçilerin partiler üstü olduğunu söylemek, politik güçlerini oluşturup demokratik yollarla yönetime ağırlıklarını koymalarını engellemek, Anayasanın tüm yurttaşlara tanıdığı bu hakkı sadece patronlara tanımakla eş anlamlıdır. Bunun sonucu ise ortadadır: İşverenlerin güdümünde ve onların

izin verdiği ölçüde işçi haklarını savunabileceklerini sananları ya da böyle görünenleri sermaye kesimi dahi ciddiye almamakta en küçük taviz isteklerine bile yanaşmamaktadır. Bu durum karşısında bağımsız sendikalar olarak lokavt saldırılarına karşı, sözde kalacak genel grev tehditleriyle değil, hukuki ve ciddi mücadele vermeyi ve bu mücadeleye bütün işçi kesimi temsilcilerini çağırmayı görev biliyoruz.» (20 Ağustos 1973, Bağımsız sendikalar dayanışma konseyi basın bildirisi)

Bu bildiriden bir gün sonra yayımlanan ikinci bildiriden öğrendiğimize göre, Türk - İş lokavttaki 7000 işçiye de hiç bir yardım yapmamıştır. Lokavt'taki işçilere kimlerin yardım yaptığını ya da yardım yapıp yapılmadığı gerçeğinden uzaktayız şu anda. Bizim üstünde durduğumuz yeni gelişmelerin olduğudur. Bu gelişmeler içinde de, yukarıda noktalandığımız gibi hayatı konular: **Direnç birliği-sınıfsal bilinç** ikileminin yanısıra: **Disiplin**'dir. Bu sırada, 1908 hareketini de gözden kaçırmamalı, «Genel Grev'e gideceğiz» sloğaniyla işçi sınıfını yanıltarak önemli taktik hatalar yapılmamalıdır. Genel Grev sözünü ikide-bir ileri sürmenin işçi kesimini, yani tabanı moral bakımdan tatmin etmesi (kısa süreli) düşünülse bile: pratikte bunun yapılamayacağını ya da yapılabilmesinin maddi olanaksızlığını bilen sendika liderlerinin daha uyanık olmaları gerekiyor. Bugün **genel grev** diyenlerin, yarın bir baskı sonucu, (!) daha kötü koşullarla işçi sınıfının **işbaşı** yapmasını istemesi düşünülebilir.

KÜÇÜK BURJUVA TATMINLERİ

Gerçek devrimci sınıf olan işçi sınıfımızın, bulunduğu tarihsel omurga içinde güncel konular yoğunlaşmışken, «küçük burjuva tatmini» içinde olan sanat ve edebiyat adamları ne yapıyorlar? Bu konuyu, son ayların edebiyat dergilerine yansıyan bireyci çekişmeler üzerine gündeme alıyoruz.

Şunun üzerinde kesinlikle durmakta yarar var: Edebiyat ve sanat adamları, yazar —çizerler; toplum içinde ayrıcalıklı kişiler olarak varlıklarını ortaya sürmekte nereye kadar devam edeceklerdir? Edebiyat ve sanat adamlığı onları ne gibi bir özel yükümlülük içine sokmaktadır ki, bu kişiler kendilerini toplumun, kısaca üretici sınıfın üstünde görmektedirler. Bu tavırla temel sorunu (meseleyi) iska geçtiklerini farketmeyecek kadar gözleri kararmış bu kişiler, giderek kendilerini her türlü davranışı yapabilir görmek aldanışına düşmektedirler.

«Ben en büyük hikâyeciyim; ben en büyük şairim; ben en büyük felsefeciyim; ben en büyük eleştirmenim» gibisine sığ, aşâğılık ve utanç verici bir tavır olamaz. Bu tavrın adı kısaca «küçük burjuva tatminliliğidir». **«Benim eleştirilerimin yanışı gösterilemez. Benim hikâyelerim mutlaka okunmalı ve herkese okutulmalıdır. Benim ve benim gösterdiğim bir-iki şair dışında devrimci şair yoktur.»** gibisine kendisini tezgâhlayan, küçük burjuva gevezeliği içinde olanlara sorabiliriz: «Arkadaş sen kimsin?»

En azından, kendi ürettikleri sanat dalı üzerine bir tek yazı bir tek inceleme yapamamış kişilerin, bu konularda kendilerini yetkili görmeleri tek sözcükle, gülünçtür. «**Bu furyadan istifade edelim**» diyenler (!) 20 yıl sonra ortamı yine bir furya içinde görerek, namuslu kişilere «**arkadan vuran bıçık**»larla sataşma olanağı hazırlayanlar üstüne bir muhasebesinin de yapılacağını unutmamalıdır.

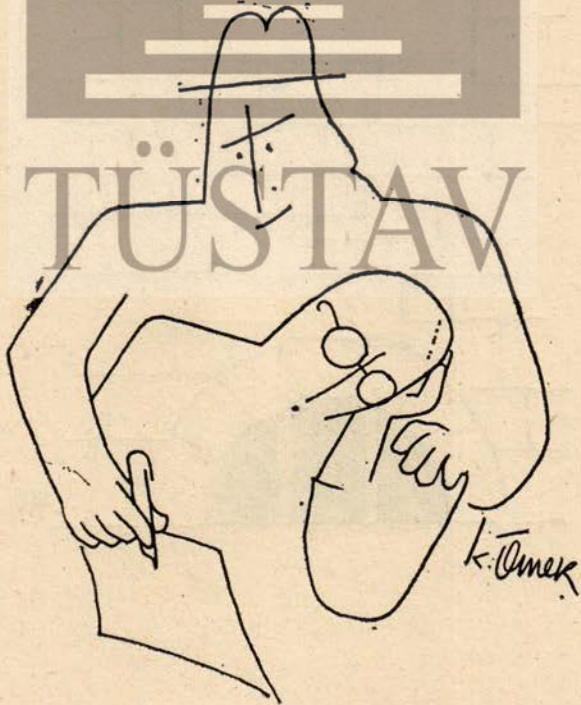

YAZIYI BAĞLARKEN SON BİR - İKİ SÖZ

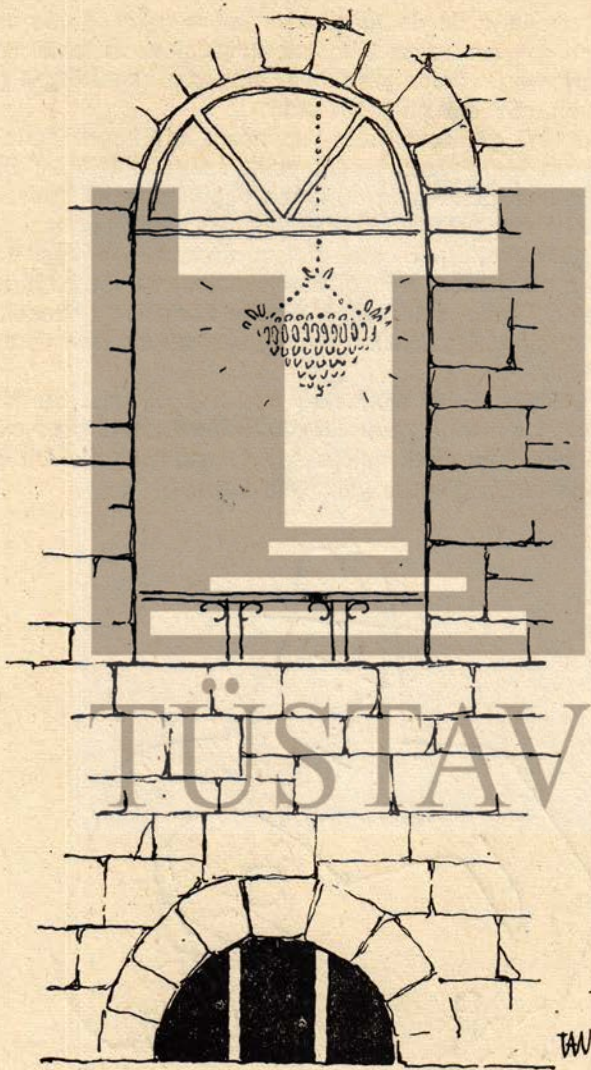
Yazının başından buraya kadar sıraladığımız sözlerle, işçi sınıfımızın bugün içinde bulunduğu güncel sorunlarına bir ucundan yaklaşılmaya çalıştık. Bütün toplumcu yazarların üzerinde durması gereken bir konu olarak dikkatleri çektiği halde, birkaç yazarın tercihi dışında havanda su dövüldüğünü görüyoruz. Bir bakıma doğal da sayabileceğimiz bir tavır bu. Bizi umutlandıran, işçi sınıfımızın kendi bünyesinden gelecek, gerçek üretici sözcülerin ve yazıcıların da önümüzdeki aylar ve yıllar içinde ortaya çıkacağıdır. Kendileri için sınıf olma bilincine ulaşacaklar ve temel soruna içerden bakarak sermayenin genel yasaları içinde ama kendi özgül çelişkilerini dikkate alarak bir çözüme girişeceklerdir.

Ne yazık ki 1973 yılı sonlarında yapılacağı kesinleşen genel seçimlerde, işçi sınıfımızın bir siyasal örgütü yoktur. Bugün için bu hayati konu öncelikle ve ivedilikle gündemde dururken seçimlerde kullanılacak oyların, sermaye temsilcisi siyasal iktidarların ekmeğine yağ sürmesi için olanak verilmemesine çalışılmalıdır. Elbette ki işçi sınıfımızın siyasal ve yasal bir örgüt etrafında toplanmaları, tekelci sermayenin, çok uluslu şirketlerin işine gelmemektedir. Üretici sınıfımız, bütün bu zorlukları yenecek, genel ve özgül çelişkilerin içinde kendi sınıfı lehine, başarılı sınavlar vermeye hazırlanmalıdır kendisini.

Bu arada GENEL GREV sloganları üzerinde dikkatle durmalıyız. Üretici taban, lokavt eylemlerine karşı «sözde kalacak genel grev tehditleriyle» avunmayarak «hukuki ve ciddi mücadele» verecek; siyasal bir güç olarak da ağırlığını duyuracağı günlere yaklaşmaktadır.

II. çernişevski ve çağının ideoloji kavgası

1840 yıllarına doğru Rusyada Ideolojik Kavga adamakıllı canlanmış ve sosyal hareketin çeşitli eğilimleri bu kavgaya katkılarını eklemekte gecikmemişti. 1840 ve 1850 yılları arasında aristokrasi ve toprak soylularının özel bir ideoloji biçimi de ortaya çıktı: Slavcılık akımı...

1840'dan bu yana Moskovada S L A V C I çevre belirmişti zaten. Başlangıçta ancak küçük bir «Aristokrat Yazarlar» gurubu halinde idi: Kholmiaikov, Ivan ve Peter Kirievski kardeşler, Samarine, Kocheliev ve hatta yazar S. T. Aksakov'un oğulları Konstantine ve Ivan bu küçük gurubun çekirdeğini oluşturuyorlardı. Slavcılık akımı, toprak köleliği düzeninin belirli bir bunalıma girdiği bu dönemde, aristokrat aydınların ulaştığı bir «görüş açısı»nı oluşturmuş, sosyal ve politik düzende aristokrat toprak sahipleri yararına bazı değişiklik isteklerini dile getirmiştir. Sosyal üretimin geliştirilmesini reddediyorlar; ve toplumsal yapıları özellikler gösteren Rusya ile Batı Avrupa devletleri arasında kesin ayrıklıklar olduğunu ileri sürüyorlardı. Burjuva devletlerinin gerilediklerini; bunun da proletaryanın aşırı gelişmesi ile sınıf çatışmalarının keskinleşmesi ve devrimci hareketlerin büyümesinden doğduğunu açıklıyorlardı. Batının toplumsal ve siyasal rejimlerini kınıyorlar, Batı Avrupa kültürünün kendi ülkelerinde gerçekleştirilme isteklerini yadsıyorlardı. Büyük Petro'dan bu yana ele alınan, Rusyayı batı kültürüne yaklaştırma girişimlerini en zararlı yanlışlar olarak görüyorlardı. Rusyanın tarihsel gelişmesinin öteki Avrupa uluslarındakinden çok ayrı olan kendi özel yolunu izleyeceğini ve Rus Tarım Topluluklarının (Obchtchina), proletaryanın oluşmasına ve devrimci ayaklanmaların uyanmasına karşı bir savunma kalası oluşturduğunu açıklıyorlardı.

Gerçekte Slavcılık görüşünün gelişmeli olduğu ve bilim gerçekleriyle çatışma gösterdiği ortada idi. Sık olarak kölelikten söz ediyorsa da, bu muhalefetini ancak yuvarlak sözcüklerle dile getiriyor, kölelerin ancak devletin uzun yıllara bağlı tedbirleriyle kurtulacaklarını ileri sürüyordu.

Slavcılar, gerçekte Rusyada yeni başlayan kapitalizm doğrultusunda geçiş sürecini tam anlamı ile kavrayamıyorlar, ve ülkenin geleceği konusunda da ancak bulanık bir görüş sahibi bulunuyorlardı.

Rusyada Batı Avrupa tarzında bir üretimden yana olduklarını açıklayan «Batı Dostları» (Zapodniki'ler), slavcılara şiddetle karşı koyuyorlardı. Bunlar arasında ilerici Aristokrat aydınlar'ın temsilcileri ve bazı raznotchinsi üyeleri yer alıyordu: Gronovski, Kaveline, Koudriatsev, Botkine, Annenkov, Korch ve başkaları. «Baticılar», Rusyanın da öteki ülkeler gibi burjuva rejimi doğrultusunda bir geçiş süreci içine gireceğine inanıyorlardı. Onlar arasında köleliğin kalkmasının, otokratik monarşinin yetkilerinin sınırlandırılmasının ve Rusyada kapitalisti geliştirmenin ateşli yanlıları vardı.

Burjuva etkisinin güçlenmesini alkışlıyor, kol emeğinden yararlanarak kapitalist üretim tarzına geçiş kaçınılmaz olduğuna inanıyorlardı. Görüşlerini dergilerde ve edebî yapıtlarda ve üniversite konferans salonlarında yayıyorlardı. Yazı ve konuşmalarında, slavcıların tezlerini ve özellikle Rusya ile Batı Avrupa arasında giderilmez ayrılık gören görüşlerini çürütüyorlardı. Burjuva ülkelerinde geçeneri öğreniyor, yabancı bilim, edebiyat ve sanatı konusunda elde ettikleri en son verileri anlatıyorlardı. Bu konuda 1845 yılında Moskova Üniversitesi Tarih Profesörü T.N. Gronovski'nin konferansları çok etkili oluyordu. Herzen'in belirttiğine göre, «O'nun çok yatışık, ağır başlı, güçlü ve süslemeden uzak açıklık dolu konuşmaları, dinleyiciler üzerinde hatırı sayılır etki uyandırıyor»du.

«Batı Dostları»nın dünya görüşleri burjuvazinin büyüyen yararlarını yansıtıyorsa da, belirli bir zaman için açıkça ilerici oluyordu. Toplumsal ve siyasal görüşleri yine de dardı. Feodaliteden kapitalizme geçişi sağlayan belirli bir reform'dan öteye bir şey düşünemiyorlar, devrim açıklamaları yapanlardan açıkça uzaklaşıyorlardı. Sosyalist öğretileri eleştirmekle yetiniyorlardı.

Ama 1840'lara doğru Rus Toplumsal Düşüncesi'nde, yine de demokratik ve devrimci eğilimler görülmekte gecikmedi. Devrimci demokratlar, halk yığınlarının ve özellikle kölelerin yararlarını savunuyorlardı. Aralarından birçoğu devrimci Raznotchinsi aydınlardan geliyorlardı. Devrimci demokratik düşüncenin bu yüzyıl ortasındaki başlıca düşünürleri, Bielinski, Herzen ve Ogarev'di.

Alexandre Ivanovitch Herzen (1812-1870) Moskova'lı zengin bir büyük toprak sahibinin oğlu idi. Gençliğindenberi otokratik rejime ve toprak köleliğine karşı ateşli bir muhalefet gösteriyordu. 1829'da Moskova Üniversitesine giren arkadaşı Nicolai Platonovitch Ogarev (1813-1817)le birlikte, üyeleri özellikle ülkenin siyasal ve toplumsal sorunları ile ilgilenen, Devrimci Üniversiteliler Gurubuna girdi. Bunlar, Ütopik Sosyalist öğretisi ile etkilenen inanmış cumhuriyetçilerdi. Herzen ve Ogarev'in devrimci propagandaya girişmeleri, tutuklanmalarına yol açtı. 1845'de tutuklandılar. Dokuz ay haptisten sonra taşraya sürgün edildiler. Herzen, önce Perm'e, sonra Vyatka'ya; Ogarev'de Penza'ya sürgün edildiler.

Devrimci demokrat Vissarion Grigorevitch Bielinski (1811-1848) in edebî çalışmaları, 1830 da başlamıştı. Taşralı Raznotchinsi ailesinden, bir Deniz Doktorunun oğlu id. 1829'da Moskova Üniversitesine gönderilmişti. Çevresinde hemen bir öğrenciler ortamı oluştu. Bielinski ve dost çevresi feodalite ve kölelik rejimini var güçleriyle suçluyorlardı. 1833 den bu yana Bielinski, birçok dergilerle işbirliği ederek kendini tümüyle edebiyata verdi. 1834 den bu yana kaleme aldığı ilk makalelerini topladığı «Edebî Düşünceler» gençlik arasında geniş ilgi uyandırdı. Bielinski, gerici gazeteciliği yeriyor, ve ilerici rus edebiyatının uluslararası anlamının değerini ortaya koyuyordu.

Devrimci demokratların yeğ tuttıkları nişan tahtaları, kölelik yanlısı düşüncüler ve liberal burjuvalardı. Bu polemikler, otokrasiyi ve köleliği açıkça savunan slavcılara karşı savaşta yaman bir mızrak olmuştu. Devrimci demokratlar, giderek sınıf çatışmaların kapitalizmin, iç dinamizmine bağlı olduğu bilincine de vardılar. Batı avrupalı işçilerin kapitalist iktidara ba-

ğımlılığını, batı burjuvazisinin o sınırsız açgözlülüğünü, burjuva demokrasisindeki özgürlüklerin biçimsel doğasını gösterdiler.

Devrimci demokratlar, feodalitenin yerini kapitalizmin alacağına; ve kapitalizmin de zorunlu olarak yerini sosyalist bir topluma bırakacağına inanmışlardı. Bielinski, Herzen ve Ogarev ve birçok izleyicileri, çağın ütöpik sosyalizminin kuramlarına inanmışlar ve bu kuramları bütün güçleri ile Rusyaya yaymaya ve tanıtmaya çabalıyorlardı. Üniversite öğretim üyesi ve yazar M. V. Boutachevitch Petrachevski, iki ciltlik 'Rus Dilindeki Yabancı Sözcüklerin Cep Sözlüğü' adlı kitabında (1845-46), Ütöpik Sosyalizm Kuramları, Felsefi materyalizm'le olduğu kadar, toplumcu devrimci evrim kuramı ile ilgili açıklamalara da geniş yer veriyordu. Rus Devrimci demokratları 1840 yıllarında, kitlelerin yaratıcı gücüne inanan gözüpek devrimcilerdi. Otokratik rejimin ve köleliğin barışçı yollarla kerte kerte reformlarla bertaraf edileceğine inanan Liberal «Batı Dostları»na karşı çıkan Bielinski, mektuplarının birinde şunları yazıyordu: «Bütün bunların kendiliğinden, güçlü bir ayaklanma olmaksızın ve kan dökülmeden, zamanla olacağına inanmak saçmadır. Ve her şeyden sonra, milyonlarca insanın aşağılanması ve acıları ile karşılaştırılırsa, dökülen kanlar nedir ki?...»

1845 den sonra Rusyadaki köylü ayaklanmaları ve Batı avrupadaki siyasal karışıklıklar, Herzen, Bielinski ve izleyicilerinin devrimci güçlerini de pekiştirdi. Petersburg, Moskova, Rostov, Kazan ve Veronej ve öteki kentlerde öğrenci ve aydınlar, memur ve görevliler, subayların da yer aldıkları devrimci guruplar kurmuşlardı. Bu gurupların en bilineni, üyelerinin otokratik ve kölelik rejimini adam akıllı eleştirdikleri Boutachevitch-Petrachevski'nin Petersburg gurubu idi. Çok aşırı üyeleri gizli bildiriler kaleme alıyorlar, ve gizli devrimci bir örgütün kuruluşunu hazırlamak için de gizlice yayınlıyor ve yayıyorlardı. Bu gurubun devrimci eylemleri, 1848 baharında üyelerinin tutuklanmaları ile son buldu.

1830-40 yılları arasında Rusya'daki ilerici toplumsal düşüncenin kökenleri, Rus Devrimci Hareketinin ilk dönemlerine, devrimci aristokratlara değin uzanır. Ama yirmi yıl içinde onları dekambrişter'lerden ayıran yeni kuruluşlar ve toplumsal yapılara değin yükselir. İlk bu devrimci hareketin toplumsal bileşimi, hatırı sayılır bir evrimin ürünü olmuştur. Raznotchinski temsilcileri ve toprağını yitirmiş ve bu yüzden yönetimde görev almış olan aristokrasinin - toplumsal koşulları bakımından raznotchinski'lere çok yakın olan —temsilcileri, bu devrimci harekette ilerici aristokrasinin yanında çok etkin bir işlev görmüşlerdi. 1830-40 yıllarının devrimcileri zamanla Dekambrişterlerden ayrılmışlar, halk yığınlarının etkin katılmaları sağlanmadıkça, otokratik rejimin yıkılmasının olanaksız olduğu bilincine ve de kanısına varmışlardır. Nihayet yüzyılın ortalarına doğru Rus Devrimci Düşüncesi, gerçekte demokratik ve devrimci bir ideolojinin oluşumunda, gerçek bir ilerleme göstermiştir.

Köleliğin kaldırılması döneminde, 1850-1860 yıllarında Rus devrimci hareketinde yeni bir uyanış görüldü. Bu dönemde köylülüğe gerçekten ilgi duyanlar, yalnız devrimci demokratlardı. Herzen, yabancı ülkelerdeki sürgününde Kurtuluş Mücadelesini yürütüyor ve bu hareketin öncüsü olarak görülüyordu. 1833'de Londra'da sansürlenmeyen demokratik rus basını'nın temellerini kurarak, «ilk özgür rus basını»nı yaratmıştı. İlk yayınlarından bu yana, sürgünde de Köleliğin Kaldırılması'nı tutku ile savunu-

yordu. 1856-1860 yılları arasında, yılda iki kez olmak üzere yayınlanan «Rus Sesi» dergisinde Kölelerin kurtuluşu ile ilgili makalelerini ve derlemelerini topladı. 1857 yazında, on yıl boyunca onbeş günde bir çıkacak olan KOLOKOL (ÇAN) dergisini yayınlamaya başladı. Rus sorunlarının en önemlileri yer aldığı için, büyük bir ilgi topladı. Gizlice ülkeye sokuluyor, kırıklara değin ulaştırılıyor, kalabalık halk yığınlarının eline geçiyordu.

Çernişevski ve Dubroliubov ve arkadaşları da, hiç ara vermeksizin Köylülerin tam özgürlüğü için savaşıyorlardı.

Nikolai Gabrileviç Çernişevski (1828-1888), Saratov'da doğdu. Bir köy papazının oğlu idi. Çocukluğunda kölelerin o dayanılmaz, sert yaşama koşullarını görmüştü. Bielinski'nin izleri üzerinde devrim doğrultusunda yürüyen Çernişevski, daha öğrenci iken bütün hayatını ve bütün gücünü halkın hizmetine, bilgisini de çarlığa karşı mücadeleye adanmıştı. 1852 den bu yana bağımsız bir kafa olarak ünlendi. Bir edebiyat eleştiricisi olarak çağın en ilerici dergisi Sovremenik (Çağdaş)ın yazı kurulu komitesine katıldı. Politika yazarı ve üstün yetenekleri olan dostu Nikola Aleksandroviç Dubroliubov (1836-1861) ile birlikte, kölelikle ilgili konularda çok ağır bir sansürün sürüp gittiği o inanılmayacak kadar güç koşullarda bile yapıtları ile devrimci doğruluğu sürdürülmüştür. Sovremenik, bütün gücü ile köylüleri tutuyordu. Çernişevski ve arkadaşları sayısız makale, eleştiri ve röportajlarıyla, kölelerin tam kurtuluşu için mücadele ediyorlardı. Köleliğe karşı hazırlanan kanunlardan habersiz okuyucularını, kölelerin «hak davaları»na çekiyor, liberallerin ikiyüzlülüğünü ve köle sahiplerinin cimriliklerini açıklıyordu. Çernişevski, yazılarında durdurak vermeden şunları yineliyordu: «Ne çarlık yönetimi, ne de toprak soyluları, köylülere hiç mi hiç bir özgürlük sağlayamayacaktır.»

Çernişevski ve Dubroliubov, gerçek özgürlüklerin ancak ve yalnız köylülerce kazanılacağına inanıyorlardı. Bu da kölelik sisteminin topyekun atılması, kökünün kazanılması idi. Ve böylece Rus halkının artık «savaş baltasını topraktan çıkarma» zamanının gelip çıktığı ve devrimci bir örgütün kurulması gerektiği sonucuna ulaştırıyordu onları... «Soyluların Köylüleri!» başlığı altında yayınladığı bir bildiri de, Çernişevski köylüleri sert koşulların beklediğini ve Çarlığın büyük toprak sahipleri ile elele çalıştığını ve halkın anlayacağı bir dille, «Yönetimi halkın eline verecek demokratik, anayasal bir rejimin gerçekleştirilmesinin zorunlu» olduğunu haykırıyordu. Bu bildirinin sonunda «Rus Halkının Tam Özgürlüğünün» yollarını gösteriyordu. Başta gelen görevin, bütün güçleri köylülüğün özgürlüğü için ortak bir mücadele görüşü ile özgütleme olduğunu, kesinlikle belirtiyordu. Soyluların topraklarındaki köle köylüleri devlet veya hükumdar mali kanelerindeki köylülerle birleşmeye çağırıyordu. Bütün haklardan yoksun asker yığınlarını köylülerle elele vermeye, özgürlük için birlikte mücadeleye çağırıyordu. Özellikle dikkatleri bir genel devrimci ayaklanmanın hazırlanması zorunluğuna çekiyor ve okuyucularını bu iş-birliği gerçekleşmeden, erken bir ayaklanmadan kesin olarak çekinmeleri gereğine inandırmaya çalışıyordu.

Çernişevski, yalnız yetişmiş bir Üniversite öğretim üyesi değil, fakat büyük etkisi olan yetenekli bir gazeteci idi de... Dünya görüşü, dünyanın ve bilginin sınırsız olanaklarının birliği, kanısına dayanıyordu. Doğal dünyayı inceleye inceleye inanmış bir materyalist olmuş, ve idealist kuramların karşısına geçmişti. Çernişevski, Rusyanın tarihsel gelişmesinin objektif ko-

şulları nedeni ile, sosyal olayların çözümlenmesinde idealist görüşleri tümüyle aşmış değilse de, bu sorunlar üzerindeki görüş açısı maddacı tarih görüşünün sınırına gelip dayanmıştı. Yazılarında bireylerin istemlerinden bağımsız tarih kanunlarının varlığını ortaya koyuyordu. Sosyal ilişkilerde sınıfların uzlaşmaz doğasında ısrar ediyor, çalışan sınıfların çıkarlarını öfke ile savunuyordu.

Çernişevski bir köylü devriminin, rusyada tarımsal komün'ün sosyalist değişimine yol açacağına ve böylece sosyal gelişmenin kapitalist döneminin aşılacağına inanıyordu. Bu ütöpik düş, bu dönem sırasında kitlelerin istemlerini dile getiriyor ve yine o zaman için devrimci demokratik ideolojinin bir biçimi, bir şekli oluyordu.

Yapıtlarının içeriği eleştirel bir incelemeden geçirilince, Çernişevski'yi bilimsel sosyalizmin müjdecileri arasında saymak yerindedir. Onun öğretisi otokratik ve köleci rejime karşı yığıtçe savaşıyan yüzlerce insanı etkilemiştir.

1859 dan bu yana, Rus Devrimci Hareketi için yeni bir dönem, Raznotchintsi dönemi başlamıştı. Sınıf engellerinden kurtulmuş, aristokrat devrimciler olarak tanınan yeni bir güç, sonunda devrimci demokrat devji kadrosunda başarıyı belirleyecek olan bir yeni kuvvet doğuyordu. Kendi çağdaşlarının deyimi ile Raznotchintsi'ler halkın bir bölümü oluyor ve içinde yetiştikleri toplumda güçlenen köklerini halka doğru uzatıyorlardı. Yayınlanan bir dizi illegal bildirisler, halkın çeşitli tabakalarına ulaşıyordu. 1861 yılının ortalarına doğru Velikoruss (Büyük Rusya), vergi yazısının üç sayısı dağıtıma çıkarıldı. Devrimci bir gurup tarafından yayınlanan bu bildirisler, toprağa bağlı köylülerin tam özgürlüğünü ve rusyada demokratik bir düzenin kurulmasını istiyordu. Aynı yılın eylülünde Londradaki Herzen gurubunca yayınlanan «GENÇ KUŞAK'A» başlıklı Chergounov ve Mikhailov'un bir bildirisi, rusyada yayılıyordu. Bu bildiri gençleri, devrimci çevreler örgütlemeye, otokrasiyi devirmeye ve demokratik bir rejimi kurmaya çağırıyor; ve aynı görüşlere dayanarak bir program da yayınlıyordu.

1862 nin ilk altı ayında devrimci üniversiteliler hareketinin örgütçüsü Zaitchnevski, bir «sosyal ve demokratik rus cumhuriyeti»nin tezelden yaratılmasını isteyen «GENÇ RUSYA» Bildirisini kaleme aldı. Zaitchnevski, otokratik rejimin devrilmesi ve devrimci diktatörlüğün kurulmasına yönelik devrimci eylemde kararlı idi.

GİZLİ DERNEKLER VE TERRORİZM

1861 sonunda devrimci örgütlerin eylemlerini merkezleştirmek için, bir gizli dernek yaratıldı: Zemlia I Volia» (Toprak ve Özgürlük)... Bunun ardında temel güç ve devrimci demokratik kampın sözcüsü olarak görünen insan, Çernişevski idi. Herzen ve Ogorev'in de destekledikleri bu derneğin yöneticileri arasında Çernişevski'nin birçok arkadaşları ve özellikle Nikolai ve Aleksandr kardeşler, Serno-Solovievitch, Obrouchev, Sleptsev bulunuyordu. Bu gizli dernek Moskova, Kazan, Saratov ve başka birçok illerde de şubeler açmıştı.

1862 yazında, hükümet devrimci demokratik harekete ağır bir darbe indirdi. 7 Temmuz'da, Çarlık Polisi Çernişevski'yi tutuklamış ve Santa Pietro-Paula kalasına göndermişti. Onunla birlikte Nikolai Serno-Solovievitch ve başka birçok devrimciler de tutuklanmıştı. Ve «Londra Fitnecileri»yle gizli ilgi kurmaktan suçlanmışlardı. Çernişevski, birbuçuk yıl zindanda kal-

miş ve bu arada polis Çernişevski hakkında bir çok belge toplamıştı. Bu uydurma belgelere dayanılarak, ondört yıl zindana ve sonunda Sibiryaya sürgününe mahkum edildi. Çarlık yöneticileri böylece devrimci demokratların şefini Sibiryaya ve kürek cezasına ve yirmi yıl için de Vilmink uzaklarında sürgüne mahkum ederek yüreğini serinletiyordu. Çernişevski, ancak 1883 yılında Avrupa Rusyasına dönüş ve Astrahan'a yerleşme izni alabildi. 1889'da, birkaç yıl sonra öleceği Saratov'a yerleşme olanağı bulan Çernişevski, son nefesine değin inanmış bir devrimci olarak kaldı.

Çarlık yöneticilerinin yürüttüğü en ağır baskı tedbirleri, Rusyada devrimci mücadeleyi önleyemedi, 1869'da Moskova Üniversitesi'nin bir öğrencisi N.A. Ichoutine, başkentte bir devrimci dernek kurdu. Üyeleri Rus Tarım Topluluklarının (Obchtchina) Ütopik «Kendiliğinden Korporatif Sosyalizm» inancına bağlı idiler. Gerçekte çok bulanık ve belirsizlikle malul bir düşünce idi. İstedikleri, Çarlık'ı devirmek için devrimci ayaklanma dalgaları yaratmak ve köylü yığınları ayaklanmalarını ve bu yolla Rusyada devrimci değişimi hızlandırmayı sağlayacak kıvılcımları tutuşturmak için, Çar'ın öldürülmesi düşüncesini uyandırmaktı. Sonunda bu derneğin üyelerinden biri, Üniversite öğrencisi D.V. Karakézov, bu kişisel terörizm edimini tamamlamak görevini üzerine almıştı. Bu iş için Petersburg'a gitmiş ve 4. nisan. 1864 da Yazlık Bahçenin yakınındaki iskelede Çar II. Aleksandr'a ateş etmişti. Başarısızlığa uğramış, yakalanmış ve asılmıştı. Bu öldürme girişimi sonunda, Ichoutine'in derneği polisçe ezilmişti. Bu iş, Çarlık yöneticilerine, ilerici basın ve ilerici öğrencilere karşı, daha ağır baskı tedbirleri almak için bir bahane vermiş oldu.

1870'den bu yana Rus Devrimci Hareketi «Popülizm» adını alır. Sosyal alanda yeni bir devrimci kuşak belirmişti. Bunlar, demokratik görüşlerini kendilerinden öncekilerin devrimci denemelerinin ışığında geliştirerek, kapitalist üretim tarzının gelişmekte olduğu Rusyasında, tarım topluluklarının (Obchtchina) yardımı ile sosyalizme geçebileceği düşüncesine varmışlardı. Kendilerinden öncekiler gibi, bu yeni devrimciler dalgası da sosyalist bir devrimi gerçekleştirecek başlıca güç olarak köylülere güvünyorlardı. 1860 devrimci demokratları ile 1870'in kiler arasında göze çarpan ayrılıklar da vardı. Popülizm'in en etkin düşünürleri Lavrev ve Mikailovski; gittikçe Çerneşevski'nin sağduyulu materyalizminden uzaklaşarak, bir filsefi idealizmin, tipik ve sübjektivist bir sosyolojinin savunucuları olmuş ve böylece yığınların işlevini küçümseme ve aydınların sosyal misyon anlayışlarını abartma yoluna girmişlerdi. 1870 Oyılları devrimcilerinin büyük çoğunluğu, 1860 yılları devrimcilerinin tersine, uzun süre anarşist ve anarşizan bir tutumu benimsemişlerdir. Bir köylü devriminin, monarşik iktidarın ve yığınların sömürülmesi üzerine kurulmuş ekonomiko-sosyal düzenin yıkılmasına yeteceği yolundaki başından yanlış bir görüşten yola çıktıkları için, politik mücadele gereğini küçümsüyorlardı, yadsıyorlardı... Anarşizmin kurucularından biri Michel Bakounine'in anlayışları, bu dönemin devrimci gençliği arasında genişliğine ve derinliğine yayılmıştı.

Popülizm, bir taktik olarak kullanılınca, anlaşmazlıklar ve türlü düşünce akımlarının ortaya çıkmasına neden oldu. Bakounine'in çömezleri sürekli olarak, halkın bir devrim için olgun hale geldiğini ve aydınların başlıca görevinin köylülere silahlı ayaklanmalar kışkırtma ve millî aşamada bir ayaklanma çeşitli toplum güçlerini birleştirme olduğunu yayıyorlardı.

Papülizm'in bir başka şefi olan, Petersburg Topçu Akademisi profesörü Petr Lavrov'un taraftarları ise, devrim için önemli bir hazırlık çalışması ve özellikle geniş ve etkin bir propaganda gerektiğini ve bu ayaklanma hazırlığı içinde bulunan öteki gurupların eylemlerinin güvensizlikle karşılanmasını öneriyorlardı.

Bir üçüncü düşünce ekolu da vardı. Düşünceleri, Blanqui'nin düşüncelerine yakın olan bir gurup... Kurucusu tanınmış gazeteci Petr Tkachev, iktidarı ele geçirmek için, etkin bir devrimci azınlığın ayaklanma taktiğinin etkinliğine ve olanağına inanıyordu.

Gerçekte popülizm, bütün ayrıntıları ve ayrılıkları ile, köylü yığınlarını pek ilgilendirmiş de değildi. Ve böyle olduğu için de, Popülizm taraftarları kendi lafabeliklerinin coşkusuna ancak kendileri kapılmış oldular.

1870'den sonra devrimci hareketin, Batı Avrupa sosyalist hareketleri ile sıkı ilişkiler kurduğu görülür. 1872'de Petersburg'da Marx'ın Kapital'inin rusçaya çevrilmesi önemli bir olay olmuştu. Ve bir kaç yıl sonra Popülist'ler, Marx'a Kapital'in bütün okumuş rusların «incil»i olduğunu yazacaklardı. Ama yine popülistler, bu yapıtın tam anlamını kavramış ve bu yapıtan doğru ve sağlıklı bir potlitik yöntem çıkarabilmiş değillerdi. Emekçi sınıfın doğal düşüncesine ve bu sınıfın tarihsel işlevine kökten yabancı kalmışlar; ve «işçi» sözcüğünden tüm işçileri ve emekçileri değil de, her şeyden önce ve özellikle «köylüler»i anlamakta ayak diremişlerdir.

Bir devrimci fırtınanın ilk öncü belirtileri 1870'lerden duyulmağa başlamıştı. Öğrenci gösterileri gittikçe sıklıyor ve demokratik basın gittikçe canlanıyordu. Bu dönemde ortaya çıkan gençlerin kurduğu dernekler arasında, özellikle Petersburg, Moskova, Kiyef, Odessa ve öteki illerde savaşan bazı devrimci guruplar dikkati çekiyordu. Bu derneklerin öyeleri henüz çok değilse de, çağın devrimci ve aydın gençlerinin en yeteneklilerini saflarında toplamış bulunuyordu. Bu guruplardaki popülist hareket liderlerinden pekçoğu artık politik mesleklerine başlamışlardı. Petersburg derneği ve onunla yakın ilişkiler kurmuş olan başka iller dernekleri, her şeyden önce bir örgütlenme ve düşüncelerini demokratik ve sosyalist edebiyat yapıtları yoluyla aydınlar ortamında yayma çalışmalarını yoğunlaştırmışlardı. Ve biraz sonra da bu propaganda çalışmalarını, artık popülistlerin devrimci aydınlarla tarımsal yığınlar arasında ideal aracısı olarak görmeye başladıkları kent işçilerine, kent emekçilerine doğru da genişleteceklerdi.

Devrimci propagandalarının ilk başarıları ve sayılarının artması ile yüreklennmiş popülist çevreler ve çeşitli guruplar artık temel görevlerini açıklamayı yeğlediler: Bir köylü devrimi hazırlamak... Bu görevin başlangıcı «Halka doğru gitmek!» parolası ile açıldı. Bu açılışın en coşkulu çağrısını ünlü demokrat yazar Korolenko yaptı diyebiliriz: «Önce birlik olmak (yani bir sosyal devrimin yakınlığına) inanmaktır, kurallara uygun olan. O zaman sonuç apaydın belirir. «Şu kocamış dünyayı», «Ellerini kanda ısıtan ve yikayanları red» etmeli!..»

Ve «Halk'a doğru Gitmek!» hareketine özellikle Büyük Rusya ve Ukraynanın merkez il'lerinden binlerce insan katıldı. Ama aralarında tam bir işbirliği'nin bulunduğu söylenemez. Hiçbir devrimci mücadele görgüsü bulunmayan, bireyler halinde birbirlerinden ayrı ve kopuk gurupçuklar, kendi inisiyatifleriyle konuşuyorlardı. Bu devrimcilerin bir tek ortak yanları vardı,

köylü giysileri giymek, köyden köye giderek, düşüncelerini ve parolalarını yinelemektir. Yaptılar, kendilerince «görev»lerini...

Popülistlerin çabaları başarı sağlamaktan uzak kaldı. Ve birçokları, tarım hayatının verdiği ve kuruntularla besledikleri «müjkin sosyalist içgüdü»leri hakkındaki düşüncelerinin aldatici olduğu kanısına vardılar. Üstelik hükümet de, hareketi kırma tedbirlerini almakta gecikmedi: Bir soruşturma ve tutuklama dalgası, binlerce kadın ve erkeği zindanlara atmış ve sürgünlere sürüklemiş oldu.

Bu hareketin başarısızlığa uğraması, devrimci aydınları gelecekte mücadelenin hangi biçimlerde yürütülebileceğini araştırmaya götürdü. 1875 ve 1876 da ki gizli toplantılarda, hareket programı yeni yeni halk desteği görmeye başlayan devrimci aydınların değerlendirmelerine göre beliren gereksinmelere uygun olarak sınırlandı, saptandı. Toprak ve Özgürlük... Yanibütün toprakların köylülere verilmesi ve tarımsal komünlerin (Obchtchina) her türlü denetimden azat tutulması ve tam özerklik kazanması, temel slogan olmuştu... Popülistler, artık «gezginci» propaganda yolunu bırakma, kırıklarda Sürekli ve süregelen bir örgüt kurma kararını vermişlerdi. Böylece devrimci güçler düzene girecek ve disiplin kazanacaklardı. Ve bütün bu düşünceler, gizli popülist derneğinin, enerjik eylem temelini oluşturuyordu. Ve bu «Toprak ve Özgürlük» sloganı, gizli gazetelerinin adı da oluyordu.

Bu derneğin üyeleri arasında, daha çok işçilere yönelik canlı bir propaganda yürüten G. Plekhanov, örgütçü ve başkalarıcı Aleksandr Mikhailov, Popülist hareket içinde saçını ağartmış olanlardan biri olan Mark Natanson ve başkaları bulunuyordu. Toprak ve Özgürlük, baskıyı terrörcü edimlerle yanıtlıyordu. Başlangıçta bu tethiş edimleri basit bir savunma refleksi veya arkadaşlarının ölümleri karşısında bir öc alma aracı iken, giderek zamanla devrimci propagandanın yanlış bir yorumla aldatici ve oyalayıcı olduğu kanısına varmışlar, tethiş hareketlerini bir amaç olarak görmeye başlamışlardır.

Her ne kadar 1860 ve 1870 yıllarında olduğu gibi, 1870 ve 1880 yılları arasında da Raznotchinsi (burjuvalar) devrimci hareketin başlıca simaları olarak görünüyorsa da, son dönemde bunlara işçi sınıfının da katılması bu dönemin en ön önemli olaylarından birini oluşturuyordu. Ama yine de popülist hareketin bütünlüğünde, gerçek bir emekçi hareketi hiç de görül-müş değildir.

1879 sıralarında «Toprak ve Özgürlük» üyeleri arasında derin bir ayrılık doğmuş ve aynı yılın ağustosunda dernek sinesinde bir kopuşma olmuştu. Böylece dernek ikiye bölündü: Narodnaia Volia (Halkın İradesi) ve Tcherny Peredel (Kara Hücre)..

Kara Hücre Derneğinde ilk anarşistlerle, devrimci hareketin ancak kendilerinin öz politik niyetlerinden doğacağına inanan ve temel işin halk çevrelerindeki aydınlar tarafından yapılacağını düşünen Bakunin anarşistleri yer almıştı. Bu gurubun etkisi, eylemleri daha yumuşak ve şeflerinin ilk görüşlerinden uzaklaşarak, Plekhanov ve başkaları gibi marksçılığa yaklaşan Narodnaia Volia (Halkın İradesi) derneğinin etkisine göre çok daha güçsüzdü.

Devrimcilerin büyük çoğunluğu Narodnaia Volia'nın programını benimsemişlerdi. Başında bir icra komitesi bulunan ve gizli çalışan merkezîyetçi

savaşçı bir örgüttü bu... Toprak ve Özgürlük derneğinin eski eylemci unsurları (Mikhailov, Morozov, Kiviatskovi, Sofia Perovskaia, Vera Finger ve birçokları) ve Güney gizli devrimci hareketinin bazı temsilcileri bu dernekte yer almışlardı. Bu sonuncular arasında bir toprak kölesinin oğlu, tecrübeli örgütçü ve tahrikçi, yürekli bir politik mücadele savunucusu Andrei Jelyabov, öteki devrimciler arasında en göze çarpanı idi.

Bu derneğin üyeleri propagandalarını daha çok üniversite öğrencileri, işçiler ve askerler üzerinde yoğunlaştırmıştı. Ne yazık ki bu dernek de ya bir hükümet darbesi hazırlamak için başka bir yol görmediğinden, ya hükümeti devrimcilerin isteklerini kabule zorlamak için bir başka yol olmadığından, umutsuzluk içinde kişisel terröre başvurmakta gecikmedi. Bu devrimci istekler, gerçekte öyle yerine getirilemeyecek soydan istekler de değildi: Genel seçimle seçilmiş Kurucu Meclisin toplantıya çağırılması ve medeni özgürlüklerin (söz ve basın özgürlüklerinin) düzenlenmesi... Böylece otokratik rejimi alaşağı etmeyi amaçlayan böyle bir devrimci örgütü gerçekleştirmekle, «Narodnaia Volia» derneği bir devrimci adım atmış oldu. Ama yine de pratikte, her ne kadar halkın sempati ve desteğini sağlamış olsalar da, kitlelerin devrimci coşkusuna dayanmadığından, politik faaliyetleri bireyci bir başkaldırmadan öteye geçemedi.

Ve bu terrörcü taktik, daha yeni gelişme göstermeye başlayan kitle hareketinde, örgütlerinin güçsüzlüğünü yansıtıyordu.

Rusyada devrimci tutum, en yüksek noktasına 1880 ve 1881 de ulaşmış oldu. Yaman bir kuraklık tarımsal verimi düşürmüştü ve bunu izleyen yaman bir açlık, devrimci hareketi olgunlaştırmıştı. Üniversitelerde başlayan grevler karışıklıklar, muhalefet duygusunu güçlendirmiş ve devrimci popülistlerin otokratik rejime karşı savaş gücünü yüreklendirmişti.

Ve 1881 martının 1. günü, verimsiz bir yığın girişimden sonra, «Narodnaia Volia» cıllar, Çar II. Aleksandr'ı öldürme kararını uygulamadılar. Ignaty Grinvitsch'in attığı bomba çarı öldürmüştü. Ama kendisi de bu arada ölmüştü.

Çar Aleksandr II. nin öldürülmesi, Rusya'da olduğu kadar, yabancı ülkelerde de büyük bir heyecan dalgası yaratmış, fakat tethişçilerin umutlarına yanıt vermemişti. Rusya'da demek oluyordu ki, Saltık Monarşiyi yalınca ortadan kaldıracak güç değil, değiştirecek güç bile yoktu. 1. Mart suikastının ertesinde, ordusu ve polisi ile bütün çarlık devrimcilere karşı geniş ve yoğun bir harekete geçti... Bir ay içinde hareketin şefleri, Jeliabov, Petrovskaia, ve öldürme işinde doğrudan doğruya görev alan işçi T. M. Mikhailov ve öğrenci N. I. Rizakov ölüm cezasına çarptırıldı ve asıldılar. Onların yazgılarını, gizli laboratuvarında bombalar imal eden bilgin N. I. Kibaltchitch de paylaştı. Ölümünden önce hapisanede, bir reaktörle çalışan uçan makina üzerinde çalışıyordu. Narodnaia Volia, çok güçsüzleşmesine karşın, yine de faaliyetini sürdürmeye devam ediyordu. Ama Çarlık yönetimi darbe üzerine darbe indiriyordu. 1883 başlangıcında eski icra komitesi topluluğu tükenmiş bulunuyordu.

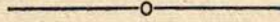
1880'i izleyen yıllarda, eski popülist devrimci hareket, yerini köylülük gün durumunu düzeltecek ve onaracak, fakat yine de toplumun temel sorunlarını değişmemiş olarak bırakacak bir program öneren Liberal Popülizm'e bırakıyordu.

Bununla birlikte Otokratik rejime ve toprak köleliğine karşı canlı bir

mücadele sürüp gidiyordu. 1881 ve 1890 yılları arasında yüzlerce Köylü Ayaklanması olmuş ve sayısız öğrenci gösterisi görülmüştü. Ağır sansüre karşın, demokratik basın ve edebiyat, önemli işlevini görmekte devam ediyordu. Satir yazarı Saltikov Çedrin, hayatının sonuna dek, yeni burjuvazinin bencillik ve gericiliğine karşı, ve geçmişin kirlerine bulanmışlarla uzlaşma yolları araştıran liberallerin korkaklığına karşı, sert ve öfkeli saldırılarını sürdürüyordu. G. I. Ouspenski ise, reformları izleyen dönem sırasındaki tarımsal yaşamı yürekli bir biçimde dile getirdiği «Toprağın Gücü» adındaki romanı ile, halk üzerinde çok önemli bir etki uyandırıyor ve popülizmin kuruntularını söküp atmakta geniş ölçüde yardımcı oluyordu.

İşte bu 1880 yıllarında işçi hareketi de biçimleniyor ve büyüyordu. Ve marksçılık yaygınlaşıyor ve sosyal demokrasinin doğuşu bekleniyordu.

Fotograf: Ali Ünvar

der makam-ı muallim naci

(Alman Çeşmesin'den)

Bilmem şu cumhur neden gam almış
 He nâlesi kalp ezendir (*)
 Feryad ediyor acep nedendir
 Eyler Nixon'u başıyla tehiz
 Dümbâle ise hemîşe cünbân

Nisyân ile hüsrân ile buhran ile tuğyân
 Der pakt-ı İsmet-i Bââyâr-ı Süleymân
 Ey sût kuzusu nedir bu nâliš
 Kel Memiş'e döndürdü Nâmerdi İbiş
 Koçların tosları billâhi yakın

Âsân edelim kârını âsân
 Gülemez ağlayamaz aç kusan
 Erim'in temreni ters tepti derim
 Mucizedir fırlaması Kandıra'dan

Şerden şere sapmaktaki ustalığı
 Şerbakan denilen o yeşil cübbesi
 Sölpük softa bozması alığı
 Kurtaramaz millet gazabından

Kalleşin tirkeşi kalp aslana benzer
 Ne gezer onda hamâset ne gezer
 Kaldırır toz koparıp Tundura'dan bozkurdu
 Sanılır Turan'a yeniden ay doğdu

Elleri sapa-yordam yürümüş
 Yürümüş arpa boyundan ters tökezek yürümüş
 Melenin safrası tutmuş alabanda
 Yeprik yama-yelkeni şişmez anaforda
 Süremez kalyonu devrim rotasından
 Çünkü puslası tutmaz gemi hurda

Ulusun kalmadı tek sayıya inanı
 Devrimlere kemkirdi kazan kaldıranı
 Hapeden aktarmalı Cekape
 Geçirip usturadan tüm yasayı
 Apenin sırtından atar sepete

Depeden ayyuka çıkan âvâze
 Başlıyor Adnân ile pervâze

Toplumun çapraza gelmez kazkanadı
 Tözkürür gün gelicek
 Yobazın bozrak atı

Yaşamım güç temelim bittten granitse
 Yıkamaz sağnak bora tayfun
 Hele deprem / termit de kemirse

(*) «Her nalesi kalbe dâğzendir»

arkadan vuran bıçak: 2

Arkadan vuran
Bir bıçak iki bıçak üç bıçak
Günüydü
Ellerindeydi
— Kuşkusuz
Ertesi için saklılar da duruyordu bir yanda —
İnip kalkıyordu
Bir balık ağı gibi parçalanıyorduk
Yıkılmıştı hiç umulmayan
Direnci ayak altında
Korkunun elinde tutsak
Kör bencil umudu yitik
Veriyordu
Veriyordu o güne dek
Ne varsa kendini kendi yapan
En uzak düş
En eski gerçek
Geçip bir kalem üstünden
Veriyordu
Hektor'un kırılganlığını veriyordu
Börklüce'nin kanını
Antep'in onurunu Maraş'ın destanını
İzmir'in 9 Eylülünü
Eğin'in türkülerini Afşar'ın bozlağını
Dostun bahçesinden bir gül koparıp
Eli kanlılara veriyordu
Irgat Süleyman da kimdi
İşçi Zehra neydi ki
Boşlamıştı tüm
Saf tutmuştu
Ağadan beyden yana
Yanıbaşında Mister Truman'ın
Sallardı kılı bile kıpırdamadan
Bir atom bombası da o
Hiroşima'ya
Ayrılmazdı artık
Çiçekleri devedikeni gibi koparan
Aptal obur hayvanlardan
Bir bıçak
İki bıçak
Üç bıçak
Bir balık ağı gibi
Parçalanıyorduk

GECE YARISI TEBLİĞİ

Sarsıyor temelini karanlık düşüncelerimin
hürriyet ordularının ayak sesleri.
Ve siperlerde vahşi gıcirtısı
o beyaz dişlerinin.

Avuçlarında bütün lânetini sıkarak
üç yılını saran barut kokusunun,
tanklarla omuz omuza
bazan korkusuz koşuyorsun.
Hatırasına verip kendini bazan
eski bir şarkının,
tüfeğini samimiyetle sıkarak
giriyorsun içeriye bir kapıdan
yüzüne sıcaklığı vuruyor
çok uzakların.

Bazan kendi kendinden uzak
yorgun dalgınlığında uykusuzluğun
sevdiklerinin sesini duyuyorsun.

Ve nihayet
bir «Geceyarısı tebliği»nde
unutuluyorsun.

1943

GECEİN İÇİNDE

Yağmur keşildi.
Su sesi ve sessizlik uzandı bir yol halinde
can sıkıntısına.

«Büyük ölümler bir ızdırap şarkısı» gibi
geçiyor tebliğlerden.

Bu gece hiç bir şey mevcut değil kâinatta,
Parmaklarımla arasında buruşan gazetenin
kurduğu âlemden maadâ.
Dünyanın bütün camlarını kırmak istiyorum.

Tekrar başladı yağmur.
Bu hayatımda en müthiş gecedir.
Karşıdaki apartımandan
anama küfreder gibi,
Müteahhit Nuri Bey'in kahkahası gelmededir.

1943

AKROPOL

Elimdeki gazetede bir kurtuluş haberi
insan oğlunun en büyük şarkılarından
daha manalı daha dokunaklı
daha aziz geldi bana bu sabah:
«Akropol'e elen bayrağı çekildi»,
Okudum yaralı kardeşlerim,
okudum gözlerim yaşararak
ve dudaklarımı ısırarak sevindim yürekten.
Nedense ellerimi oğuşturmak
ve gülümsemek gelmedi içimden.
Kurtuluş kavgasının fırtınasında
ummazdım kendimin bu kadar aciz
ummazdım bu kadar mahcup olacağımı.
Ellerim çocuk ve yumuşak
ellerimden utanıyorum yaralı kardeşlerim.
Nekadar acı bir şey bilerseniz
insanın uyumaması isteğine yüreğinin.
Şimdi bayrakları rüzgârda dalgalanarak
topraklı elleri ve uzamış sakallarıle
dağlardan inmededir vatanseverler.
Onlar ki silâhsız ve zayıf
yalnız cesaretleri ve ümitlerle
«Ferman padişahın, dağlar bizimdir.» demişlerdir
dünyanın en katil saatlerinde.
Biliyorum yaralı kardeşlerim,
biliyorum ve şu fakir mısralarımda olsun
hazin caddelerinizde bayram yapmak için,
bırakın aranıza katılıyım
bırakın, diyemiyorum.

1945

A. KADIR

«— Bir cıgara yakmazmısın Kadir?..»

Kızılırmak akıyordu.
Ben kararan karşı dağlara bakıp
gayri ihtiyari böyle söyledim.
Fakir bir Anadolu akşamında
dağlar, ağaçlar ve ben
ayaktaydık.
Ve Kızılırmak
dağlardan, ağaçlardan ve benden
vazgeçilmez bir şeyler alıp
bir şeyler bırakarak,
akıyordu.

Bir tarafta geceyi
ve duran hayatı tutuşturacak
ne bir alev ne bir ses.

Sırtımda üşüyen bir elin soğukluğu.
Cıgaramı içmesen de olur Kadir,
fakat bu saatte,
senin akşamının «zinciri»
«ne ağırdır kimbilir...»

1945

FIKRET İÇİN

«Sisli akşam üstlerinde»
vatan dediğin topraklarda yaktılar
«sabah olacaktır» diyen kitapları.
O vakit saflarımızda
bizimle beraber döğüşün.
«Sabah olur» diye başladığından
dünyanın dört bucağında
cephemizin şarkısı.
Sonra, yaşayanlardan daha cesur
açlığımıza dair konuştun:
«yiğin efendiler yiğin».
Ve hayalinin geniş omuzlarına
başımızı koyup dinlenirken,
«ey kimsesiz avare çocuklar» dedin
«farkı olacaktır geçen geceden
gelecek günlerin»
Memleketimin halkı,
«yumruklarıyla gösterirken uzak bir yerleri»
bütün kudretinle içimizden
«yürümek» dedin «yürümek».
İnandık koca Fikret,
inandık «uzun geceler»
«zelzelelerle sona erecektir».
Vatan dediğin topraklarda sabah oluyor,
«düşmek etrafını görmemektendir.»

1945

ENDONEZYA İÇİN

Cava'nın toprağını bilmem,
esen rüzgârı, yağan yağmuru
akan suyu, uçan kuşu;
mechulümdür.

Kardeş Endonezya'lılar
aydınlığın tel örgüsünde
vurulup düştüğünüzü görüyorum.
Düne kadar sırdınız bana
artık malûm oldu ahvaliniz.
Hudut taşlarıyla değil

makinalı tüfekler ve tanklar
ve kıyılarınıza demir atmış
dretnotlarla çevrili
ekmeğiniz, hürriyetiniz.
Değişen nedir ortada?
Düşman olan bayrak değil yüz değil
onları aynı safta
birleştiren sebeptir.

Kardeş Endonezya'lılar
«barışın son gecesinde»
ellerim yüreklerinize değmiş kadar sıcak.
Yarın Pasifiğe ve doğan güne karşı
hürriyet bir daha kurşunlanacak.

İSPANYA İÇİN

Talihsiz sen de
leyleğin attığı yavru değilsin
dost İspanya.

Bevin hazretleri eksik olmasın
hiç olmazsa «hoşlanmıyormuş»
uşaklar uşağından.

Demokrasinin hududunda döğüşen yüreklerde
kanayan bir yarasın
canım İspanya.

Pirene dağlarında açan bir çiçek var,
kuytuda, onu kana boyayamadılar,
bu çiçek yakın bir sabahta
hürriyet için açacak.

Bodrumlarda tozlanan tüfeklerin
kan lekeleri silinmeden üstünden
ve dinamiterosların
kasaturaları paslanmadan
yatağında rahat yatamıyacak
uşaklar uşağı,
halk onları olduğu gibi sakladı.

Gecenin geç saatlerinde
hürriyetin kudretli rüzgârı vuruyor
görülmez yumruğuyla pençeresine.
Demirden bir el sıkıyor boğazını
bağırarak fırlıyor yatağından.
Ve gövdesi ağır geliyor
ince bacaklarını tutan eller kırılalı.
Mücadelenin bittiği yalan,
yakın kurtuluş günün
talihsiz İspanya.

8 Nisan 1946

şairler

HAZİROL KALBİM

Hazırol Kalbim
Türküsünü söylemeğe
Derin yara almış
Bir umudun

ŞAFAKLEYİN

Yat artık diyorsun
Diyorsun ağlama
Ağlamıyorumki,
Kanıyorum

DOSTLARA

Kapatıldığınız o yerler
Biliyorum
Çocuk bahçesi olacak sonunda
Şimdi acıyla soluk alıp verdiğiniz
Penceresiz o loş odalarda
Güneş at koşturacak çocuklarla

Ey dostlar,
Kardeşlerim!
Acının ve umudun çocukları
Hakkın usanmaz ünleyicileri
Ve ey bahar,
Zûlmun hurdahaş ettiği bahar
Topallıyorsun,
Topallıyarakta olsa,
Yürüyorsun!..

ey insan

Dağ yakın
Kent uzak
Bilme, düşünme
Çok var daha
Yağmurun inceden yağmasına

Üzünçle başlanır mı güne

Bu mapusane
Açar kapılarını bir gün
Geceden sonra sabah
Yağmurdan sonra güneş
Ölümden sonra düğün

Korkuyla çıkılır mı yola

Senindir kırlar
Kapanıp kalma
Yakındır çok
Çiğdemin burnu çıkar topraktan
Yeniler kendini doğa

Yılıyla girilir mi işe

Sevgidir her işin başı
Özsu yürüyen gizlice
Gelen gün giden gün şimdi
Bir süt çocuğunun ağzı
Durmadan yaratır onu

Ezinçle arkadaş olma!

günler perişan

yırtarak geçiyor kalbimizden
hayatı da törpüleyen zaman

şuramızda birşey var
acıya benzer
umuda benzer
böyle günlerde herşey
hem acıya, hem umuda benzer

gün ölümle başlatıyor hayatı
her şafak taze bir ölünün üstünde doğuyor
her sabah ölümü anlatıyor gazeteler
sol köşede ölümü kutsallaştıran bir fotoğraf
yeni bir cinayetin röntgenini çıkartıyor gövdeme
beynim sabırla keskin
iğdişliyor haber bültenlerini, yorumları, sahte ölüm ilanlarını
bizim ilanlarımız çoktan verilmiştir
gelirse de bilinir nerden ve nasıl
böyle ölümün yücedir adı
ha kanağacı canım, ha gelincik tarlası
çünkü ölümün kanıdır besleyen
bir başka baharın tohumlarını
şuramızda birşey var
bizi onduran birşey
acıya saran
umudu kuşatan

kalbim: kalbim mi desem
var kalbim: yaşayan ben
hayatla, ölümle, cinayetle
gazetelerle, radyolarla, eski üniversitelilerle
eski prof hocalarla
yaşayan ben: geç mi kaldık / kabul edemem
ah benim sevgili annem
oğlun da elbet yurtseverden
birgün bırakır da sizi yüzüstü
yüzüstü değil: elbette bizüstü
bırakır da: kötü sarmaşıkları, yaban güllerini
bırakır da: sekizyüzlük hırtları, şunları, bunları
giriverir senin sıcacık kucağına
yani hem sana karşı, hem senin için
giriverir o yanılmaz tarihçinin yaprağına

ölüm mü dedin annem
ölüm senin gibi güzel annelerin
senin gibi güzel çocuklar feda etmiş
o tarih atlasında
bir kırmızı gül olur ancak
koksun diye çocukların bahçesi

şuramızda, tam şuramızda
kanseri bir virus gibi kanımıza karışsa da
bizi yaşatan

günler perişan

işte bir bir kırıyorlar dalıyan
yeryüzünün olgunlaşan meyvelerini
çünkü biliyorlar vakit dar
oysa dalları kırmayılan ölür mü sonsuz ağaç
hayatı pekiştiren kökümüz var
dünyayı emeğe kazandırmak için
hayata ve ölüme sonsuz bir anlam veren
kanağacına sözümüz mü var

biz şimdi gidiyoruz gibi ya dostlar
birgün döneriz elbet
acısız, adsız

ölümsuyu sürünün
sürünün ölümsuyu
bir ölü bin dirinin kanıdır
besler hayatsuyu

şuramızda, tam şuramızda
tarihe nasıl anlatsam

ey anneleri korkutan
bizi yaşatan kan

günler perişan

üzmesin ay ışığı seni

Tutuklu için şiirler : 1

bir avludasın tutuklusun
çiçeklenmiş dallar arasından
mavişlerin en güzeliyle
bakıyorsun dünyaya
baktıkça baktığın yerler aydınlanıyor
canıma geçiyor sıcaklığın

iki ellerin gökyüzüne bulanmış
iki ellerin güneş
yüreğinde dayanılmaz gül sancısı

filiz kıran havasıdır gerçi
yangını yıkımı pek olur
keder etme kendine
bu susmaları boz
bu vakitsiz hüznü yanıt
sil gözünün çapağını
acıyı bilirsin
üzmesin kelepçene vuran
ay ışığı seni
şimdi kanla sulanan yollardan
olgun vakitlere çıkılacaktır elbet

avlunun tam ortasında
durmuş göğe bakıyorsun
gül kokuları yağıyor üstüne
bir sevgiyi doğruluyorsun
hadi bu susmaları boz
bu vakitsiz hüznü yanıt
üzmesin ay ışığı seni
saçlarını yalayan rüzgârla
kentleri kurşun hızıyla geçerek
köylülerden dağlara
dağlardan dünyaya dağılan
o büyük sesi
türkümüzü dinle

sen ki yaşamakta ustasın
herkesten iyi bilirsin
ne olursa olsun
nasıl olursa olsun
güzel günlere inançla çarpmalı
yüreği insanın

kelepçe

gazeteler kötü şeyler yazıyorlar
gülmüyor yüzü hiç bir manşetin
ve kimsenin iyi şeyler yazmak gelmiyor içinden

yüreğinden geçenleri
düşündüklerini güzel günler için
dosdoğru yazıyor diye
kelepçe vuruyorlar ellerine yazarın
yiğitçe türküler söylüyor diye
kelepçe vuruyorlar ellerine şairin

ne yazık
altın bilezik
kolları nazik değil

YİĞİT ADAMDIR ŞAIR
YİĞİT ADAMDIR YAZAR
YÜREĞİNDEKİ SEVDAYA
KELEPÇE NAPAR

ödül bolluğundan geçilmiyor
ödüllendiriyorlar kelepçeyle onuru
UTANIYORUM ELLERİM BOMBOŞ
bilmiyorlar
sevdadır kelepçe
sevmektir insanı
en güzeli sevmektir
sevmektir özgürlüğü

gördüm en güzel onurda kara kelepçeyi
yaratıcı ellerde gördüm
şairin babasıydı gördüm
temmuz'un babasıydı gördüm
zeynep'in babasıydı gördüm
gördüm tebeşir tutan bir eldi
sarı bıyıklı bir gençti gördüm
dudakları hiç öpülmemiş bir kızdı gördüm

ama böyle rezillik hiç görmedim
bilir mi ki bunu yapan usta
bilir mi ki kimlerin ellerine

sevdanın şiiri

sevdanın
altın şafağında büyüttüğüm çocuk
sana yeni şiirler getirdik
ince bedenlerimizde ağrı
arkamızda kan
ihanete kurban gitmiş bir akşamdan
sana yeni şiirler getirdik

sevdanın şiirini yazıyoruz
türettiğimiz yeni halk sözcükleriyle
ağlamayı unuttuk
bıraktık yas tutmayı
korku yok şiirimizde
bahara açılan gökyüzü
büyüyen ellerimiz
öfkemizi
ve sevgimizi katık yaptığımız
umut topağı ekmeğimiz
sonra senin sevdan
ve yanımda çelik dökümcüsü ustam
sevdanın şiirini yazıyoruz

adına
şölenler düzenlediğimiz çocuk
sevdayı deşiyoruz gün yarasından
ve anlatıyoruz hayatı
öfkeyle yaşanmış bir günün arkasından
bütün acılarıyla anlatıyoruz
bütün sevinçleriyle yavrum
ince kıvrım beyinlerimizde
koca bir dünya taşıyoruz
ve uzak kıtalardaki kavgaları
bütün boyutlarıyla yaşıyoruz
sonra elimizde barış mürekkepli kalem
önümüzde halklar tarihi
dünyanın şiirini yazıyoruz
sevdanın şiirini

yaşamak

gün yitik çocuklarını doğurmuş
savaş esirlerini
umutsuz babaları ve yarını da.
göğeriirken ölülerimizin yüreğinde güller
bitanem, acıyla yanakları solmuş kız
-tükendi deniliyor ya-
toprağın yumuşak göğsünde
yeni savaşlar yeşermeye hazır.

unutulmuş bir yangın bu yeryüzü
toprakları başaklara boy vermez
yağmuru kınalı bozkıra bereket.
bitanem, ürkek kuş yürekli kız
ki yepyeni söylevleri oldukça bazı efendilerin
curnalcıları ve başalan kütükleri
halk kuşum yüreğinden vurulur.

sandım ki her yanım duruşmadır
bunaldım, pencereler açtım
geçmiş çağlara ulaşırken bu cankıyımı
zindanlarda yitmişliğe sürgünlere gitmişliğe
mavzer gagalı akkuşum sevdiğim
vurmalyız apansız caneviden karakuşları
varsın onca dosya-dava hiç kapanmasın
-iki gözüm kör olsun-
yaşamak alınımıza yakışacaktır o zaman.

TÜSTAV

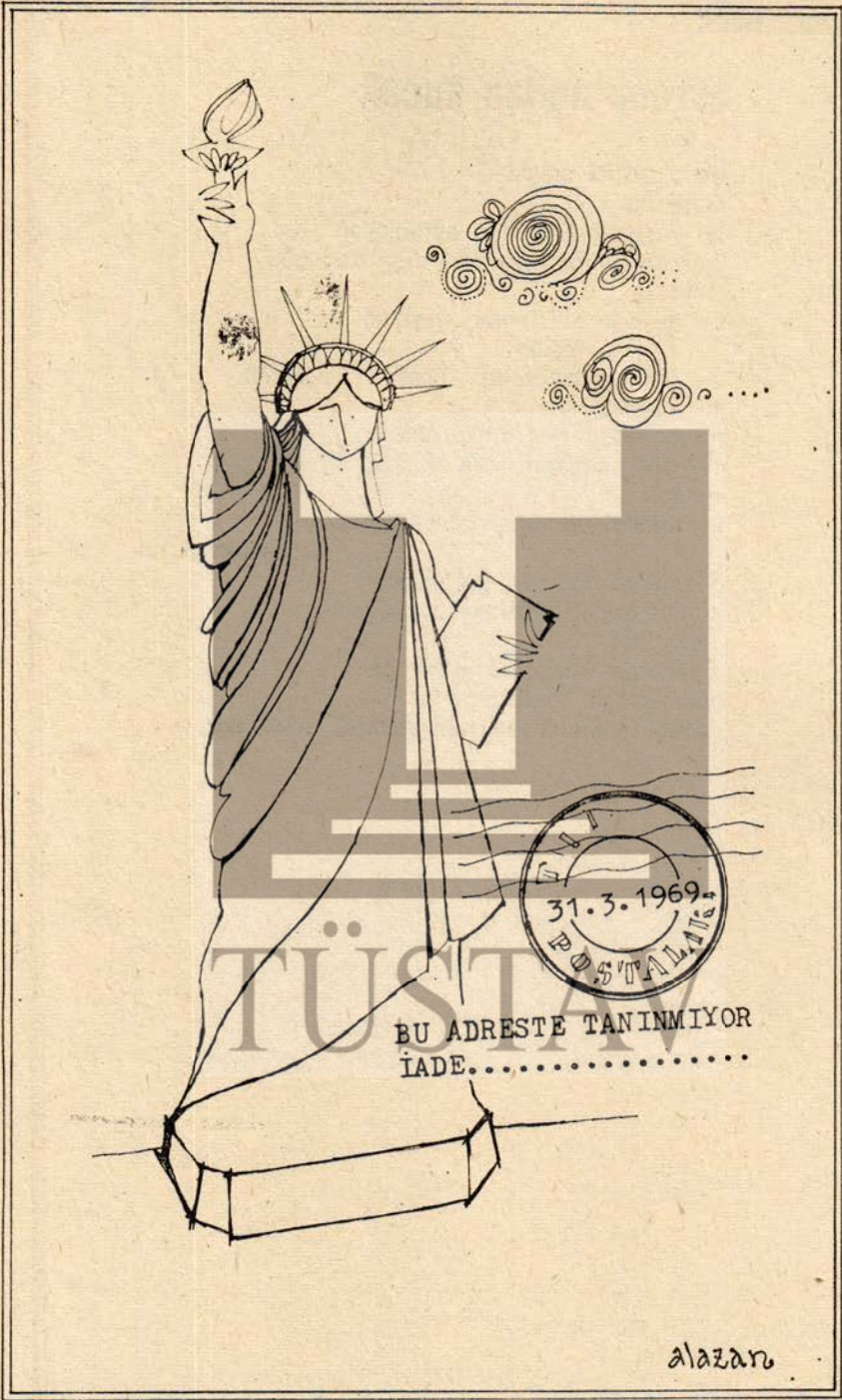

evrene açılan kucak

gelip geçici sevda
değil bu
ou yaşamın ölümden ayrılmayan yanı
bu karımın çocuğumla yattığı son gün
şimdi
bir yandan kızgınlığını taşıyan
güneşten
ve çağlardan direnmeyi öğrenen
şiir yüklü gözlerim
siliyor boşunalık duygusunu
evrenin camlarını kırarak
sana
karanfilleri ve yanan ateşli getiriyor
kucaklayarak
güzelliğini taşıdım kollarımda
kırdım eskiyi kucaklayan ne varsa
gidiyorum
göğsümün kuşlarını uçurmağa
gün ışıyacak birazdan
gecenin sabaha teslimini bekliyor devriyeler

TÜSTAV

ayşe

Uyandığım zaman, odamda az ışık vardı. Ağzımın içi, zehir içmişim gibi acı. Uzun bir uykuyu geride bırakıp kendime geliyorum. Başımın altındaki sert yastık, boynuma ağrı veriyor.

Odaya bir göz gezdiriyorum. Küçük masanın gerisinde bir Hemşire kitap okuyor. Daha önce görmediğim bir yüz bu.

Başını kaldırıncaya yüzünü daha iyi görüyorum. İncecik kaşları, gözlerinin kenarında belli belirsiz çizgiler var. Gece lâmbasının ışığında bir süre seyrediyorum onu. Daldığı kitaptan başını kaldırıncaya, benim uyandığımı görüyor. Kitabın arasına kâğıt parçası koyuyor, masanın üzerine bırakıyor onu. Doğruluyor yerinde, bana yaklaşıyor:

«Nasılsınız?»

«Teşekkür ederim. Siz yeni mi geldiniz?»

«Evet, izinden yeni döndüm.»

Saatine bakıyor, gülümsüyor:

«On dakika sonra iğnenizi yapacağım. Bir isteğiniz var mı?»

«Bana bir elma soyar mısınız?»

«Hemen şimdi...»

«İşini bilen bir insan alışkanlığı ile dolaptan tabak, bıçak ve elma çıkarıyor. Soymağa başlıyor. Ben gene onu seyrediyorum. Kalem gibi uzun parmakları var. Ara sıra gözlerinin etrafında mavimsi bir gölge belirip yitiyor.

«Okuduğunuz kitabın adı nedir?»

«Thérese Raquéen. Okudunuz mu?»

«Yıllar önce okumuştum.»

Bir sessizlik geçiyor aramızdan.

Soyduğu elmayı dilimleyip tabağa koyuyor. Hem elmayı yiyorum, hem onun iğneyi hazırlayışını seyrediyorum. Ölmek ile yaşamak, işte yanyana yanımdan geçti, diyorum içimden.

İnce bir lâstik ile pazımı bağlıyor. Elinin tersi ile kolumda damarımı sıvazlıyor. Tüy gibi bir rüzgâr, ürperme yaratıyor omuzlarımda.

«İğneyi seyreteceğim, başınızı çevirin isterseniz.»

Duvara dönüyorum yüzümü. Az aydınlatılmış beyaz duvarı görüyorum.

«Geçmiş olsun...»

İçim azıcık aydınlanıyor, ferahlıyorum. Derin bir soluk alıyorum. Bir süre belleğimdeki taze çimenli Nisan serinliğinde yürüyorum. Öylesine çarçabuk kederlerden sıyrılmışım.

«Kitap okuma alışkanlığınız çok iyi.»

«Hasta beklerken hep kitap okurum ben.»

Sonra duraklıyor:

«Hastaları dolaşayım, gelirim şimdi. Öbür ışıkları da yakayım mı?»

«İyi olur. Şu dergiyi okuyayım biraz.»

Çıkıp gidiyor, ben dalıyorum sayfalara...

«Ben Kayseri'nin Canbaz köyünde doğmuşum. Toprak damlı, toprak evlerde hayvanlarımızla birlikte yaşadık. Şimdi çevremde uygarlığın nimetleri

olarak gördüğüm şeyler, yoktu benim köyümde. Yedi kardeşten dördüncü-süydüm ben. Anam birer yıl ara ile bizleri doğurmuştu. Yedi yaşıma kadar kaz güttüm. Küçük çocuk belleğimde, köyden öyle görüntüler kalmış ki hepsini gözlerimin önüne getirebiliyorum şimdi.

«Köyümüz, yirmi beş, otuz evlilikti. Toprak damlı kerpiç evler. Yaz-kış üzerimde bir entari, tozlu yollarda, dere kenarlarında dolaşırdım. Babam tarlada çalışırdı, ağabeyimle birlikte. Salt biz değil, bütün köy halkı nasıl yoksuldu, tarifi zordur biraz. Bazlama, çökelek, un çorbası, hiç değişmeyen gıdalarımızdı. Anam, tarlada çalışmazdı hiç. Hep gebe idi çünkü. Birimizi doğuruyor, ardından hemen gebe kalıyordu. Şimdi yaşamımızı bütün ayrıntıları ile gözlerimin önüne getiriyorum da, şu kaniya varıyorum. Anam, çalışmamak için karnının hep dolu bulunmasını yeğ tutuyordu. O zaman düşünmesini öğrenmemiştim daha. Yaşama koşullarımızın içindeki soruları, nedenleri bilmiyordum hiç. Fakat kulübemiz, bugün de gözümün önünde duruyor. Kapıdan girilince sol yanda hayvanlarımızın barındığı köşeyi görüyorum. Sağ tarafta anamın yemek pişirdiği isli ocak. Önünde kirli yataklarımız. Öbür yanda erzakımız, torbalarda, çuvalarda, birazı yere saçılmış öyle dururdu. Dışarda kazlar, gece oldu mu, çitin gerisinde birbirlerine sokulurlardı. Gün doğarken, elimde bir sopa, kazların peşine düşerdim. Onları dere kenarında yayardım. İki yana sallanarak koşuşlarını görüyorum şimdi de...

«Ben, şuna benzetiyorum yedi yaşıma kadar olan yaşamımı. Ahlat ağaçları vardı köyümüzde. Onları kimse ekmemişti, kimse budamazdı. Meyvalarını yemeğe kalkarsanız, susuz ayva gibi boğazınıza otururdu. Sırtınıza yumrukla vurulmazsa ve üzerine su içmezseniz, tikanıp kalırdınız. İşte buna benzer bir anı var köyümden belleğimde.

«Anamın, babamın yüzlerini unuttum, şimdi karşıma çıksalar, çok yakından dikkatle bakarsam belki tanırım. Ama, Cambaz köyünün dikenli otlarını, toprak damlı evlerini hiç unutamıyorum. Bir de köyümün tezek kokusu, Anadolu'da nereye gitsem, burnuma çarpıyor.

«Babam, günlerden bir gün Şihlar'a gitmişti. Dönüşünde anamla, bana bakarak fısıldaştılar. Küçük aklımla, başımın üstünden bir bulut geçtiğini anladım.

«İki gün sonra babam, eşeği hazırladı. Beni ona bindirdi, yola düştük. Hayvanların, insanların geçip gittiği yer, önce patika, sonra yol olmuştu. Kenarında kocaman taşların, güdük ağaçların sıralandığı dar bir yol. Çok gittik. Bazan babam da biniyordu eşeğe. Güneş tepemize dikildiği sırada Şihlar denen yere vardık. Köyümüzden farklı idi biraz. Evlerin bazıları beyaz badanalı ve iki kattı. Basma satan dükkânları, leblebi şekeri dolu kavanozları ilk kez görüyordum. Anlamadan bakıyordum etrafıma. Babam, dükkânların birinden helva dedikleri tatlıdan aldı. Bazlama ile yedik onu. Sonra bez satan bir yere girdik, babam, sakallı bir ihtiyarla konuştu. Bana bakıyordu ihtiyar, düşünceli düşünceli. konuşulan konu bendim hep.

«Tekrar yola koyulduk. Akşam üstü Develi'ye varmışız. Sonradan öğrendim oranın Develi olduğunu. Ne Cambaz köyüne, ne Şihlar'a benziyordu. Direklerde ışıklar yanıyordu hep. Eşeğimiz de yorulmuştu, biz de toz toprak içinde kalmıştık. Tahta kaplamalı, büyücek bir evin kapısını çaldık

babam. Kapıyı, aydınlık yüzlü, genç bir kadın açtı. Gözlerinde iyilikler sıra sıra dizilmişti. Sonra kocası geldi. Babama kâğıt paralar verdi. Babamın onları sayısı, gözümün önünden gitmiyor.

«Sonra babam bana şöyle bir baktı, belli belirsiz gülümsedi, hiç bir şey söylemeden uzaklaştı, gitti. Beni içeri aldılar, Müfide abla dedim o andan sonra o iyi yüzlü kadına. Beni soydu, yıkadı, temiz giysiler giydirdi. İçimi nasıl bir duygu kapladı ise kapladı. Annemi ve babamı aramadım artık. Köyün tezek kokusu, burnumdan uzaklaşıp gitti. Üstüm başım ilk kez, kaz pisliğinden kurtuldu. Elektrik ampüllerini, sabunu, şehir ekmeğini orada gördüm, öğrendim ilk.

«Küçük bir kızları vardı. Ona bakıyordum. Şunu getir, bunu götür işlerinde çalışıyordum.

Ara sıra gelen konuklar, beni göstererek:

«Okula göndermeyecek misiniz?» diye karı kocaya soruyorlardı. Onlar boyunlarını büküyorlar:

«Biz okula giderken, kızımızı ona bırakıyoruz. Nasıl gönderelim?» Sorusunun gerisine çekiliyorlardı.

«Ben evdeki dergi ve gazetelerin resimlerine bakıyordum hep. Müfide abla ve kocası öğretmeni. Bana okuyup yazmayı evde öğrettiler. Üç yıl geçti, bir de oğulları oldu. Bu kez onu büyütmeye başladım. Babam, her yıl bir iki kez geliyor, parasını alıp gidiyordu. Bana 'Nasılsın kızım?' bile demiyordu.

«Çocuklar büyüdü, okula gitmeğe başladılar. Ben onyediy yaşıma gelmiştim. Okul kitaplarını karıştırıyor, yer yer okuyordum.

«Bir gece eve gelen öğretmen konuklar, dışardan ilk okul bitirme sınavlarına girmemi önerdiler.

«Kendime pek güvenim yoktu ama, bu güveni içimde yarattılar:

«Biz sana yardım ederiz. Okul kitaplarını oku biraz, anlamadığın yerleri bizlere sor. Göreceksin, sınavları kazandıracamız sana.»

«Uykularımı yitirdim. Çalışıyordum durmadan. Zaman geldi. Sınav için gittim okula. Bir tek kız bendim. İmamlar, berberler, şoför yardımcılarının arasında sıkılıyordum. Ama bu duyguyu kırmakta gecikmedim. Tanıdık öğretmenlerin desteği oldu. Sınavı kazandım. İlkokul diploması almıştım. Önümde bir yol açılıyor mu diye kuşku ile bakıyordum ileriye. On yıldır yanlarında yaşadığım karı-koca öğretmeni bir akrabaları ile evlendirmek istiyorlarmış beni. Müfide ablanın halasının oğlu olan küçük memur, bir gün eve geldi anası ile. Oysa ben, ne olursa olsun okumak istiyordum. Toprak damlı evleri geçip, buralara gelmiştim. Gerçi yaşım onyediy olmuştu ama, içimdeki ateş körüklenmişti bir kez. Sönmiyecekti kolay kolay. Küçük memur ilgilendirmiyordu beni. Üstelik onda bir dengesizlik görüyordum. Görüşümde yanılmamışım, Sar'a iletmişim onda. Sonradan öğrendim.

«İlkokul diploması almamda önemli desteğini gördüğüm okul müdürü Bay Sezai Gör, bir gece eşi ile bize konuk gelişinde:

«Hazırlan, yeni bir sınava gireceksin. Yardımcı Hemşire Okuluna öğrenci alınacak. Kayseri'ye götüreceğim seni. Geceni gündüze kat, çalış, diye konuştu. Heyecanlanmıştım, bir titreşim sardı yüreğimi. Eşi ile kapıdan çıkarken:

«Yarın okula gel sana kitap vereyim. Hemen çalışmaya başla. Haydi iyi geceler... dediler.

«Odama çekildim. Soyunup yatağıma girdim. Fakat uykunun zerresi yaklaşıyordu gözlerime. Pencereden ay ışığı giriyordu içeriye. Sedire oturdum. Kapımızın önündeki ağacın dalları arasından buluta girip çıkan ay'ı seyretmeğe başladım. Böylece kaç saat geçmiş bilmiyorum. Sedire uyuya kalmışım. Sabaha karşı, omuzlarımı saran serinlik ile uyandım. Üşümek için yatağa girdim. Ortalık aydınlanıncaya kadar gözlerim kapalı, düşündüm.

«Artık günler hızla geçip gidiyordu. Bense verilen kitapları gece yarılara kadar okuyor, hazırlanıyordum. O günlerde babam çıka geldi. Birisi akıl vermiş ona. Dilekçe ver, kızımı geri istiyorum de, diye yazmışlar kâğıda. Amacı biraz daha fazla para koparmak. Okumuş insanlara, köyden gelen bir kişi ne yapabilir? O da bir şey yapamadı, karakolda aldı soluğu. Arkasına bakmadan köyün yolunu tuttu.

«İlkokul Müdürü Bay Sezai Gör beni Kayseri'ye götürdü. O sabahı hiç unutamam. Güneşli fakat buz gibi soğuk bir sabahı. Sınavların yapılacağı okula Bay Sezai Gör ile birlikte gittik. Soğuktan mı, heyecandan mı titriyordum. Sınav yazılı idi. Sorular kolay geldi. Karşılıklarını kısa zamanda yazıp verdim.

«Tüy gibi hafiflemişim. Bir rüzgâr çıksa diyordum, beni uçurur götürür. Koşar adımlarla, Bay Sezai Gör'ün beklediği parka gittim. Sakin sakin beni bekliyordu. Bir solukta anlattıklarımı dinledi:

«Kazandın herhalde...» dedi. Yüzünde hep iyilik çizgileri görmeğe alışmıştım. Gene gözlerinde öyle umut pırıltıları vardı. Kesin sonucu öğrenmiş gibi seviniyordum. Arada bir köyümden görünüşler geçiyordu gözümün önünden. O zaman bir terslik olacak diye korku duygusuna asılıp kalıyordum.

«Bay Sezai Gör'ün bir akrabasında kalıyorduk. O eve doğru yürürken, bana döndü:

«Bay Sezai Gör'ün bir akrabasında kalıyorduk. O eve doğru yürürken, bana döndü:

«Yarın ben sonucu öğrenmeye çalışırım. Okulun Müdür Yardımcısı arkadaşım. Seni adını not ettirmiştim daha önce.»

«Günlerdir kazanırım, kazanamam kararsızlığı içindeydim. Uykusuzdum. O gece, konuk kaldığımız evde deliksiz bir uyku ile yatağa serilip kalmışım. Büyük bir çınar ağacının altında, yaprakların serinliğini ciğerlerime dolduruyordum ki, ürperdim uyandım. Kapıdan sesleniyorlar, beni çağırıyorlardı. Uyku ile uyanıklık arasından sıyrılıp gözlerimi açtım. Sabah çoktan olmuş, camlardan gün ışığı giriyordu içeri...

«Bay Sezai Gör, çayını yarılamaş, simitinin arasına koyduğu peyniri düşürmeğe çalışarak, ev sahibinin anlattıklarını dinliyordu. Ben de bir sandalyeye iliştim. Ev sahibi bayan çayımı ve ısıtılmış, peynirli simitimi verdi. Söze karışmadan içimi dinliyordum daha çok. Cambaz köyünün tozlu kırları geçiyordu gözlerimin önünden. Kirli entarim üstümde, kazların peşinden giderken görüyordum kendimi. Çocuk belleğimde öyle bir yerleşmiş ki o günkü görünüşler, bu gün de silemiyorum köyden getirdiğim resimleri..

«Sonunda okula girmem gerçekleşti. Buna günlerce inanmadım. Öbür öğrencilerden yaşca bir kaç yıl büyüktüm. Hatta sınavı kazanınca, yaşımın bir yıl büyüklüğü az daha okula girmemi önliyordu. Gene imdadıma Bay Sezai Gör yetişti. Mahkeme kararı ile yaşım küçültüldü. Okula yerleştim. Üç ay geçti, aralıksız çalışıyordum. İlk günlerde her güçlüğü yendim sanıyordum. Meğerse asıl güçlükler okulda bekliyormuş beni. Dışardan ilkökul sınavlarını vererek diploma almıştım, bu benim iyimserliğimi sürdürüyordu. Oysa, her yılın dersini okuyarak gelen öğrencilerden epeyce hazırlıksız olduğumu Matematik dersinde anladım. Benim bildiklerim bitmişti. Tahtada öbür öğrencilerin çözdüğü problemleri, ben anlamadan seyrediyordum.

«Uykularım gene kaçmıştı. Düşünüyor, düşünüyor, bir çözüm yolu bulamıyordum. Bay Sezai Gör, Develi'ye dönmüştü. Derdimi hiç kimseye açamıyordum. Yazılı sınavlarda, kâğıdımı ya boş veriyordum ya da yalan yanlış bir şeyler yazıp sınıftan çıkıyordum. Umutsuzluğun son noktasına varmıştım. İçim karanlık bir kuyu gibi idi. Önümü göremez olmuştum. Bir gün, zil çalmış, dersten çıkıyorduk. Dersimiz Matematik idi. Başım önümde dersten çıkarken, öğretmenimiz Bayan Memduha, omzuma dokundu.

«Sen çıkma, beni bekle...»

«Taş gibi dondum yerimde. Bu gidiş sürerse, yıl sonunda beni okuldan çıkarırlar artık diyordum.

«Bütün öğrenciler neşe ile sınıftan çıktılar. Camlarda donuk bir suskunluk vardı. Ne sıraların birine oturabiliyor, ne de başımı kaldırabiliyordum.

«Pencerelerden birini aç kızım, içersin havalandırsın biraz.»

«Hemen öğretmenimin isteğini yerine getirdim. Bayan Memduha, ön sıralardan birine oturmuştu.

«Gel kızım yanıma otur şimdi...» dedi. Yanına iliştim.

«Senin bir derdin mi var? Derslerde seni çok dalgın görüyorum. Hep düşünüyorsun. Anlat bana derdini...»

«Başımı kaldırdım. Onun mavi gözleri ile karşılaştım. Sarı saçlarını ensesinde topuz yapmıştı. Sanki gözleri, engelleri yıkıp yürüyeceksin.» diyordu bana.

Toparlandım. Omzumu tutan kuşkulardan sıyrılmıştım bir anda. Anlatmağa başladım:

«Ben ilkökulu okumadım öğretmenim. Dışardan sınav vererek kazandım. Her sınıfı ayrı ayrı yaşamadım. Bu okula da imtihanla girdim, ama sizin dersinizi hiç ama hiç anlamıyorum. Verdiğiniz problemleri çözemiyorum. İçime bir korku yerleşti, ben bu okulu bitiremeyeceğim. Bütün üzüntüm buradan geliyor. Yaşım on yedi, bu yaştan sonra köyüme dönemem. Bu okulu başaramazsam, öleyim daha iyi...»

«Gözlerimden yaşlar akmağa başladı. Bayan Memduha, şöyle yarım dakika kadar sustu. Sonra çenemi tutup kaldırdı. Gözlerimin içine bakarak:

«Bütün üzüntün bu mu? Sil bakayım gözlerini. Ben seni derslere hazırlıyacağım. Göreceksin, öbür öğrenciler gibi sen de başarılı olacaksın. Haydi yüzünü yıka gel.»

«Yerimden kalktım. Hafiflemiştim. Sınıfa dönünce gülümsemeğe çalıştım. Herkes bana bakıyor, ben kimseye bakmıyordum. Konuşanların hiç birini duymuyordum.

«Tam dört ay, haftada üç gün Memduha Öğretmen bana Matematik dersi verdi. Sınıfımın düzeyine getirdi beni. Ölüm derecesinde bir hastalıktan kurtulmuşum sanki. Şimdi ne zaman güçlüklerle karşılaşsam, onun mavi gözlerini ararım. Ve hemen feraha çıkarım.

«Öğretim süresi iki yıl olan o okulu bitirdim. Memduha Öğretmen ve Bay Bezai Gör, sanki söz birliği etmişler gibi:

«Su okul bitti ama, şimdi de Sağlık Koleji sınavlarına gireceksin» dediler...

«Yeni bir ufuk açılacaktı önümde...

«İşte böyle benim öyküm. Siz dinlemekten yorulunuz. Uyku saatiniz geldi.

«Gördüğünüz gibî o okulu da bitirdim. İki iyi insan beni tekrar yarattılar. Onlar olmasaydı, çamurlar, tozlar içinde yitip gidecektim. Bazı geceler böyle hastaların yardımına koşarken, altı-yedi yaşımın çocuk yüzü karşıma dikilir, kurtulamamış yüzbinlerce okulsuz çocuğun elinden kim tutacak, diye sorar bana.»

—oOo—

YANSIMA DERGİSİ'NİN CİLTLERİ ÇIKTI

Yayını 20. Sayıya ulaşan Yansima dergisinin, 1972 yılı içinde yayınlanan 1 — 12 sayısı 1. cilt olarak bir araya getirilmiştir. Yine aynı yıl yayınlanan «GÜNÜMÜZ TÜRK HİKÂYESİ ÖZEL SAYISI» ise, tek bir sayı olarak, daha önce ciltlenmişti. 1972 yılın 1. cilt içinde «VIETNAM SANATI ÖZEL SAYISI» da yer alıyor.

1973 yılının ilk 6 ayı içinde yayınlanan, 13 — 17. ci sayıları kapsayan 2. cilt içinde de «SABAHATTİN ALİ ÖZEL SAYISI» yer alıyor. «ŞİİR ÖZEL SAYISI» ise, tek başına bir cilt olarak kalacaktır. Bundan sonra yayınlanan 19 — 24 cü sayılarda 4. cü cilt olarak yıl sonunda yeni bir kapakla okura sunulacak.

Yansima 1. cildi: 544 sayfa, 50 TL'dir. Yansima 2. cildi: 352. sayfa 25 TL dir. Toplu isteklerde %25 indirimle, ödemeli gönderilir.

BİZE GELEN YAYINLAR

- ★ Hasan Hüseyin, *OĞLAK*, (şiirler) Bilgi ya. 2. basım 240 S. 15 TL.
- ★ Erol Toy, *AZAP TOPRAKLARI*, (roman) May ya. 1. cilt 580 S. 25 TL. 2. cilt 540 S. 25 TL.
- ★ J. Putrament, *EYLÜL*, (roman) Tel ya. 400 S. 200 TL.
- ★ Adnan Binyazar, *AŞIK VEYSEL* (İnceleme) Tel Ya. 170 S. 10. TL.
- ★ Abdullah Şanal, *YORGUN SEVİ ÇIKMAZI* (Şiirler) kendi ya. 110 Sa.
- ★ Necati Haksun, *KUTSAL CEZA*, (roman) kendi ya. 240 Sa. 15 TL.
- ★ Hasan İzzettin Dinamo, *ÖZGÜRLÜK TÜRKÜSÜ*, (Şiirler) May. ya 180 Sa. 10 TL.

- ★ Dursun Akçam, *KÖYDEN İNDİM ŞEHİRE* (hikâyeler) May ya. 150 Sa. 10 TL.
- ★ Mehmet Salihoglu, *ATATÜRK VE DÜŞÜNCE*, (denemeler) Türk Tarihi bas. 125 Sa. 6 TL.
- ★ Mehmet Salihoglu, *ESİNTİLER KAVŞAĞI* (şiirler) kendi ya. 88. Sa. 7,50 TL.
- ★ Rasim Özdenören, *ÇÖZÜLME* hikâyeler) edy. ya. 110 Sa. 7,50 TL.
- ★ L. Andreyev *YEDİ ASILMIŞIN HKÂYESİ* (roman) yar ya. 154 sa. 10. TL.
- ★ C. Aytmatov *ELVEDA GÜLSARI* (roman) yar ya, 142 sa. 15 TL.

«ağa reis» le savaş

Baremin en üst basamağından emekli Ağır Ceza Reisi Baha Bey bir sfenks gibi dolu dolu oturuyordu. Kendini bir delikanlıdan daha dayanıklı, daha güçlü görerek. Sözüünü kesmeden dinlediğı karısı noktayı koyar koymaz ise:

— «Nassıl olur, nassıl?» şaşkıısıyla dile gelerek halı örtülü minderden ayaklandı; konağının çatı arasına sıkıştırılmış, «cihannüma» denen odasının ortasında çakıldı. Beş gardiyan rahat rahat içine alan ama ona tem gelen tisor gecelik entarisi yine parıldatıyordu onu. Çöl güneşinde kalmış gibi. Pencerelerden Adliye ile Hükümet Binasını gördü bir an. Biz isteriz de onlar nasıl vermezler? Toz bezi bile olamaz onlar bize halbuki!» Duvarlarda canını yitirmiş, fesli, kalın bıyıklı, kürk yakalı resimler asılıydı. Tümü de uçuk sarı ama yaldızlı çerçeveler altında dirilmeye çalışan şeyler. «Münevverzadeler Istibdat'a da, Meşrutiyet'e de, Cumhuriyet'e de valiler, paşalar yetiştirmiş. Bu vilâyette böyle soylu, fertleri böyle yüce makamlara getirilmiş bir sülâle daha var mı?»

Sedirin kıyısına eğreti oturabilen kaknem karısı Pakize Hanım hım hım ederek yanıtladı Baha Bey'i:

— «Bey! Bey! Ben de böyle dedim. Tıpkı dediğın gibi. 'Meşhuruş, herkes tanıır bizi.' dedim. 'Siz de bilirsiniz hiç dedikoduya, kire bulaşmadığı-mızı.' dedim. Kızlarını allahın emri peygamberin kavliyle istedim. Hatta Şükriye Bacı da konuştu. O da dedi ki: 'Alim ailedir. Çocukları büyük okullardan çıkmış, liselerde öğretmen olmuştur.' dedi. Ama... Eeh Bey! Ne yapalım nasip değılmiş. Annesine bakarsan çok iyi, çok mültefit. 'Sizden iyisini mi bulacağız?' dedi. 'Sana gelin bana damat. Mesnet sayar yaşarız, güvence olur.' dedi. 'Ama dinletemem ki kızıma!' diyor. Galiba senin, rahmetli Ethemağanın Yüksel'le anlaşmış kız. Herhalde çocuk bankaya gelip giderken olmuş iş.»

Tokatlanır gibi oldu Baha Bey. Yüzü kan oturmuşçasına karardı. Yaşı, gücü iyice ortadaydı şimdi. Beyaz-bordo çizgili gecelik bol geliyor, üstünden dökülüyordu.

— «Yazık!» dedi. «Çok yazık! Gönül isterdi ki bir tacirin bir münevvere tercihi değıl ikisi karşılaştırılmasın bile.» Emekli sfenksin ardından oyma masa, mahun kitaplık; Sahhaf'ın Makberler'i, Divanlar'ı, Mecelle'si... sırtıyordu. «Öyle bir devirdeyiz ki artık münevver de yetişmiyor. Senelerce oku; liseyi, akademiyi bitir; bankada şef ol, mevki al; sonra git bir diploma-sıza, satıcıya var. Rezillik, küstahlık derler buna!»

Pakize Hanım çocukluğundan, ta Efendi Baba'sından beri erkeğın üzerine her zaman varılmayacağını; bazı zamanlar erkeğın karşısında susmak, ne derse «evet», «olur», «hayhay» demek gerektiğini biliyordu. İşte şimdi o zamanların biri olduğundan diken üstüne oturur gibi sedir kıyısına oturmuş; hım hımlığını, suskunluğunu bir yıldız gibi anılara kayarak gidermeye çalışıyordu: «A Efendicağızım bağırma boş yere. Artık okumuş kapışılmış. Şimdi el üstünde olanlar tacirler, dükkâncılar. Okumuşa akıl danışan

bile kalmadı. Hem kızlar da haklı. Hayat pahalılığı karşısında memur aylıklarına güvenemiyorlar. Emekli aylığını önemseyip memura varacak benim gibi kızlar yok artık. Hiç unutmam, Efendi Babam 'Haremi memurun istikbali emindir.' deyip vermişti beni sana. Ama şimdikiler anne-baba sözüyle varmıyorlar. Eee, ne yapacaksın, devir değişmiş demek. Kabul et sen de. Hem neler değişmedi hanidir, sen de biliyorsun. Pirinç mangalın başına kurulup orta şekerimizi içtiğimiz, bana 'kumrum' dediğin yatsılar eskidi meselâ. Sonra kaç zamandır da yakalık değiştirmiyorsun. 'Hazır gömlekler daha rahat hatun!' demiştin geçen gün. Biz ihtiyarlamışız, eskimişiz Efendi; gün gençlerin, artık.»

Karşısındaki genç, anılarından çıkardı Pakize Hanım'ı. Gözleri kitaplıkta oturan oğluna ;arpmıştı. İkinci savaşın en civcivli günlerinde doğduğundan adını Savaş koydukları oğluna. Otoriter babası pek konuşma olanağı vermediğinden evde sessiz, uysal görünürdü Savaş. Okulda ise savaşları, barışları, anlaşmaları ağzından masal dökülürcesine tatlı anlattığından Herodot adını takmışlardı ona. Uyuşup anlaşabileceği bir kıza memur aylığıyla yaşamanın yerinde olmayacağını kavıyor, bu nedenle evlilikte acele etmiyordu. Fakat evdekiler «Mürüvvetini görelim.» dediklerinde ve gidecekleri kapıyı «Bizimkinin dengi. İkisi de okumuş.» diye tanıttıklarında ses çıkarmamıştı. Şimdi de her zamanki uysallığı ile olanlara baş eğiyordu.

Annesi ise şimdiki baş eğişi bambaşka yorumluyordu: «Soldu yavruca! Ee kolay değil beğenilmemek! Sen şanslıymışsın Efendi! Daha istettiğin gün 'Evet.' dedik. Ya 'istemem. Benim tuğla taciri Rüstem Usta'yla kavlim var.' deseydim halin n'olurdu kim bilir? Solma yavrum sen. Sana da bir Pakizecik gelir inşallah!»

Oysa olanlardan yakınan, solan Baha Bey'di. Bir tacirin yeğ tutuluşunu, bir diplomasızın Münevverzadeler'i çizgi dışı bırakışını sindiremiyordu:

— «Ervahına yuf onların yahu! Zamanında Ethemağa bile, elimize su dökemeyeceklerini söyledikten sonra üç paralık oğlu nasıl bize tercih ediyor? Ne mene dünyadır bu? Ne çabuk unutuldu Sabuncular'ın milletvekilliğini engellemek için Yüksel'in delegelere yedirdiği paralar! Bir ara da banka müdürüyle yüzde on beşten anlaşip kredi çektiği dedikodusu yayılmıştı. Doğrudur herhalde. Ya o şarkıcı şıfıntı ile yaptıkları! Onlar nasıl hatırlanmaz? Böyle ahlâksız, hırsız adama nasıl kız teslim edilir?»

Yüksel gerçekten de dikkati çeken bir yaşamın kahramanıydı. Ethemağa'dan kalan mobilya atölyesini halı-mobilya mağazasına çevirdi. Tarlaları yarıcılar ekedursun, kentin hızla kaydığı devlet yolu yönündeki toprakları ucuza kapatıp parselciliğe de başladı. Giderek büro eşyası, elektrikli süpürgeler, fırınlar, buzdolapları getirdi mağazaya. Bazı şirketlerden de bölge satıcılığı, temsilcilik kaptı.

Son olarak yöneticisi yabancı olan bir fabrikanın paydaşları arasına katıldı. Dışardan getirtilen parçaların takip takıştırılmasıyla pikap, motosiklet yapılan bu fabrikada, geçenlerde, istenen bir lira zama yaşanılmayınca işçiler işi bıraktılar, avluda toplanıp işvereni protestoya başladılar:

— «Yuh!» «Alçaklar!»

— «Defol Corc!»

— Hır-sız-lar! Hır-sız-lar!..» «Köpek Yüksel!»

Para babalığını Yüksel'in yaptığı «Mücadele Derneği'nin adamları

Bombalı Osman komutasında fabrikaya geldiklerinde ortalık iyice kızıştı: Sustalılar, tabanca, «Ah!», «Şangır!», «Katiller!», taşlar, çekiçler, penseier...

Ard arda zil sesleri:

— «Alo! Birinci Şube mi? Fabrika yıkılıyor!»

— «Hep işçiler efendim. Her zamanki gibi. Millî servet gidiyor!»

— «Asker de alın!»

Jipler, kırmızı ışıklar, sürüklemeler, cop... cop... Nezarete atılan Tornavidalar, Penseler; tekmelenen Penseler, Çekiçler; horlanan Çekiçler, Tullular:

— «Rahat kıçınıza mı battı? Hazır iş bulmuşsunuz da greve kalkmışsınız. Bizim gibi, altı yüz kâda talim ettirmeli sizi de görün ananızın...»

Avluda küçük bir grup kalmıştı. Boylu boslu uzanmış İngiliz Anahtarını çevrelemişti arkadaşları. Bıçaklanmıştı Anahtar. Artık sıkamayacak, üretmeyecek. Yasını tutamadan eller üstüne aldılar. Yaratıcı'yı arkadaşlarından öte omuzlayan kişi yoktu yeryüzünde.

Yüksel'i Ethemağa da pek tutmazdı. Hanaltı'ndaki Ayrıcalıklı Hasan De-de'de sakız leblebiden kaz ciğeri ezmesine değin çeşitli mezenin bulunduğu çilingir sofraya kurulup da Reis, Vergici Şükrü, Tapucu Sami... ile mastikaya başladığında kaç kez, Ethemağa:

— «Reis Bey, bizim çocuk okumayacak. Halbuysam çok hevesim var senin gibi: okumasına» demişti, kasabada «Ağa Reis» adıyla tanınan Baha Beye.

Baha Bey, şimdi, belki de bunları anımsayarak:

— «Nerde Ethemağa, nerde Zamanesi!» dedi.

Savaş, dikkat kesilmiş, babasının diyeceklerini bekliyordu.

— «Ethemağa ahlâklı, namuslu adamdı. Öyle şarkıcıyla, şıfıntıyla iş yoktu. Sonracığıma, vatanseverdi de ha! Seferberlikte Mustafa Kemal'i tutmuştu. 'Padişahçı olayım da topraklarıma Yunan mı girs:n?' diyordu. 'Mustafa Kemal'e katılmalı, mücadele etmeliyiz. Senin benim devri değil hepimizin devri şimdi. Çünkü düşman benim toprağıma, senin karına kızına geliyor. Hepimizi öldürmeye. Ama ya kazanırsak...' demişti; rahmetli. Münnevare de çok hürmetliydi. Aramızda epey yaş olmasına rağmen, Ferah Kiraathanesine girdiğim zaman bile gürr diye ayağa kalkar da ben oturmadan oturmazdı. Hey gidi! Hiç de eli boş inmezdi şehre. Eve hindi, yağ falan taşırdı.»

Oysa dediği gibi değildi Ethemağa, Elini kime açacağını iyi bilir, geriye de boş çekmezdi. Bu nedenle, gö; mevsiminde leyleklerin yarım günde geçebildiği söylenen topraklarına her yıl bir yenisi katılır; bir fundalık, bir kurutulmuş dere yatağı ya da bir bataklık da sürülmeye başlar; derken bir duman bir alev, bakmışsın bir de orman açması eklenmiş. Köye gelen Tapucu'ya, Vergici'ye şölenler düzen, kasabaya boş inmeyen Ethemağa'ya köylü «muhihi geniş» diyor ama kuşkusunu da içine koyarak. Çünkü arada bir de olsa «Bu işte bir orostopolluk var.» lâfları da dolanıyor.

Ethemağanın adamları, bir yıl da otağı sürmeye başladılar. Yayılan haber köylüyü toparlayıverdi. Sözbirliği edilmişçesine bozdular sürülü yeri. Haber uçuruldu Ethemağa'ya. Göz açıp kapayana dek koşup geldi.

— «Ulan fodullar! Ne istersiniz toprağımdan? Bu güne kadar ekmediysem kendi toprağınız mı sandıydınız? Mera mı yok hem! Sürün malınızı karşı bayıra!» diye cart curt etti.

Otlak tıs pıstı. Devam etti Ethemağa:

— «Şimdi ispat ederim ben size. Vesikayla gösteririm buranın kime ait olduğunu!»

Kasabaya bir atlı uçu. Getirilen Tapucu iki çandarma arasında otlağın Ethemağa'nın «kendi mülkü» olduğunu söyledi. Lahzada saçmalar fırladı üstlerine otlaktan. Şalvarlı, çarıklı saçmalar. Parçalayacaklardı nerdeyse. Ertesi gün ise bir gedikli komutasında pek çok jandarma, köyü «Ağa Reis» in önüne oturttu.

Baha Bey, elebaşı gördüklerine hapsi bastı, ötekilere de:

— «Ulan, adam size geçim için, iş için tarla bulmuş, toprak göstermiş; siz utanmadan neler yapıyorsunuz! Defolun!» diyerek ...tir çekti.

Emekli «Ağa Reis» dikkat kesili Savaş'ın gözlerine gözlerine Ethemağa övgüsünü sürdürüyordu:

— «Lâf da dinlerdi. Bir gün 'Bir memlekette sanayinin olması şarty. Millî sanayi ise sizinle kurulur. Yahu Ağa, mobilyacılığa başlasana sen. Bak ağaç bol; usta, kalfa, çırak bol; İstanbul Rumlarından da biraz alât, edevât alırsın; olur bu iş. Hem senin çalışmana da lüzum yok.' dediydim de haftasında, Başlıkçı'nın şimdi yedek parça satılan mağazası yerinde koca bir dükkân tutmuştu. Hangar gibi bir yerdi. Dükkânı Bursa taraflarından getirdiği ustalara emanet eder, kendi arada bir uğrayıp bir:kmış parayı alırdı. Fakat pek tutulurdu Ethemağa'nın konsolları da ha! Velhasıl bir memleket münevveri dinledi mi işler kekâ. Bizim zamanımızda dinlerdi. Bizden önce ise okumuş adam memlekete nizam bile verirmişv. Meselâ Meşrutiyet'i İttihatçı Tıbbiyeliler, subaylar getirmiş. Hürriyete kavuşmuş memleket. Fakat o zaman da zamanmış yani. Münevver olur deyince olur, olmaz deyince olmamış. Hak padişaha güvenmez de okumuşa güvenirmiş. Meselâ Meşrutiyet'ten hemen sonra maden işçileri Balya'da greve kalkmışlar da işverenle araları bulunsun diye Babıâli'ye değil Selânik'e telgraf çekmişler.»

Buraya mim koydu Savaş. Baha Bey'in Selânik İttihatçılarından olan babası Avnullah Efendi'nin, telgraf konusu görüşülürken arkadaşlarına verdiği ve konakta sık sık söylenen gelen yanıtını anımsadı şimdi:

— «Hürriyet ilân olundu ise bunu fırsat bilmek, sükûn bozmak ayıptır. Kurulu hükümeti çiğneyip Cemiyet'ten yardım istemek ne küstahlıktır Allah göstermeye biz İktidara gelince de yaparlar bunu.»

Cemiyet'in Sudi Bey'i arabulucu olarak Balya'ya gönderişi, işveren Mösyö Ralynin karşılama töreni, kolkola girişleri, İttihatçı Sudi Bey'in grevcilere bastonla saldırışı, onları kuyulara indirişi, pıstırışı, «Sizi biz düşünürüz! Nerde görülmüş amele tayfasının rehberliği! Ama önce huzur, sükûn!» deyişi... Olanlara karşın ağızlarından düşürülmeyen Hürriyet-Adalet-Müsavat-Uhuvvet sloganları... Hepsi birbirini izledi Savaş'ın kafasında.

Ardından babasının sözleri, Ethemağa, Yüksel, köylüler, mahkeme, montaj fabrikası, grev... geçti.

İlk kez uysal değildi Savaş. «Olur.», «Peki.» demeyip yanıtlıyacaktı babasını:

— «Ama işçilerin telgrafına karşın işvereni tutmuşlar. Yani her zaman ki gibi kullukçuluk. Kimden yana olacağınızı bilememenin sonucu işte bugünkü değersizliğimiz.»

nesnel eleştiri için bir taslak çalışma

III

NESNEL ELEŞTİRİNİN ZORUNLU KILDIĞI BİR İŞLEYİŞ : ÖZ - DENETİM VE ÖZ - ELEŞTİRİ

Bu başlık altında nesnel eleştirin toplumsal işlevi ile birlikte kendini gösteren bir işleyişten söz etmek istiyoruz. Böyle bir eksikliği gidere-memiş olsaydık bu taslak da haliyle eksik kalacak, belki de açıklığa kavuşmamış olacaktı. Bu nedenle kısaca bu işleyiş üzerinde de durmak istiyoruz.

A. HOMOJEN ORTA OLMADAN ÖZ - DENETİM VE ÖZ - ELEŞTİRİ OLMAZ

Biz bu konuya daha ilk yazımızda değinmiş ve homojen ortamın önemini belirtmiştik. Gerçekten «homojen orta» ya da «okul» kavramı nesnel eleştirin işlerliğinde yüklü bir önem taşır. Kavram, doğal olarak karşılıklı bir eğitimi de belirlediğinden elbette eleştiri ve öz-eleştiri söz konusu olacaktır. Ancak, karşılıklı ilişkilerin birbirleri açısından doğruya yöneltici anlamıyla yapıcı olmaları gerekir. Özellikle bunun üzerinde durmak isteriz. Çünkü son yıllarda ülkemizde «öz-eleştiri» için yapılanların ne denli yanlışlıklar getirdiği açıkça görülmüştür. Öyle ki bir çokları için öz-eleştiri, «**gü-nah çıkarma**» anlamına gelmiş, böylelikle de belirgin bir işlerliğe kavuşmamıştır. Kimileri de bunu **silâh** olarak kullanmışlar, bu nedenle öz-eleştiri amaç olarak yozlaştırılmıştır. Öyleyse öz-denetim ve öz-eleştiri için birer tanım vermekle işe başlayalım. Bu kavramlar neyi içerir?

Öz-denetim, homojen ortada bireyin kendisi adına kendisi için doğrulama çalışmasından bulunmasıdır. «Kendisi adına» derken bunu bilerek seçtik. Çünkü öz-denetimde asıl amaç bireyin kendi kendini denetleyebilmesi, bu yetkinliğinin gelişmesi, giderek de öz-eleştiriye giriş yapabilmesidir. Dolayısıyla de çalışması, elbette kendi adına olacaktır. Ancak burada birey, kendi adına yapacağı çalışmada, **soyutlanmış** değildir. Yani bu çalışma soyut bir çalışma olmayacaktır. Yine bir nokta daha var. O da homojen orta zorunluluğu. Gerçekten **homojen bünyesinde yapılmayan öz-denetimin de, öz-eleştirin de hiç bir yararı olmayacaktır.** Çünkü sorun salt bireyin sorunu değildir; bu sorun, homojen ortamın sorunu olmuştur. Ayrıca çözümlenelerde de belirli bir disiplin çerçevesinde homojen ortamın çözümlenmesi geçerlidir. O halde açıkça görüldüğü gibi, homojen ortada yapılmayan her öz-denetim ve her öz-eleştiri amacından uzaklaşacak, giderek bu amaca ters düşecektir. Bu yüzden bu tür işleyişler, homojen ortada yapılacaktır, **zorunlu** olarak yapılacaktır. Kaldı ki homojen ortada bu tür çalışmalar, homojen ortamın yapısı gereği çıkar. Zaten homojen ortamın belirşi de bu tür nedenlere bağlıdır. Böylelikle homojen orta, bu kavramla **bütünselleşme** durumuna girecektir. Tersisi durumda homojen ortamın varlığından bile söz edemeyiz. Demek ki bireyin, öz-denetimi kendi adına yapması demek, aslında homojen ortada ondan kendini soyutlamadan yapması demek oluyor. Böylesi bir **öz-denetim çalışmasını sürdüren birey, giderek kendini öz-eleştiri çalışmasına da hazırlıyor demektir.**

Öz-eleştiri, homojen ortada, homojen orta kadrosuna karşı, daha önceden yapılmış uyarıları uygulamak adına yapılan çalışmadır. Öz-eleştiri- nin de böyle bir tanımını yaptıktan sonra, öz-denetim ve öz-eleştiri arasındaki ilişki üzerinde durup, bunlarla nesnel eleştiri arasında doğan bağıntıya değinilelim.. Gerçekten de öz-denetim ve öz-eleştiri, homojen ortada birbirini tamamlayan çalışmalardır. Birbirini bütünler bir amaca yöneliktir. Birinci adım olarak, öz-denetimden, ikinci adım olarak da öz-eleştirden söz edebiliriz. Bu ikisi arasındaki bağıntıyı ve nesnel eleştiri ile aralarındaki ilişkiyi altta daha ayrıntıyla ele alalım. Sanırım konu böylelikle daha da açıklığa kavuşacaktır.

Yine (A) örneğinden hareket edelim. Yapımcı bu ölçülere göre (A) yı sergilemeden önce homojen ortadan kendini soyutlamadan öz-denetim çalışması yapacaktır. (A), bu yapılan öz - denetim çalışmasından sonra işleyecektir. Ve hemen arkadan da uyarılar birliği kendini gösterecektir. Uyarılar birliği de kendini gösterdikten sonra, öz-eleştiri çalışmaları gelir. (A), nesnel eleştiri tarafından doğrulanmışsa, elbette ki bir öz-eleştiri çalışmasına gerek yoktur. Ancak nesnel eleştiri tarafından doğrulanmayan bir çalışmanın yapımcısı, kesinkes öz-eleştiri çalışması yapmak zorundadır. O halde öz-eleştiri, doğrulanmayan yapıtlar için gerekli olan bir işleyiştir. Demek ki öz-denetim, ister istemez bir zorunluluk olduğu halde, öz-eleştiri doğrulanmayan çalışmalar için geçerlidir denilebilir. Ne ki, öz-eleştiri, böylesi bir işleyiş de değildir. **Aynı zamanda öz-eleştiri, bireyin kendini sürekli olarak yeni gelişmelere, yeni olgulara ayak uydurabilmesini olası kılan bir işleyiştir.** Böylece öz-eleştiri iki yanlı bir görünümü içeriyor demektir. Bir kez doğrulanmayan yapıt için yapımcının doğruya gelme adına yaptığı çalışma olduğu denli, yapımcının yeni toplumsal girişimlere ayak uydurabilmesi için de uyguladığı bir çalışma oluyor.

Öz-denetim ve öz-eleştiri çalışmaları birbirinden soyutlanamayacak çalışmalardır. Bu, nesnel eleştirinin de getireceği bir öge durumundadır. Böylelikle nesnel eleştiri de rahat soluk alacaktır. Çünkü homojen ortamın kadrosu, bu şekilde sürekli ileriye dönük olan bir çalışma içersine girecek demektir. Bu tempo, homojen ortaya dışarıdan gelecek etkilenmelere karşı da, koruyucu bir görevi üstlenecektir. **Ve koşullar ne olursa olsun, bu sanatsal örgütlenme etkinliğini sürdürebileceği gibi, genel sorunların çözümünde de etkili olacak; böylece yerini belirlemiş bir «okul» olarak büyük dönüşümlerde ve devinimlerde de payı olacak, görevini yapacaktır.** Anlaşılacağı gibi öz-denetim ve öz-eleştiri çalışmalarında nesnel eleştirinin yönlendiriciliği, yol göstericiliği açıkça ortadadır. Ayrıca bu tür çalışmalar nesnel eleştirinin vaz geçemeyeceği ögeler durumundadır.

Ancak öz-denetim ve öz-eleştiri çalışmaları salt kendi başlarına yeterli sonuçlar veremez. Nesnel eleştirinin zorunlu bir işleyiş olarak getirdiği öz-denetim ve öz-eleştiri çalışmaları sanatsal örgütün koyduğu disiplini uygulamadan hiç bir yarar getiremeyecektir. Şimdi bunu ele alalım..

B. DENETİM VE ÖZ - ELEŞTİRİ DİSİPLİNSİZ OLMAZ

Gerçekten de disiplin olmadan ne öz-denetimin ne de öz-eleştirinin kendi başlarına bir yararı vardır. Disiplin iki ayrı noktada yarar getirecektir. **Birinci noktada öz-denetimin ve öz-eleştirinin uygulanma zorunluluğunu getirir.** Bu noktada diyebiliriz ki, disiplin, bu tür çalışmalarda kendini koyduğu sürece türlü tehlikelerin varlığı daha önceden giderilmiş olacaktır.

Çünkü homojen orta, türlü saldırılara uğrayabileceği gibi provokasyonlara da gelebilir. Bunları zamanında görebilecek **beyin**, zamanında uygulamayı getirecek olan disiplini de koymalı ve uygulamalıdır. Bunun başka bir yolu o'lamaz. Disiplinin yarar getireceği **ikinci nokta da şu : Yapılacak öz-denetim ve öz-eleştiri çalışmasından herkesin yararlanması**. Böylece, birisinin yaptığı bu çalışmadan bir diğeri de yararlanacak ve artık onun için aynı aşamada olan ikinci bir öz-denetim ve öz-eleştiri çalışmasına gerek kalmayacak; bu böylelikle ileri aşamalara geçerek çok güzel bir gelişimin oluşması sağlanacaktır. Söylenenler açıktır. Disiplinin yararları ortadadır.

Bir noktaya bir kez daha değinelim. Bu tür çalışmalar, sanatçıları ne bağımlı kılar ne de onları mekanikliğe iter. Her şeyde olduğu gibi, sanatta da disiplin gereklidir ve disiplin sanata ancak yarar getirir. Düşünme, yeni yaratmalar, yeni yapımlar hep buna bağlıdır. Bu disiplinin yardımcılarıdır ki, sanatsal bir örgütün varlığından, nesnel eleştirinin toplumsal işlevinden söz edebileceğiz demektir. Böylelikle homojen orta, uyarılar birliği, izleyiciler tavrının oluşması gibi kavramlar yerli yerine oturtulabilecektir. Tersi durumda tüm bunlar yalnızca birer kavram olarak kalacak, askıda kalacak bir konvansiyon olacaktır. **Sanatsal örgütlenme de yönetim, sıralanma, disiplin gibi örgütlenme konularında bilimsel felsefenin verilerinden yararlanmasını bilmelidir**. Bugün dünyanın gidişi bilindiğine; saldırılar ve savaşlar yerli yerine oturtulduğuna göre, bunun dışında kalmak, kendimizi soyutlamak, ilk başta **kitleye ihanet etmek** olacaktır. Tüm sanatçılar, tüm eleştirmenler, tüm izleyiciler bu gerçeğin farkında olmalıdırlar. Böylece saman altından su yürütenler de açığa çıkıverecektir. Bu sanatsal eylemin içinde yer alanları bilmek kadar, yer almayanları, almak istemeyenleri ve yer almış görünenleri bilmek de yararlıdır. Böylece yapılacak çalışmalar ürünlerini vermekte gecikmeyecektir.

SONUÇ

Biz bu yazdıklarımızla, ilk önce eleştirmenlerimize seslenmeyi yeğledik. Çünkü onlar elbette ki çok daha ağır yükümlülükler taşımaktadır. Yaptıkları iş de o denli güçtür. Yazımı sonuçlandırırken bazı önerilerimizi ve bu taslağımızı tartışmaya sunduğumuzu belirtmeyi isterim. Böylelikle «nesnel eleştiri» için bir tartışma ortamı açılacak, doğrular saptanacak, bu eylemin yürekli kişileri kendilerini gösterecektir. Bu durumda eleştirmenler arasında bir «birlik» de oluşacak, sanat da istenilen yere kavuşacaktır. Ayrıca nesnel eleştiri adına polemik yapanlar, bilerek ya da bilmeyerek bu işe katılan ve kapı açanlar da bundan böyle seslerini çıkaramayacaktır.

Eleştirmenlerimiz hiç olmazsa yılda bir kez, olanaklarını zorlayıp birleşmeler ve bir seminer oluşturmalarıdır. Bu seminerlerde, kendi sorunlarını, ülke ve sanat sorunlarını sergilemeler, ayrıca da irdelemeye ulaşmalıdırlar. Böylece birbirinden habersiz, kopuk çalışmalar yerine birbirinden haberli, hiç olmazsa daha disiplinli çalışmalar kendini gösterecektir. Dolayısıyla, sanatçılarımız da bu çalışmalarda kendi yerlerini alacak, giderek izleyici ile de bağıntı kurulmuş olacaktır. **Tüm bu çalışmalar yapılmadan, bu yöntemler uygulanmadan sanatın kitle ile olan bağlantısının kurulduğunu söylemek şimdilik mümkün değildir**. Ama kesinlikle, sanat da kitle ile bağlantısını kuracak, giderek sanatsal örgütlenme oluşup gelişecektir. Bu bir inan ya da bir dilek değildir. **Önemli olan bunu bilmek ve gerçekleştirmektir**.

Denizli, Mayıs 1973

ekonomik bağımsızlık savaşı ve «altın tiftik»

Yunan mitolojisinde, üvey anneleri Ino'dan kaçan Friksos ile Helle'yi havada taşıyan kanatlı ve tanrısal koçun yapağısına verilen addır. **Altın Tiftik**. Yolculuğun sonunda Friksos, koçu Zeus'a kurban edip tiftiğini Kolkis kralı Aetes'e armağan eder, O da bir mışe dalına astığı tiftiği bir dragona (1) muhafaza ettirir. Daha sonra Iolkos kralı Pelias, yeğeni Jason'u tiftiği elde etmeye gönderir. Ünlü Argonotai seferi böyle başlar işte... Bugün ALTIN TIFTİK Yunan mitolojisindeki durumundan esinlenilerek, elde edilmesi güç, sınırsız bir hazine simgesi olarak kullanılmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında «Müttefikler»in Türkiye'yi işgali işte bu sınırsız hazine ya da simgesel adıyla **Altın Tiftik** durumunda olan, Anadolu'nun demir, kömür, krom, petrol gibi bitmez tükenmez yeraltı servetleri üzerinde emperyalist ülkelerin kurmak istedikleri tekele dayanmaktadır.

Çelişkileri genel bir sıralamaya girişecek olursak, kapitalist ülke - sosyalist ülke çelişkisi, kapitalist ülkedeki sosyal sınıflar çelişkileri, yine aynı düzenin egemenliğini sürdürdüğü ülkelerde görülen ve feodal üretim güçlerinden doğan köylü-ağa çelişkisi, emek-sermaye çelişkisi biçiminde de tanımlayabileceğimiz işçi-işveren çelişkisi, bürokrasi - burjuvazi, bürokrasi - köylü çelişkileri v.b... gibi sürer gider. Bir de bunun ötesinde, kapitalist ülkelerin kendi aralarındaki bir çelişki vardır ki, bir yabancı sömürü üzerinde emperyalist ülkelerin tek başlarına kurmak istedikleri tekele dayanan bir çelişki türüdür çoğu kez. Ki Birinci Dünya Savaşı sırasında verdiğimiz Kurtuluş Savaşı bu çelişkiden doğan ekonomik Kurtuluş Savaşı'dır.

Ve **Dido Sotiriyu** «Benden Selâm Söyle Anadolu'ya» (2) adlı romanında, «**ittifak Devletleri**»nin, ALTIN TIFTİK'i ele geçirebilmek umuduyla Anadolu'yu işgal edişlerini, her biri kendi hesabına bu büyük servete konmak sevdasıyla tekelcilik uğruna birbirlerine oynadıkları oyunları sergileyerek, Türkler'in verdikleri Kurtuluş'un, bir ülkenin diğer bir ülkeye olan düşmanlığının, din, dil, ırk, kültür ayrılıklarından ileri gelen anlaşmazlıkların ötesinde, yabancı sömürüye karşı verilmiş olan ekonomik bir savaş olarak nitelermekte ve Ermeni kırımına değinerek, bunun ırk ya da din kavgasından doğan yalın bir nedene dayalı olmadığını, kökeni monopolcülüğe giden bir yabancı sömürü ideolojisinden ileri geldiğini savunmaktadır.

Tek sorumlusu Türkler değildi bu işin: Anadolu'nun zenginliklerini elinde tutan Hıristiyan halkların ortadan kalkması gerekiyordu; önce Almanların, daha sonra da Müttefik kapitalistlerin yaydıkları gelişmelerine engeldi çünkü bu halklar. Ve ekonomik hakimiyetlerini emniyet altına almak için en alçakça plânları kuran yabancı monopoller, her şeyden önce, Orta Doğu'nun masallara lâyık zengin bölgelerinden geçerek Bağdat'tan İzmir'e ulaşan demiryolu hatlarını ele geçirmek istiyorlardı.» (S. 116)

Bir ülkeyi ekonomik bakımdan egemenlikleri altında tutmayı amaçlamaya emperyalist ülkeler her şeyden önce o ülkenin ekonomik, kültürel, toplumsal yapısını tanımak, ona göre davranışlarını ayarlamak, yapacaklarını bir düzene koymak düşüncesiyle çeşitli yollarla, değişik uğraşlarla, değişik

kılıklarla ajanlar göndermeyi, o ülkenin kolayca ellerine geçmesi için türlü çabalara girişmeleri gerekliliğini duyuyorlar. Birinci Dünya Savaşı öncesi Almanyası da Türkiye'yi tanımak için uyguluyor aynı yöntemi.

«Harpten önce bir Alman «uzmanlar»ı akını başlamıştı: Tüccar, asker, polis, arkeolog, sosyolog, doktor, rahip, öğretmen kisvesi altında durumu incelemeğe, bizim aslımızı, geçmişimizi ve halimizi, yetenek ve servetlerimizi öğrenmeye geliyorlardı. Hepsi de aynı ürkütücü sonuca vardılar: Biz şeytan zekâh Rumlarla Ermeniler, burada fazlaydık; kendinden geçmiş beylerin tüm ticaret hayatını reaya'ya bıraktığı uyuyan bir Türkiye'de, haddinden fazla kilit noktası tutuyorduk elimizde... (S. 65)

Reaya'nın (azınlıkların) ellerinde tuttıkları bu kilit noktalarına göz diken emperyalist ülkeler, Almanya başta olmak üzere, ilkin azınlıkları bu noktalardan uzaklaştırıp, sonra da başı boş kalan bu yerleri, ticaret hayatını tekellerine geçirmeyi kafalarına koyarak bunu sağlayacak her yolu denemeye kalkışıyor. En başta ülkenin dört bir yandan kuşatılmasında yarar gören İngilizler, Yunanlıları destekleyerek çıkarma yapmalarını sağlamak gibi bir politikaya girişiyorlar. Daha sonra bir yandan da Türkleri reaya'ya karşı kıskırtmakla elde edecekleri büyük çıkarları göz önüne alarak el altından bildiriler dağıtarak, Türkleri azınlıklara karşı cephe alma gibi bir soğuk harbe girişiyorlar. Bir Türk vatansveri ağzıyla kaleme alınıp, halkın azınlıklarla olan ilişkisini kesmesini, onlara karşı cephe almasını isteyen, azınlıklara iyi davranmanın, onlarla dostluk ilişkileri kurmanın, alım-satım yapmanın Türkler aleyhine bir tutum olduğunu savunan ve **Deutsche Palestina Bank**, yani Filistin Alman Bankası'nın el altından gizlice dağıttığı bu bildiriler Türkler lehine gibi görünmektedir:

«Eğer biz Türkler açsak ve ıstırap çekiyorsak, bunun bütün sebebi, servetlerimizi ve ticaretimizi ellerinde tutan gâvurlardır!.. Bunların istismarına ve küstahlığına daha ne kadar zaman göz yumacağız? Gâvur mallarını satın almayın. Onlarla her türlü ilişkiyi kesin.. Ne ihtiyacımız var dostluklarına? Sözümona onlarla kardeşçe geçinmek size ne kazandırıyor? Siz samimi olarak sevgiyi ve servetlerinizi ikram ediyorsunuz, ama onlar...» (S. 50)

Oysa bunun altında yatan gerçek, o dönemde tüm ticaret hayatını, **Altın Tiftik** gözüyle bakılan Anadolu servetlerini ellerinde tutan Rum ve Ermeni asıllı vatandaşlarla halkın arasını açmakta yarar gören kapitalist ülkelerin **tekelci sömürü** ülküsüdür. Halkın açıklarla arası açılıp da ellerinde tuttıkları kilit noktaları başı boş kalınca, nasıl olsa bu tür şeylerden pek anlamayan Türklerin ellerinden bunları kolayca koparıp alacaklarını bildiklerinden yapıyorlar bunu.

Durumu kavrayan azınlıklar ise, ellerindeki servetlere göz koyan Avrupalılara karşı diş bilemekte, Türklerden korkuları olmamakla birlikte, Avrupalıların **Altın Tiftik** düşü korkutmaktadır onları. Elleri tuttukları büyük serveti, zengin gelir kaynaklarını, ticaret hayatının kilit noktalarını Batılılara kaptırma korkusu kemirip durmaktadır içlerini.

«Bizim asıl düşmanımız Levantenlerdir (3); bir de, Türkiye'nin kanını kaynağından emen Avrupalı sülükler... Ta nerelerden gelip çöktüler bağırmıza, yapışıp geçirdiler dişlerini rahatça... Bit bunlar bit! Allah belalarını versin! Ve göreceksin felâket Türkler'den değil, onlardan gelecek bize...» (S. 49)

Bir ekonomik etkinlik kanıtı olan büyük ülke, küçük ülke sorununu **Büyüklerin okşayacağı tutar adamı, küçüksen güvenmeyeceksin onlara..**

Çünkü menfaatleri çatışır durmadan, kendi aralarında da anlaşma yoktur. Her biri kendi koltukaltında kalalım ister, zamanı gelince kullanmak için.» (S. 203) biçiminde ele alan **Sotiriyu**, emperyalist ülkelerin, dilediği zaman, dilediği yerde, çıkarları uğruna kullanmak için çoğu kez kendinden ekonomik bakımdan daha güçsüz ülkeleri desteklediğini ileri sürerek, Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanistan'ın büyük yenilgisini, Yunan bozgununu «Müt-tefikler»in ilkin onları destekleyip sonra yüz üstü bırakışlarına, çünkü küçük ülkeler ekonomik güçleri arttığında büyük ülkelerin karşısına rakip olarak çıkacaklarının kaçınılmaz oluşunu bildiklerine, bu yüzden de Yunanlılara yaptıkları yardımı keserek yılanı küçükken ezme politikasına bağlamaktadır.

Tüm bu kumarlar oynanır, yabancılar kendi aralarında anlaşmış gibi görünerek Türkiye'yi kuşatıp savaşı sürdürürken, bir takım işini bilen tüccarlar, yabancı sermayenin Türkiye'de tek başına at oynatabilmek uğruna düşmanlarını alt etmeye giriştiklerini anlayarak, paralarını Fransa ve İsviçre bankalarında toplamaya başlamış, ekonomik güvenliklerini güvence altında tutma yolunu seçmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında verilen Kurtuluş Savaşı, şu ya da bu ülkeye karşı verilmiş, şu ya da bu amaçla dış bilenen bir kaç ülkeye karşı girilmiş herhangi bir bağımsızlık savaşının ötesinde, emperyalizme karşı verilmiş bir herhangi bir bağımsızlık savaşının ötesinde, emperyalizme karşı verilmiş bir Kurtuluş Savaşı, bir ekonomik bağımsızlık savaşı niteliğindedir. Bu bakımdan, karşıdaki düşmanı belirli bir ülke, sınırlı bir düşman olarak değil, her türlü sömürücü güç olarak görmek gerekiyor. O günkü Türk Kurtuluş Savaşı'ndaki Almanya'nın yerini, bugün bir Amerika, bir Fransa ya da bir başka emperyalist ülkenin alabileceği, sömürmeye yeltendikleri ülkenin de Türkiye değil de, bir Vietnam, bir Kamboçya olabileceğini göz önüne alırsak, Kurtuluş Savaşlarında, ülkesinin servetlerine göz diken, bu servetleri ellerine geçirerek o ülkeyi ekonomik baskıları, dolayısıyla egemenlikleri altına almak isteyen emperyalist güçlere karşı verilen bağımsızlık savaşları olduğu gerçeği çıkıyor ortaya. Türkiye'nin verdiği Ulusal Kurtuluş Savaşı da, Yunanlılara, Fransızlara, İtalyanlara, İngilizlere, Amerikalılara karşı verilmiş bir bağımsızlık savaşının ötesinde **ALTIN TIFTİK'**i ellerine geçirmek, Anadolu'nun bitmek tükenmek bilmeyen servetlerine konmak, Türkiye ekonomisini elinde tutarak ülkeyi ekonomik bağımlılık altında tutmak isteyen, emperyalist güçlere karşı verilmiş, bir ekonomik bağımsızlık savaşı olarak görmek gerekiyor.

İşte **Sotiriyu** bu ekonomik bağımsızlık savaşını saptıyor ve Türk Kurtuluş Savaşı'nın, yabancı sermayenin, kapitalist ülkelerin Anadolu zenginlikleri üzerinde —her biri kendi hesabına— kurmak istedikleri tekeli yansıtmaya çalışarak, kapitalist ülkelerin kendi aralarındaki çelişiklerden doğan bir savaşa bağlıyor Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı...

(1) *Dragon: Ağzından ateş saçan, çok kollu bir ejderha, kutsal ve Tanrısal değerlerin koruculuğunu yapan mitolojik canavar.*

(2) *«Benden Selâm Söyle Anadolu'ya» Roman. Dido Sotiriyu. Sander Yayınları. İstanbul 1970. 254 sayfa. 12,5 lira.*

(3) *Levanten: Yakın Doğu'da uzunca süre kalıp yerleşmiş veya evlenerek soyu karışmış avrupalı.*

olaylar - yayınlar - yorumlar

ARIF DAMAR

ORHAN VELİ

Orhan Veli'nin Yaprak dergisi'nin 11. sayısında (1949) «İşsizlik» adlı bir öyküsü yayınlanmıştı. Öykünün kahramanı kendisidir. Bir başka kişiyi anlatırken : «Meselâ şair olarak Haşim'i severdi. Hattâ Haşim'i sevmeyi bir ilerencilik sayabilirdi. «Bundan sonra da : «Ben Nâzım Hikmet'i severim.» diye sürdürürdü öyküsünü

Nâzım adının andırılmadığı yıllarda Varlık Yayınları arasında çıkan Düz Yazıları adlı kitapta sözü geçen öyküden : «Ben Nâzım Hikmet'i severim.» tümcesi atılmıştı.

Geçenlerde «Denize Doğru» adıyla 2. baskısı 1969 da yapılan kitabı karıştırırken bu olay aklıma geldi. Öyküyü buldum. O tümce gene yoktu. Oysa 1969 yılı Nâzım'ın hemen hemen bütün yapıtlarının gün ışığına çıktığı yıllardan biriydi. Belki bir unutkanlık. Ama bağışlanacak, küçümsenecek, ufak iş denecek bir şey değil.

Çünkü bir sanatçı sevdikleri, beğendikleri, kızdıkları, dostu düşmanı ile birlikte düşünülür. Bunlar biraz da sanatçıyı açıklar. Kimlerle birlik olmuş, kimleri karşısına almış. 1949 yılında Orhan Veli'nin «Ben Nâzım Hikmet'i severim.» demesi Orhan Veli'nin gelişme çizgisini göstermesi bakımından önemlidir.

Evet, Orhan Veli de Nâzım Hikmet'i severdi.

MEHMET AYDIN

KÜÇÜK MEMURUN YAŞANTISI

Toplum sorunlarımızın en gerçekçi ve belirgin yanlarını şiirde olduğu gibi öykülerinde de dile getiren değerli yazar Şükran Kurdakul, beyaz yakalılar»(1) adlı kitabında bizdeki küçük memur tipini bütün boyutlarıyla ele alıyor. Onbeş öyküden oluşturulan kitap, değişik konuları değil, baştan sona küçük memur sorununu bir bütün olarak işliyor.

Memurun iş yerinde, görevi başında, yolda, sokakta ve evindeki koşullanmış durumu vurgulayıcı bir biçimde sergileniyor. Yazar öykülerinde olayları değil, daha çok durumları dile getirmiştir. Yaşlı-genç memur ilişkileri arasında pek çok toplum yaralarına değinilir. Kimi öyküler yaşlı, pişk'in, bürokrat ve vurdumduymaz memurun, daha göreve yeni başlamış, ülkücü genç; memura öğütler vermesiyle gelişir. Başlangıcın romantik ve utangaç genci, rüşvete ve ağır yürüyürlü çalışma yaşamına kısa zamanda alıştırtırliverir.

Memurların, günlük olayları aralarında sorunlaştırıp onlarla oyalanma

eğilimleri, patron karşısında kendilerini gösterme ya da pusma durumları aslına uygun bir biçimde yansıtıyor. Kişiler, değişik öğrenimlerine koşut davranışlarda bulunuyorlar.

Bir hesap memurunun günde on saat hesap makinasına hapsedilip kullanılmasında, kendine hizmet edecek bir zaman bulamayışı anlatılır. O, büyük bir çarkın içinde tıpkı bir vida gibi kişiliği yitmiş bir yaşam sürer. Kendi kendine yetmeyecek duruma gelir. Bir müşterinin soyadından, uzak ve yakın çağrışımlara dalar. Üst'ü karşısında «**evetlerle**» «**efendimleri**» birbirine karıştıracak denli mekanikleşir (Makina ile, s. 7.)

Küçük memur, her şeyi hatta şiiri bile dosya ve çanta açısından görür. Emekli baba, politika ve ekonomi anlayışları yönünden oğluyla uzlaşma olanağı bulunmayan bir çatışmaya düşer. «**İşte hep buna içerledim ya ben. Yoksa Maliye Nazırı Cavit bey geleneğinden gelmiş bir kafadan ne hesap soracağım. Biriktirir, altına çevirir, toprağa yatırır, çalıştırır. Beni ne diye kendisi gibi yaratmak istiyor. (Babam, s. 69.)**»

İspyonculuk ve işsizlik sorunları, memur yaşamının güvenceden yoksunluğu, işini uyduranlar için dışardaki piyasa olanakları, vurgunculuk ve kolay kazanç yolları keskin çizgilerle ayrı ayrı anlatılır.

Devimselliğini yitirmiş, ekonomik güçten yoksun dar gelirli memur, evinde de mutlu değildir. İş yorgunu Puantör koca ile eşinin duyguları birbirlerine ters düşer (Evde, s. 56).

«Dayı-Kız» adlı öyküde (s. 91), ün görmüş bilinçli bir dayının evinde büyütülmüş yeğen, bir işçi ile evlendirilir. Kadının kocası, önceleri işçi iken sevecen ve güçlüdür. Ambar memurluğuna getirilince şilikleşip sünepeleşir. Mutluluk dolu yaşantı birden mutsuzluğa dönüşür. Aralarında sık sık dargınlıklar ve dırıltı başlar. İkinci çocuğuna gebe olan kadının şiddetli kusmaları, kocasına nefretin bir belirtisidir.

Sendikal eylemlere girişen emekçiye karşı beyaz yakalı memurla, işçi arkadaşının yaklaşımları başka başkadır. Memur açıkça tavır almaksızın emekçiye yalnızca acır ve geriden duygusal yandaşlık yapar. Kitaba asıl ad olan öyküde (s. 99), Fikri Usta patronun teklif ettiği gizli çeki yüzüne fırlatıp arkadaşının koluna girerek yaklaşımını açıkça birlikte ve güç birliği durumuna getirir.

Yazar kabuklaşmış bürokrasiyi, memurun mekanikleşip kendine yabancılaşmasını işleyip, bilincaltını bütün ayrıntılarıyla vermiştir. Öykülerin yapısı gerçeküstücü, Salavin'i andırır bir yöntemle işlenmişse de öz, tamtamina toplumsaldır. Öykülerde giriş, gelişme ve sonuç gibi klasik kaygılar yoktur. Baştan sona şiirsel ve arı bir dil kullanılmış, iç ve dış konuşmalarla öykülere derinlik, canlılık kazandırılmıştır.

«**Beyaz Yakalılar**», tarihsel ve toplumsal yerleriyle, ezik memur tipinin yaşayan simgeleridirler.

---

(1) *beyaz yakalılar, Öyküler, Şükran Kurdakul, Ataç Kitabevi Yayınları, İst. 1972 104 s., 7,5 lira*

BİR DÖNEM İÇİN İRONİ:

«ÖLMEYE YATMAK»

Çoğu kez yayınlamadan saklıyorum okuduğum kitaplar üzerine yazdıklarımı. Türlü nedenleri var. Kimi yazdıklarımın istemediğim polemiklere yol açacağını düşünüyordum, kimi kez de yakın dostlarımın kitapları oluyor konum, o zaman da başkalarında kınadığım «birbirine pas verme» izlenimi uyanır mı bazı çevrelerde diye çekiniyorum. Eray Canberk'in Kuytu Sular'ını nasıl övmüşüm coşkuyla. Öyle bırakmışım kâğıtlarımın arasında, Şükran Kurdakul'un Halk Orduları'nı, Gürkal Aylan'ın Şarkısızları'nı yazmışım. Elime doluyor zaman zaman.

Adalet Ağaoglu'nun ilk romanı Ölmeye Yatmak için yazmak düşüncesi yoktu kafamda kitabı okurken. Fethi Naci'nin Yeni Dergide yazdıklarını gördükten sonra oturdum yazmaya. Ben eleştirmeci olmadığım gibi romancı da değilim. Bir okur gibi eğiliyorum konuya.

Adalet Ağaoglu yazdığı oyunlarla tanınmış bir yazardı şimdiye dek. Kendisini ilk kez TRT nin Ankarada yapılan bir toplantısında tanıştım. Galiba 1968 falandı. Konu TRT'nin kimlere oyun sipariş etmesi gerektiğine karar vermektir. O toplantı da Sevgi Soysal da vardı TRT'ci olarak. Ayrıca Suat Sınanoğlu, Cüneyt Gökçer Mahir Canova, Özdemir Nutku, Necati Cumalı da vardı. Çoğunluğu «memur» olan bir kuruldan olumlu bir karar çıkabileceğini ummuyordum. Ama gene de bazı prensiplerde direnmek gereğine inanıyordum. Baktım Adalet Ağaoglu hiç «memur» değil. Aydın, yürekli, namuslu, Sonra Türkiye Sanatçılar Birliğinin toplantılarında görüştük. Yine öyle dobra dobra, kadınsılığını korumasını bilen ve mert bir tavır.

Niye anlatıyorum bu özel ayrıntıları? Sanatçının kişiliğinin, somut olaylar karşısındaki tutumunun, yapıtlarında beliren kişilikle ayrılmazlığını düşünüyorum da ondan. Aleme talkın verip kendi salkım yutanların kınanması gerektiğine inanıyorum da ondan.

Yeni Ortam'da Mustafa Ekmekçinin notlarından duydum ilk kez kitabın çıktığını. Hemen yirmi lirayı bastırıp aldım. Severek okudum. Bu romanı ben değil, bir devir yazdı falan diyor ön sözünde. Bu söze dayandırılır mı bir eleştiri? Bir dönem romanın konusu. Hem de ilginç bir dönem. Atatürk'ün ölümünden sonraki «tek parti tek şef» dönemi. Gören göz, araştıran ve eleştiren beyin ve usta bir kalemin yarattığı bir mizah romanı Ölmeye Yatmak. Ama alıştırdığımız manada kahkaha atıran sonra da hiç bir şey bırakmadan geçip giden mizah türü değil yapılan. İroni. İnce mizah. Humor dedikleri.

Bir kasaba ilkokulundaki çeşitli tabakalardan öğrenciler. Bunlardan biri Aysel, Ölmeye yatan doçent. Ülkücü bir öğretmen: Dünder Öğretmen. Atatürk'ün izinde. Batılılaşmak ateşiyle dolu. Kasabalı çocuklara polkalar, rondolar yaptırmak için çırpınıyor. Müsamere bir başarılı olsa, oğlanlar kızlara bir sarılıverseler hemen batılılaşvereceğimiz inancında. Kaymakamın oğlu, sonra Galatasaraylı, Aydın. Kasabadan Ankaraya... İkinci Dünya Savaşı — İrkçılar — Ekmek karnesi — Karaborsa — Solcular... Erdal İnönü, Aydın'ın sıra arkadaşı. Halkevleri.

Üst yapı kurumlarında yapılan zorlamaların, alt yapı temeline oturtulmadığı zaman nasıl havada kaldığının, nasıl toplumsal bunalımlara neden olduğu-

nun çeşitli toplum katlarından verilen kesitlerle sergilenişi. Bu bunalımdan Demokrat Partinin doğuşu. Bir sosyolog gibi araştırıp bir romancı gibi değerlendirmiş.

Kimi «Canım kardeşim, ilk günler sınıf arkadaşlarının seninle çok alay ettiklerini, giyiminle kuşamınla eğlendiklerini, o güzel ettiğiyle kalsın. Onlara verdiğin ders iyi olmuş. Üstüne bayrağın resmini çizip de, sevgili kardeşlerim, biz hepimiz Ulu Önderimizin birer çocuğu değil miyiz? O'nun bize gösterdiği şerefli yolda el ele ve birbirimizi severek, sayarak çalışmalıyız diye yazıp sıralarına bıraktığın o mektuptan sonra kim bilir hepsi de ne utanmışlardır.» gibi uslubu çok güzel tutturulmuş mektuplarla, kimi kez bir hatıra defteriyle ve roman boyunca olayların iç içeliğine zengin bir açı kazandıran, Doçent Ayscel'in intihar psikozu içinde, kendi kendisiyle ve geçmişiyile hesaplaşması biçiminde sinema tekniğinden yararlanan değişik anlatım olanakları yaşatılmış.

Yapmacıksız akıcı bir dil. Kişilere kişilik kazandıran, onları yaşayan insanlar yapan konuşma şekilleri ile Diyalekt'in yanlılığından uzak kalmayı başarmış. Ufacık bir objektife koca bir dünya sığdıran bakış açısı ile roman-cılığımıza yeni bir boyut kazandırmıştır Adalet Ağaoglu.

MUCAHİT GÜLTEKİN

«ASILMIŞLAR ORMANI»

«Savaş genel olarak, bir cinayettir.»

Romandan aldığımız tek bir cümleyle bile, yazarın savaşa karşı olan tepkisini ortaya koyma olanağı var. Asılmışlar Ormanında savaşa olan tepkinin, savaşın anlamsızlığının yanında, insanlar üzerinde yarattığı korkaklığı, karamsarlığı görüyoruz. İnsanların bilinçsizliği ele alınırken, toplumsal olayların bilinçlenme yolunda önemli olgular olduğu da ortaya çıkıyor. Temel sorunlardan biri, ekonomik çelişkilerin sürdürüldüğü toplum düzeninde, düzensiz bir durumda olan üst yapı kurumlarının kişi bilincine etkisi ve bunun sonucu da kişinin toplum içindeki dengesizliği. Romanda savaş barbarlığı ile birlikte işleniyor bu.

Romanın önemli kişisi *Bologo*, dinsel bir bağlılık içinde bulunan annesi tarafından papaz, babası tarafından ise aydın bir insan olarak yetiştirilmek istemiştir. Çocukluğunda her ikisinin de etkisi altında kalan Bologo, aydın bir kişi olan babasının yolundan gitmesine karşın, yaşamı boyunca annesinin dinsel yargılarının etkisinden de kurtulamamıştır. Karşıt fikirlerin etkisinde kalan Bologo yaşamının sonuna dek, bilinç bulanıklığının içinde dengesiz eylemlerin adamı olmuştur. Burada yazarın, insanın sağlam bir toplumsal bilinç düzeyine ulaşabilmesi için, ilk eğitimin yöntemli, dengeli olması gerektiğinin savunusunu yaptığını anlıyoruz.

Bologo bir romandır. Yaşadığı ülke olan Macaristan'da savaşa katılmış, gösterdiği başarılarla kahramanlık madalyaları kazanmıştır. Tümenin mahkemesinde üye olarak bulunmuş, kaçmak isteyen bir çek subayının ölüm cezasına çarptırılması için oyunu kullanmıştır. Ancak, başlangıçta savaşı gerçek yaşam kaynağı olarak gören Bologo, daha sonra savaştan nefret eder duruma gelmiştir. Aşk konusunda da dengesiz davranışlar gösteren Bologo, sonunda

kaçmak isterken yakalanarak ölüm cezasına çarptırılmıştır. Çünkü Bologonun savaştığı insanlar Romenlerdir.

Liviu, savaş barbarlığını ortaya koyarken, savaşanların «birkaç haydutun çıkarı için ölen milyonlarca bilinçsiz tutsak» olduğunu, ayrıca «nefret ettiği-miz efendiler kölelerini, zincirlerini sallayarak, ölmek için savaşa soktular.» gibi vurgulu cümleleriyle, savaştan bir azınlığın yararlandığını ve çoğunluğu da çıkarları için ölüme dek götürdüklerini belirtmiştir romanında. Roman kişilerini konuşturarak, toplum yapısındaki çelişkileri, cephe gerisindeki halkın suskunluğunu, korkaklığını, çıkarlarını pekiştirmek isteyenlerin jurnalcılığını yansıtırken, «sivilin, yani silâhsızın halkın sustuğu yerde, her şey susar» gibi cümlelerle de anlamı geniş sorunlara ışık tutmak istemiştir.

Romanda kişilerin çoğu bilgilidir. Olaylar üzerinde yer yer doğruyu sap-tayabilecek yargı gücüne sahiptirler. Köylü bile, «Onlar, yan gelip emir ve-riyorlar, bizlerse didinip, acılar çekip ölüyoruz» diyecek denli sınıfsal sorunu kavramasına karşın, bütün roman kişilerinde bir bilinç bulanıklığının oldu-ğunu belirtmeliyim. Bologo, köylünün barış sorusuna karşılık, «Barıştan en son biz haberi olacağız. Çünkü onu imzalayanlar, savaşı tanımayanlardır.» dediği halde savaş barbarlığının etkisinden kurtulamamıştır. Kardeşlerine kar-şı savaşmak istemeyişi, karşı cepheye geçmek istemesine karşılık ta, bir başka subay; asıl sorunun kardeşlerinin yanına geçmek, veya bir başkasına karşı savaşmak olmadığını, savaşa karşı çıkmak, insanları barıştan yana uyarmak, bu yönde bilinçlendirmek gerektiğini söylemektedir. Romanda kişi-lerin bilinç durumlarının bir oranda abartıldığı gözden kaçmamaktadır. Çün-kü genel doğrulara yaklaşan, onların savunusunu yapan insanlar temelde birleşmeleri gerekir. Ancak, yazar bu yolu benimsemeyi romanın etkisiliğini arttırmak yönünden uygun görmüş olabilir. Söylemek istediklerini roman ki-şilerine söylediği için de, yukarda söylediğimiz durum kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Romanda devlet ve insan kavramları üzerinde durulurken, uygarlığın da «büyük kalabalıklar için bir baş belâsı, hatta kurnazca düşünülmüş bir esir-lik yöntemi» olduğu, kaymağını üstün bir sınıfın topladığı görüşüyle geniş toplumsal yargıların içine girmiş oluyor yazar. Bologo'nun dengesiz yaşama-nı da «geçmişte ki bütün yaşamı hasta bir kökten güç almıştı» yargısıyla da onun dengesizliğinin nedenini ortaya koyuyor.

Sonuç olarak; Romanda yaklaşmak istediğimiz, düzen bozukluğunun so-nucu, savaş barbarlığının ve insan yaşantısındaki dengesizliğin daha geniş yargıları konuyor ortaya. Ayrıca, çevirinin güzel olduğunu, yapıtın okunması gerektiğini de belirtmeliyim.

Asılmışlar Ormanı-Liviu Rebreanu-roman-20 lira - Tel. Yayınları, 1973

OSMAN YAZICI

MATERYALIST FELSEFE SÖZLÜĞÜ

1960'dan sonra, kültür hayatımızda, özellikle de felsefe, sosyoloji ve siyasi bilimler alanında yapılan yayınlarda, daha önceki dönemlere oranla büyük bir çeşitlilik ve zenginlik görüldü. Çevrilememiş eserlerin dilimize kazandırılması, 1960'ların ayrı bir özelliğini meydana getirir. Ne var ki, pek de sistemli olmu-

yan bu çeviri ve telif çabası, yeni görüşlerin ve bilimsel bulguların Türk kültür hayatına kazandırılması gibi olumlu bir sonuç vermekte birlikte, bir kavram ve düşünce kargaşasının ortaya çıkmasına yol açmaktan geri kalmadı. Özellikle maddeci ve toplumcu düşünce ürünleri alanında bu kargaşa daha da büyük ölçüde kendini duyurdu.

Bizde Batı felsefesi kavramlarının osmanlıca ya da türkçe karşılıklarının bulunması için harcanan çabaların tarihi, yetmiş seksen yılı geçmez. Üstelik bugün çoğunluğu eskimiş ve kullanılmaz hale gelmiş olan bu terimler, sadece klasik felsefe kavramlarının karşılıklarıydı ve bundan ötürü çok dar bir alanı kapsıyordu. Meselâ, son yirmi otuz yıla kadar, Hegel felsefesinin kavramlarını karşılamak konusunda hemen hemen hiçbir çaba harcanmamıştı. Bu durum, Hegel-sonrası felsefe akımlarının ortaya koyduğu (özellikle sol hegeliğin) eserlerin çevrilmesinde çözümlenmesi imkânsız denecek kadar büyük güçlüklerle karşılaşılmasına yol açtı. Genellikle dilde ve özellikle felsefe terminolojisinde, kuşakların çabalarını birbirine ekliyerek değerlendiren bir birikimin ve ileriye dönük gelişmenin gerçekleşmemesi, yani evrimin kapalı devreler ve çıkmaz sokaklar ya da geriye dönüşler şeklinde ortaya çıkması, öztürkçe akımının ölçüsüz ve tepedeninmece eğiliminin de eklenmesiyle, felsefe ve insan bilimleri alanında yeni kavramları aktarmak ve bunları öğrenmek isteyenleri şaşkına çevirdi.

Bu durum karşısında, geç de olsa, bir *MATERYALİST FELSEFE SÖZLÜĞÜ*'nün (1) yayımlanmış olmasını sevinçle karşılamak gerekir. Bu Sözlük'ün hazırlanma, çevrilme, redaksiyon ve baskı bakımından büyük bir emek ve titizlikle ortaya konduğunu söylemeliyiz. Eserin başındaki önsöz'de, dil bakımından hangi görüş ve ilkelere uyulduğu da açıklanıyor. Bu görüş, dili organik bir varlık olarak ele alan; zorlamalardan ve gereksiz «arılaştırma» çabalarından kaçınan; yaşayan bir kelime hazinesine dayanan ve ancak zorunlu olduğu zaman yeni karşılıklar bulmak gerektiğini ileri süren bir görüştür. Bu görüşün, özel bakımından doğru olduğunu kabul etmek gerekir. Burada önemli olan nokta, bu doğru görüşün ne tarzda ve ne ölçüde uygulandığıdır.

Sözlük'ü hazırlayanlar, dilimizde karşılığı bulunmayan kavramları ve özellikle küçük ama önemli anlam farklarını (nüansları) karşılamak söz konusu olduğu zaman, fransızca, ingilizce ya da osmanlıca karşılıkları tercih etmişler. Sözkonusu kavram ve anlam farklarının bugünkü yaşayan dilde karşılıklarının bulunmadığını kabul etmek bile, artık kullanılmayan osmanlıca karşılıklarını ya da yabancı dilden alınmış terimleri kullanmanın doğru bir yol olduğunu sanmıyoruz. Bizce bu durumlarda, dilimizin kendisinden türetilmiş olan ve tutunup yaşama gücü taşıyan terimleri kullanmak daha yerinde olur. Böylece türkçe kelime hazinesini zenginleştirmek gibi bir ödev yerine getirilmiş olacaktır. Ayrıca, dilin tabii gelişiminin de, yabancı unsurları gittikçe daha büyük ölçüde dışarıya atmaya yöneldiği gözönünde tutularak (son otuz kırk yıllık durum bunu açıkça gösteriyor), genellikle türkçeden türetilmiş yeni kelime kullanmanın, osmanlıca ya da yabancı terim ileri sürmekten daha fazla tutunma ve yaygınlaşma ihtimaline sahip olduğunu da unutmamak gerekir.

Ne var ki, bu tutumun da pratikte sayısız güçlükler doğurduğunu biliyoruz. Bundan ötürü, Sözlük'ü hazırlayanların bugünkü şartlar içinde bir bakıma haklı olduklarını kabul etmek gerekir.

Bizce, Sözlük'ün asıl önemi, bütün bunların yanında, okura, sağlam bir felsefe kültürünün yanısıra, maddeci ve bilimsel bir yorumu da vermesinden

ileri geliyor. Gerçekten de, dünyaca tanınmış iki büyük bilim ve felsefe adamı olan *Rosenthal* ile *Yudin*'in yazdığı bu sözlük, eserin türkçeye aktarılmasında emeği geçenlerin gösterdikleri sabırlı ve titiz çabayla, bugün okura yolgöstercek, onu kavram kargaşasından kurtaracak ve felsefi kültürünün çok daha yüksek ve bilimsel bir düzeye erişmesine yardım edecek bir nitelik kazanmıştır. **MATERYALİST FELSEFE SÖZLÜĞÜ**'nde sadece klasik felsefe kavramları ve filozofların kişilikleri değil, *Hegel*-sonrası maddeci felsefenin en önemli temimleri; müspet bilimlerin ve insan bilimlerinin gelişmesi sonunda ortaya çıkan çeşitli görüş ve teoriler de yer almaktadır. Okur, bu eserden, maddeci felsefenin temeli olan, «Madde», «Maddenin Hareket Formları», «Diyalektik», «Üretim «Üretim Araçları», «Üretim Güçleri», «Üretim İlişkileri», «Üretim Tarzı», «Sınıf» gibi kavramlar konusunda açık, sağlam ve etraflı bilgiler edinebilir. Bunun yanı sıra, Fizik, Biyoloji, Sosyoloji, Mantık, Matematik gibi özel bilimlere ilişkin kavramlar ve bu konularda çalışmış ünlü kişiler hakkında da etraflı ve derli toplu bilgiler veriliyor. **MATERYALİST FELSEFE SÖZLÜĞÜ**'nün bizce en yararlı yanı, maddeci felsefenin bizde son yıllarda sözü edilen ve hemen her zaman yanlış anlaşılacak bazı önemli kavramlar («Yabancılaşma», «Aşma», «Hümanizma», v.b.) konusunda okura her zaman başvuracağı sağlam bilgiler veren bilimsel bir başvurma kitabı olmak niteliğini de taşımaktadır.

M. Rosenthal ve P. Yudin / Türkçeye çeviren : Aziz Çalışlar / Redaksiyon : Sosyal Yayınlar redaksiyon kurulu / Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1972

—O—

YAŞAR YÖRÜK

«SIS İÇİNDE»

Behzat Ay, «Sis İçinde» (1) adlı romanında, İstanbul'da oturan iki küçük bürokratin günlük yaşantılarını, aile durumlarını, yakın çevrelerini konu ediniyor.

Romanın kahramanı olan Besim, bir ilkokul öğretmenidir. Gecekondu mahallesindeki bir ilkokulda çalışmaktadır. Besim, düşünceleri yüzünden egemen güçlerin hışımına uğramış; kıyılmış, süründürülmüştür. Bu yüzden de bunalım içindedir: «Birkaç yıldan beri bir sıkıntı batağına saplandım; bir türlü çıkamıyorum. Çabaladıkça da boğulur gibi oluyorum. Beş yıl içinde iki kez sürgün edildim. (...) Bakanından, genel müdüründen, valisinden tut da, kimler işimden etmek istemedi ki...» (s. 16)

İşte, böyle bir durumdayken, okulundaki Sevil öğretmenle ilişki kurar Besim. Bu ilişki dostlukla başlar, kısa zamanda aşka dönüşür Buluşmalar, konuşmalar, sevişmeler birbirini izler. Okul çevresinde dedikodular başlar. Besim'in karısı Nesrin'e değin uzanır bu dedikodular... Nesrin-Besim-Sevil üçlüsü arasında, bir mücadeledir başlar artık... Besim, ne karısından, çocuklarından, ne de Sevil'den olmak ister. Nesrin ise, kocasının bu davranışına karşı çıkar: Hırçınlaşır, kaballaşır, geçimsizleşir... Evde, dirlik-düzen kalmaz. Her şey alt-üst olur. Besim için, Nesrin'le yaşamak, dayanılmaz bir sancı durumunu alır.

Artık, Besim, Nesrin'den ayrılmayı, Sevil'le evlenmeyi düşünmektedir. Bu düşüncesini Sevil'e de açar: «Evet, evliyim. Çocuklarım var. Ama bu gi-

(1) *Tel Yayınları*, 231 s., 15 TL.

dişle sürmeyeceğe benziyor. Sonra kuzum, aşkın yaşı, başı, şartı şurtu, ortamı, vatanı olmaz.» (s. 95)

Romanın kurgusu, yukarıda değindiğimiz olaylar üstünde gelişir. Bir gerçek ki, geri bırakılmış ülke aydınlarının çeşitli baskılar altında olmaları, bunalımlara yol açmaktadır. Bu durum, ülkedeki toplumsal kurumların bozuk, çarpık, dengesiz ve hastalıklı olmasının bir sonucudur doğal olarak.

Ne ki, romanda devrimci bir kişilikle sunulan Besim'in, bir devrimci gibi değil de, gelişigüzel bir insan gibi davranması; karısını, çocuklarını itele-yerek, cinsel oyunların kurbanı olması, okuyucuyu şaşırtıyor. Hatta, Besim'in beş yılda iki kez sürülmesi, cezalandırılması, rahatsız edilmesi, bu denli bir bunalıma yol açar mıydı? diye düşünüyor insan kendi kendine. Bir de şu var ki, sürülmek, kıyılmak, cezalandırılmak... günümüz aydınını daha da bileyip bilinçlendiriyor. Ülkemizde, nice örnekleri var bu tip aydınların: *Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Dursun Akçam* ve daha niceleri... Bu yazarlarımız, (Besim'in de yazarlığı vardır) Besim'den daha az mı çile çekmişlerdir? Daha az mı sürülüp süründürülmüşlerdir? Bunlardan hangisi. «*bunalımlıyım*» diye, evinin dirliğini-düzenini alt-üst etmiş; eşini, çocuklarını yüz üstü bırakıp sevgilisiyle oynamıştır?

Aslında, bir devrimcinin amacı, kurulmuş bir yuvayı yıkmak değil; mutlu yuvalar kurulmasını sağlamak, giderek de mutlu bir toplum yaratmaktır. Bu nedenle ben, Nesrin'i haklı buluyor, Sevil'e acıyor, Besim'e de kızıyorum...

Romanda, Besim'in devrimciliğine (!) koşut olarak, yer yer ülkemizin 1965'ten bu yanaki sosyo-ekonomik yaralarına da değinilir: İşçi sorunları, öğrenci eylemleri, köylü hareketleri, mitingler, yürüyüşler, işgaller... Yüzeysel bir gerçeklikle verilen bu olayların oluştuğu dönemde toplumumuz, bir barut fıçısını andırmaktadır. Acaba, böyle bir dönemde, romanın kahramanı olan Besim, ne durumdadır?

Bu soruyu, şöyle yanıtlayabiliriz:

1. İstanbul'un en gözde meyhanelerinde Sevil'le yemek yer, içki içer. Sevil'in ellerini, göğüslerini, bacaklarını okşar. Dudaklarını öper. Mutludur.
2. Arada bir sendika lokaline uğrar.
3. Gazetelerden işçi sorunlarını, öğrenci eylemlerini izler.
4. Karısıyla didişir.
5. Bunalımlı olduğundan intihar etmeyi düşünür.

Bütün bunlardan çıkardığımız sonuç şudur: Besim, romanda, devrimci bir kişilikle sunulmuşsa da, gerçekte devrimci değildir. O, halkıyla bütünleşememiş, devrimci hiç bir görev yüklenmemiş; bir «kadın» uğruna, ulusal sorunlara sırt çevirmiş bir küçük bürokrattır. Bu durumuyla onu, toplumumuzda sık sık tanık olduğumuz «sözde devrimci»lerden sayıyoruz. Çünkü, Besim'in davranışlarını, bir devrimcide değil, olsa olsa bir «sözde devrimci»de görmek mümkündür.

SALIH YURTTAŞ

«HARRAN»

İnsanlığın bugünkü gelişim düzeyine ulaşabilmesi kolay olmamıştır. Öyleki ilkel toplum düzeyinden bugüne geçirdiği evrim hem uzun hem de yıpratıcı olmuştur. Ayrıca bu gelişim her zaman her yerde özdeş noktaya ulaşamamıştır.

Yine de bu gelişimin saptanan, bilinen yasaları, ilkeleri yok değildir. Gelişimin özgül ya da genel yasalarını saptama işini toplumbilimciler nicel, siyasacılar nitel yönünden yaparlar. Ya da yapmak görevleridir. Peki sanatçının durumu nedir? Bence sanatçı toplumsal gelişim içinde insan varlığının değişimlerini, etkilenmelerini, tepkimelerini önceden sezen, bunları nicel ve nitel özellikleriyle bir bireşim içinde yaşam boyutuna ulaştırandır.

Son yıllarda birbiri ardınca çalışmaları yayınlanan Bekir Yıldız'ın son yapıtı «*Harran*» röportajını değerlendirirken önce bunları düşündüm. Bekir Yıldız'ın, toplumsal gelişimi sezişini, bunu insan gerçeğiyle kaynaştırırken ulaştığı çizgiyi incelerken yaşam boyutu kavramını da belirlemiş olacağım.

Bekir Yıldız'ı öykülerinden tanıyoruz. Güney-Doğu kökenli insanların doğa karşısında güçsüzlüklerinin, yaşama biçiminden doğan karşıtlıklara karşı duruşlarının duygusalılıklarını özellikle kaçakçılık öyküleri içinde aktarır. Bu insanlar için kaçakçılık sanki üretime katılma biçimidir. Kaçakçılık yapamazlarsa yaşamaları olanaksızdır. Ancak Almanya'ya gitmek çoğu insanlarca bu yaşayıştan kurtuluş yoludur, umududur. Harran röportajı bu çevre insanların son durumlarını yeni ilişkileri içinde kavramaya çalışan, İstanbuldan başlayan yolculuk öyküsü içinde gözlemler, düşünceler, çağrışımlar zinciri olarak sunan bir denemedir.

Hemen girişte kurduğu ayakkabı-pedal-benzin üçlemi ile insanın, araç doğa ilişkilerinin gözlediği andaki durumunu saptıyor. Bugünkü yaşama düzeyine gelinceye geçirdiğimiz evrim süreci ayakkabı-pedal-benzin biçiminde yalın bir anlatımla verilmiş. Yüzbünlerce yıl insan doğa kalıtımın oluşturduğu güç benzin, yine yüzbünlerce yılın insanların emeği ile bugünkü düzeye varan ulaşım aracındaki pedal ile insanın onlar arasındaki bağıntıyı kurması devinimi sağlıyor. Bekir Yıldız yol boyunca gözlemlerinde belli saptamalar yapan kişi değil de bunlardan sonuçlar çıkarın, nedenlerini kurcalayan araştırmacıdır.

Türkiye'nin yazıldığı camlarda Gaziantep'i arar önce. Ankara, Adana, Maraş, Gaziantep... ve Van'a doğrudan servis yapılabilmektedir.

«*Akşam için mi?*» diye sorulabilir. Belli bir kargaşanın bile düzeni sağlanmış. İşte bu kargaşa içinde Çayırağası seçimi yapılmıştır. Yol boyunca bize aktardığı izlenimlerinde de göreceğiz, bu seçimler raslantı değildir. Hemen açıklaması gelir; «*Çayırağası iki yanında şaha kalkmış at resmi var, anlatılanlara göre, deveymiş bunlar zamanında. Çayırлары varmış, şimdiki firmanın. Develerle başlamış işe. 'Köklü firma' diyorlar bu yüzden.*» Bekir Yıldız anlatılanlarla yetinmez, kendine özgü genellemelerle anlatımını zenginleştirir : «*Ve her kaptumbaşaya bir isim takmış kapitalistler : Varan, Aran, Hüdaverdi, Apollo, Güven, Bosfor...*»

Yolculuk başlamıştır artık. Sorular soruları kovalar.

Bu arada otobüs içinde şöyle bir bakınca gördüğü kardeşi gibi tanıdığıdır: «*Bunıklı birisi, dallı-pullu naylon gömleğine kravat takmış. Teyp kucağında duruyor. Pencerenin çengelinde bir fotoğraf makinası asılı. Almanya'dan geldiği yüzde bin.*» Bu ciğerini kaptırmadan Almanya'ya gitme mutluluğuna ermiş, ora nimetleriyle memleketine dönen bir işçidir.

Peki bu mutluluğa eremeyen kişi ne yapar?

«— *Var diyor. Otobüsten çok ne var? Köyüme dönemem ama. İş bulmamın Ankara'da* » s. 31. Sorun iş bulmadır. Çok otobüsün olması sorunu çözülmemiyor. Bunun böyle olduğunu en iyi işsiz yurttaş bilmektedir.

Bu arada siyasal bir konuya geçer, yine olumlu çizgisini sürdürmektedir :

«*Radyo açık. Kısa haberleri dinliyorum. Haşhaş ekimi yasaklanmış. Dönüp dar, bakımsız yolda sıraya girmiş Amerikan arabalarına bakıyorum, gereği varmış gibi!*» Çağrışım lar güncel ve yerli yerinde. Şimdi şunu da ekleyeyim. En başta yaptığım sanatçı tanımlamasında sözünü ettiğim yaşam boyutu buydu. Toplum-bilimcilerin, teknik adamların konusu olan motor gücünü arttırmanın, sonuçla-riyle birlikte bir söyleşi biçiminde sunuluşu var. Yine yol boyu dinlemek zorunda kaldığı pekçok kısa uzun haberi değil de kısa ama kapsadığı konu geniş olan haşhaş ekiminin yasaklanmasını aktarması sanatçı bileşiminin olgunluğunu gös-teriyor.

İstanbul-Ankara arası Almanya'dan dönmüş ya da gitme olanağını bulama-mış kişiler ve Ankara'dan öteye Almanya'ya gitme özleminde olanlar konu edi-niliyor. Yine Ankara'dan öte kaçakçılar, tipleri, giyimleri, araçları ve taktikle-riyle ortaya çıkarlar : «... *sıskadır kadın. Kaçak sarınmış gene.*» Artık kaçak-çılık teknikleri de değişti. Arabayla kaçağa çıkılıyor. Bekir Yıldız eski kaçak-çılık araçlarını da aramaktadır, azalmış da olsa görmemezlikten gelemez : «*Çar-şıdan geçiyoruz. Duruluyorum. Üç günden beri ilk kez kaçakçı beygiri görüyo-rum. İri, geniş bir beygir. Soluklu olur, çok yük taşır bunlar. Bağlı bir elektrik direğine.*» Yeni kaçakçılık yollarını çevreden öğreniyor, Onların ağzından yazı-yor ama eski kaçakçılık öğelerine rastladı mı kenğinden kolaylıkla açıklamalar yapılabiliyor ?

Kaçakçıları, çevreden soyutlamadan yaşadıkları ortamdaki tümleyicileri, karşıtlarıyla sunuyor. Toprakta çalışan işçiler makinale tarım, pazar için üretim sonucu özgürleştikçe; büyük kentlere, Almanya'lara gidiyor. Gidemeyenler, git-meyenler, çilekeş emekçiliklerini sürdürüyor ya da sonu olmayan kaçakçılık ba-taklığında kalıyor. Peki üretim biçiminde oluşan değişim toprak sahiplerini ne yönde etkiliyor, onları ne denli değiştiriyor? Bekir Yıldız bu sorunların da ya-nıtlarını bulmaya, vermeye çalışıyor : «*Ağaların kendi satmasa oğlu satıyor toprağı başlıyor acentacılığa...*» «... *köyü satıp pompa, apartman oluyorlar...*» Bu oluşum aşamasındaki değişim özlem olmaktan çıkmış, tutkuya dönüşmüş. Bu değişimin sağlıyacıklarını, ne noktalara ulaşacağını şimdiden kestirmek güç. Ancak geride bıraktıkları, üzerinde yükseldiği temel pek sağlam gözük-müyor. Topraklar satılıyor. Kime? Bunun toplumsal gelişime sağladıkları açık. Ticari kapitalizm en son tüketim mallarını iletici görevi eksiksiz yapıyor. Peki yenileşen toprak düzeninde üretim artışı yönünde bir değişim, toprakta çalı-sanların yaşamalarında bir iyileşme eğilimi var mıdır? Toprak sahipliğinden, acentacılık, apartman sahipliğine geçenler yeni üretim biçimine önder olabile-cekler midir? Bu önderliği yapacakların birikimi buna yetecek midir? Bunların yanıtları Bekir Yıldız'da yok. Ancak 76. sayfada biraz karamsarca dokunul-muş. Değişim görüntüdedir, diyor. Öz değişmemiştir. Peki bu özü değiştirecek güç nedir, kimdir? Bu konuda da pek umut var görünmüyor. Bekir Yıldız. Kentsleşme diye ortaya çıkan değişim gerçeğinin köyde bıraktıklarına güveni yok:

«*Küçük çocukların çoğu çıplak. Dal-taşak dolaşıyorlar. Az öteye gidip pisli-yorlar diledikleri zaman. Kadınlar var : uyuyan, kocaman gözleriyle bakan öy-lece. Erkekler var : tütün içen, yollara göz bağlamış. Sinekler var : bu insan-lar arasında biricik bağı kuran. Birisinin yüzünden kalkıp öbürünün yüzüne inen. Bitkin çoğu. Ellerini kapırdatıp sineği kovamayacak, başlarını kaldırıp et kom-binasını göremeyecek denli bitkinler... kalkıyorum yerimden. Bakıyorum onlara. Hiç bir bağ yok aramızda, konuşup anlaşabilmek için. Oysa ortak bir dilimiz*

var. Olmak ya da... Ama, diyorum kendi kendime, ortak bir dili olmayanlar bile aralarında bir güzel anlaşılıyorlar gene de. Ayrılacak mıyım şimdi ben, bırakacak mıyım onları buralarda? Oysa koşup gelseler yanıma, dertlerini açsalar bana. Ha, evet desem onlara, şöyle şöyle yapmışsınız. Yapmalısınız bırak, deseler, önümüze düş yığıtsen.

Düşer miyim acaba?

Ya da arkama takılır mı onlar?

Donuk donuk bakan kadınlar yekinirler mi yerlerinden? Sineğe kol kaldırmayanlar fırlar mı hemen?» (s. 87-88.)

Daha önce bu düzende önderlik görevini yüklenmişlerden de bir umudu yoktu : «— Yoksulluk, diyorum. Gün geçtikçe öylesine yoksullaşıyorki, tüm ağılıklar güçsüz kalacak günün birinde.» (s. 76.)

Bu sorular, sorunlar 'Harran' röportajı kapsamı içinde çözümlenecek değil. Daha kapsamlı, derinlemesine, yoğun işlenmesi, incelenmesi ve ortak sonuçlara vardırılması gerek.

«Harran» Bekir Yıldız, Röportaj, Cem Yayınevi.

ONSAK AKPAK

NOTLAR : 2

İkinci Yeni şiiri, toplumcu düşünceyi zindanlara kapatan Demokrat Parti faşizminin, emperyalizmin ve ona hizmet ederek palazlanan işbirlikçi burjuvazinin ekonomik ve siyasal koşulları doğrultusunda bilinçle oluşturularak, halkına ihanet etymiş, kaçak bir şiirdir.

Bu yüzden İkinci Yeniciler kendilerini vareden, halkın emeğini, alınterini yabancı sermayeye peşkeş çeken sömürü düzeniyle çelişmeden bir eli yağda bir eli balda rahat bir yaşamayı sürdürmüşlerdir. Bunu niçin 1950-1960 yılları arasında şiirleri yüzünden baskılara uğramış, tutuklanmış, mahkûm olmuş bir tek İkinci Yenicinin adını göremeyiz. Çünkü onların ürettikleri şiirler yaşantılarının ve elde ettikleri olanakların rahatlığıyla uyumlu, emekçi yığınlarla burjuvazinin türlü tabakaları arasındaki çelişkiyi, ve yine emekçi yığınlarla emperyalizm arasındaki temel çelişkiyi çağdaş bir dünya görüşüyle yansıtmaktan uzak, temelde emperyalizme hizmet eden, tutucu ya da gerici nitelikli şiirlerdir. Onlar için, ta denizler ötesinden kalkıp gelmiş yabancı sermayenin işbirlikçileri aracılığıyla halkın ve ülkenin bağımsızlığı üzerinde oynadığı oyunlar, ve bunun sosyo - ekonomik, sosyo - politik sonuçlarının yansıtılması değil; «ayrıntılar, bireysel tavırlar, hayatın günübirlik ve küçük görünüşleri» dir önemli olan. «şiir geldi kelimeye dayandı» anlayışı içinde, sözlüklerden tombala çeker gibi rastgele seçilmiş sözcüklerle kurulmuş karanlık anlamlı dizelerdir. Onlar için önemli olan, yığınların toplumsal acıları yerine bireysel küçük acıları anlatmak; şarabın ya da sevgiliyle yatmanın şehvetli güzelliğini konu alarak oyalanmak; mız mız duyguların sultasında sevgiliye yapmacıklarla dolu övgüler düzmektir. İşte bunun içindir ki, burjuva duyarlığı içinde anlattıkları bu gibi konular tükendiği an «şiir çıkmazda» diye ortalığı yaygaraya boğan İkinci Yeni şiiri, halkına ihanet etmiş, kaçak bir şiirdir diyoruz.

Burjuva demokratik bir hareket sonucu ortaya çıkan 27 Mayıs Anayasası'nın toplumcu düşünceye ve bu düşüncenin sanatsal ürünlerine getirdiği nisbi özgürlük ortamı, bir noktada İkinci Yeni ipliğinin pazara çıkmasına yol açtı.

Özellikle genç kuşaklar, kendilerinden yıllardır kaçırılan Nazım'ı, ve toplumcu şiirin emek vermişlerini tanıdılar. Bu gecikmiş tanışma toplumcu şiire yeni boyutlar, atılımlar sağladı ve toplumcu Türk şiiri geçirdiği karanlık dönemden sonra, yeniden devreye girmiş oldu. İkinci Yeni aldatmacası belirli bir oranda tasfiye edilerek, sözcüğe dayandığı, çıkmazda olduğu söylenen şiir, toplumcu düşüncenin bilimsel yatağında «büyük temalarla» tekrar hayata döndü.

Ne var ki, 12 Mart ile girilen süreç, tekelci sermayenin bütün kurumlarıyla egemen bir duruma gelmesini, ve toplumcu düşüncenin tekrar geniş çapta susturulmasını getirdi. Halktan yana olan toplumcu yazarlar kalemleri ellerinden alınarak susturulurken, tekelci sermayeye ekonomik alanda büyük olanaklar sağlandı. İşyerlerinde greve giden işçilerin bu yasal hakları engellenip ertelenirken, lokavtlar rekor seviyeye ulaştı. Ve edebiyat alanında da A. Hatipoğlu'nun deyişiyle «bireyci kalleşliğin sağda solda kalmış piçleri» bir kez daha palazlanma olanağı buldular.

11 Temmuz 1973 tarihli Yenigün gazetesinin Cemal Süreya yönetimindeki «Sanat Dergisi» sayfasını, ve oradaki sayfa yönetmenine ait olduğunu sandığımız «Şiirde Büyük Temalar» başlıklı imzasız yazıyı okuyunuz. Ve görünüz toplumcu düşüncenin zindanlara itildiği bir dönemden yararlanarak, İkinci Yeni aldatmacasının tekrar nasıl hortlatılmak istendiğini. Sözü ettiğimiz yazıda günümüz şiirinin «büyük şiir temalarıyla» yazılması, yani günümüz şiirinin devrimci bir içeriği yansıtması kınanıp eleştirilmekte, buna karşılık özellikle genç ozanlara somut toplumsal gerçeklere göz yumarak, «ayrıntılar, bireysel tavırlar, hayatın günübirlik ve küçük görünüşleri» ile oyalanmaları önerilmektedir..

Tıpkı, Temmuz 1973 tarihli Özgür İnsan dergisinde İlhan Berk'in «biz daha birey olmadık, bireyin şiiri yazılmalıdır» diye yazdığı gibi. Ne var ki, bilimsel ve çağdaş bir dünya görüşüyle yola çıkmış olan genç kuşak, bu yutturmacaları önemsememekte, aksine şiirin «hayatın küçük değerlerine dadanabildiğe» halkına ihanet eden, kaçak bir şiir durumuna düşeceğini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle günümüz şiiri bütün susturmalara ve baskılara karşın, biçim yönünden eksikleri, estetik zayıflıkları olsa da, toplumunu ve çağını içinde yaşadığı sosyo - ekonomik ve sosyo - politik koşullarla öreerek yansıtmaktadır.

TÜSTAV

ALI YILDIRIM

ILHAMI SOYSAL'IN SEÇTİKLERİ

«Büyük savlarımız yok. Yirminci Yüzyıl Türk Şiiri bu antolojide yer alan şair ve şiirlerden oluşmaktadır görüşünde de değiliz.» deniliyor, «20. yüzyıl Türk şiiri» antolojisinin «Sunuş» yazısında.

Madem ki, yirminci yüzyıl türk şiiri bu antolojide yer alan şairlerden oluşmuyor, o halde, «yirminci yüzyıl türk şiiri» başlığını kitabın kapağına koymak niye?

Herşeyden önce, Türk şiirinin karakteristik özelliklerini sergileyen; türkiyeli insanın (genel anlamda) iç içeliğini; hangi siyasal dönem olursa olsun, hakim sınıfla süren tarihsel mücadeleyi gündeme alan; yine bunu türkiyeli insanların geleneksel duyarlılığıyla donatan evrensel sıçrama yaparak bütün sö-

mürülen ve ezilen «mazlum» halkların temel ortaklığına parmak basabilen örneklerle «Türk Şiiri» denilebilir. Hele bu antolojinin yabancı dillere, yabancı okurlar karşısına çıkarılacağını da düşünürsek, konunun önemliliği kendiliğinden belirir.

Türk şiiri hakkında hiç bir değer ölçüsü edinmemiş bir yabancı okur, bu örneklerle «20. yüzyıl türk şiiri» genellemesine nasıl bir yorumla yaklaşabilir. Üstelik antolojiye alınmış şairlerin şiir çizgileri üstüne en küçük bir açıklayıcı yorum getirilmemişse, okurla şair arasında bir önbağ kurulmamışsa, bu işin «hafife» alınışı daha da belirginleşir. Antolojideki şairlerin arasına N. Hikmet'i almakta yetmez. Batılı okur, N. Hikmet'i Türk okurundan daha iyi tanıyor bugün. Antolojide yeralan şairlerin arasına: Arif Damar, Enver Gökçe, gibi DP. faşizminin zindanlarından geçip gelmiş, 1940-1952 türk şiiri döneminin ve toplumsal türk şiirinin güzel örneklerini veren şairler alınmamakla, büyük bir hata işlenmiştir. S. Aldanır diye bir şair adının bellekte kaldığını: H. İ. Dinamo Enver Gökçe, Arif Damar adlarının bellekte kalmadığını sorumluluk duygusu taşıyan hiç kimse iddia edemez. Antolojinin pratiğinde görülen bu tutarsızlık bile, Türk sanat ve edebiyatı üzerine belgelenen, en yeni bir yanlışlık örneğidir. Kaldı ki, bu şairlerin yanına başka isimlerde eklenebilir.

Öte yanda yıllarca batının uyuşturucu bohem duygu alanlarından, gerçeküstü'cü düşünce bataklığından şiirlerini besleyen ve ayakta kalmaya çalışanlar; günöbirlik moda türedilerinin, ideolojik açıdan teslimiyetçi ve yürütme meyhanesi şairi azamları!: Emperyalist sanat ve kültürün, Türkiyeli yığınlar arasında yayılmasına ve yerleşmesine çabalayan ihanetleri sabit işbirlikçi şairler bu antolojide nasıl olur da; dünya görüşleri yüzünden kahr ve zulüm görmüş öteki şairlerle harmanlanarak bir araya getirilebilir? ve buna da «20. yüzyıl Türk şiiri» antolojisi denilebilir? Biz buna «sıradan bir okurun üstesinden gelemeyeceği bir iştir...» demiyeceğiz. Yıllardır okul kitaplarına alınmayan, bu ve benzeri şairlerin isimlerinin unutulması için gelmiş geçmiş bütün siyasal iktidarlarca uğraşıldığını bilen bir yazar olarak hiç değilse Soysal'ın böyle bir yanlışlığa düşmemesi beklenirdi.

Türk gazetecilik tarihinde onurlu bir yeri olan, çetin yollardan geçerek günümüze ulaşan İthami Soysal'ın böylesine bir işe girişmesini hayretle seyrediyoruz. 12 Mart sonrası Türk düşünce ve sanat adamlarından çok fire verildi. Umarız ki bu sevdiğimiz yazar da bu firelerin içine girmemiş olsun.

Az da olsa, Soysal'ın hatasını bağışlatacak tek çıkar yol şu olmalıdır: Bu antolojinin yabancı ülkelerde yapılacak basımının hemen durdurulması ya da ertelenmesi. İşte ancak bundan sonra, bu defa iki bine yakın şiir kitabı ve bir o kadar da dergi'yi «elden geçirerek»... «taramalarının» büyük eksiklerini düzeltebilir. Ya da, şu «Yirminci yüzyıl türk şiiri» başlığı kitabın kapağundan kaldırılmalıdır. Biz başka çıkar yol göremiyoruz.

Yirminci yüzyıl türk şiiri, hazırlayan İthami Soysal, Bilgi ya. 20 li.

GENÇ KARİKATÜRCÜLER YARIŞMASI

Akşehir'de yapılagelmekte olan Nasreddin Hoca şenlikleri bu yıl ilginç sanat olaylarına tanık oldu. Karikatürcüler Derneği, İstanbulda açtığı yıllık geleneksel sergisini Akşehir'e de götürdü. Ünlü sanatçı Ruhi Su ilgiyle izlenen bir konser verdi. Anadolunun çeşitli bölgelerinden gelen folklor toplulukları

sürekli gösteriler yaptılar. Konferanslar, tiyatro oyunları, spor gösterileri ve Akşehir folklorunun özelliklerinden olan «sıra yarenleri»nin oyunları birbirini izledi. Şenliklerin getirdiği gereksemeleri karşılamak üzere, bir mizah sitesi niteliğinde tasarlanan ve yapımına yakında başlanması beklenen mimarlık proje yarışmasının sonuçları sergilendi. Karikatürcüler Derneği ile Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin beraber düzenlediği «genç karikatürcüler» yarışması sonuçlandırıldı ve derneğin yıllık sergisi ile birlikte Akşehirlilere sunuldu. Bu yarışma, genç mizahçıların görüşlerinin topluca yansması ve yarının çizgi ustalarının belirmesi açısından önemliydi. 141 yarışmacının gönderdiği 500 e yakın eserde ağır basan yan, daha adil bir toplum düzeni ve barışçı bir dünya özleminin dile getirilmesi ve bunu engeleyen güçlerin alaya alınması ve yerilmesi idi. Genç sanatçılar karikatürlerinde her türlü basıya karşı çıkarken bunun nedenlerine de eğiliyor, toplumsal eleştiri getiriyorlardı.

Yarısmada, *Cevdet Köksal* (Akşehir Belediye bşk), *Yavuz Şarlık* (N. Hoca Derneği bşk), *Turhan Selçuk* (Karikatürcüler Derneği bşk), *Şadi Dinççay*, *Semih Balcıoğlu* ve *Tan Oral*'in oluşturduğu seçici kurul, topluca yaptığı çalışma sonucu, önce 46 kişiyi eledi. Kalan 95 yarışmacıdan da 61 karikatürcü ikinci elemeyi geçerek sona kaldı. Bunlar seçici kurul üyeleri tarafından teker teker notlandırılarak 36 sanatçı derecelendirildi ve yapılan toplamla sonuçlar belirlendi. Buna göre: 1. *Alper Uygur* (Kilis) ve *Ahmet Aykanat* (Salihli) 2. *Sami Caner* (Adapazarı) 3. *Ali Galip Altunçul* (İstanbul) ve *Nezih Danyal* (Ankara) ile özel ödül — *Kaya Ömer Aykut* ilk dereceleri paylaştılar. Yarışmada kazanan sanatçılara; 1 — Karikatürcüler Derneği ile Nasreddin Hoca ve Turizm Derneğinin beraber koyduğu altın, gümüş, bronz N. Hoca ödülleri, II — Gazeteciler Cemiyetinin koyduğu ödül, III — T.H.A. nın plakketleri ve para ödülleri, IV — Cumhuriyet gazetesinin plaketi. V — Hürriyet gazetesinin kalem ödülleri, VI — Milliyet gazetesinin özel ödülü verildi. Ayrıca yarışmaya katılan 100 sanatçıya N. Hoca diploması dağıtıldı. Bu belgede, genç yarışmacının «boş ciddiliği alaya aldığı ama alayı ciddi tuttuğu için bu diplomaya hak kazandığı» yazılıydı.

Genç yarışmacıların eserleri daha sonra on gün süreyle İzmir'de, oradan da yarışma birincilerinden Ahmet Aykanat'ın memleketi Salihli'de sergilendi ve bu tür sanat hareketlerinin pek ulaşamadığı bu kentlerde büyük ilgiyle izlendi.

Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin kusursuz düzenlemesi ve Akşehirlilerin sıcak konukseverliği ile geçen şenlik, önümüzdeki yıl ve sonrası, uluslararası mizah yarışması niteliğinde düzenlenecek, Dünya mizahçılarının buluşacağı yarışmada karikatürden başka, mizah hikâyesi, fıkra ve çizgi filmleri de yer alacak.

DUYURU

Yansıma dergisinin Eylül sayısını «Seçilmiş Kısa Hikâyeler»e ayırmış ve bunu okurlarımıza duyurmuştuk. Bu sayıyı okurlarımızdan ve hikâyecilerden özür dileyerek erteliyoruz.

Geçen sayı yer darlığı nedeniyle elimizde fazla yazı kalmış olması bizi böyle bir davranışa yöneltti, hoş görülmesini dileriz.